T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖÇÜN İNSANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN SOSYAL BAĞLAMDA ARAŞTIRILMASI: BULGARİSTAN GÖÇÜ

NEFİZE BEHATİN RAMADAN
1168260142

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ELVAN MELEK ERTÜRK

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İnsan ve Toplum Araştırmaları ANABİLİM DALI

Tezli Yüksek Lisans PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nefize Behatin Ramadan tarafından hazırlanan "Göğün İnsanlar Üzerindeki Etkisi"nin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Örneği

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 13.06.2019 günü saat 10⁰⁰ 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Elvan M. Ertürk (Danışman)	Kabul	
Prof. Dr. Nebi Mehdiyev	KABUL	
Dr. Öğr. Üye. Aslı Yaşar	Kabul	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10267812
Yazar Adı / Soyadı	NEFIZE BEHATIN RAMADAN
T.C.Kimlik No	99736500694
Telefon	5459219149
E-Posta	nefizebehatin@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Göçün İnsanlar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Göçü
Tezin Tercümesi	The Influence of Immigration on People in a Social Context: Bulgarian Immigration
Konu	Psikoloji = Psychology ; Sosyoloji = Sociology
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İnsan ve Toplum Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	114
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ ELVAN MELEK ERTÜRK
Dizin Terimleri	Göçler=Migrations
Önerilen Dizin Terimleri	Göç, Bulgaristan Türkleri, Göçmenler, Göçün etkileri, 1989 Göçü.

11.07.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Göçün İnsanlar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Göçü

Hazırlayan: Nefize Behatin Ramadan

ÖZET

Çeşitli bilimsel disiplinlerin farklı bakış açılarıyla değindikleri göç kavramı, insanlık tarihiyle eş bir olgudur. Göç ile en yoğun biçimde karşılaşan topluluklar arasında Türkler de yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin yüzyıllarca süren Balkanlardaki hâkimiyetinin özellikle 19. yüzyılda sona ermeye başlaması ile yaşanan göçler, devletin diğer bölgelerdeki toprak kayıpları sonrasında da devam etmiştir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Balkanlardan devam eden toplumsal göçlerin sonuncusu Bulgaristan'dan 1989 yılında gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada 1989 yılındaki göçün insanlar üzerinde yapmış olduğu duygusal etkiler, karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkarılarak tartışılmış, sözlü tarih bağlamında yaşananların tarihe not edilmesi sağlanmıştır. Araştırmada betimsel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Öncelikle bir pilot uygulama yapılmış, ardından asıl uygulama gerçekleştirilmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Veriler; 1989 yılında göç edenler, göç etmeyenler, göç ettikten sonra geri dönenler, daha önceki kuşakta ailesi göç yaşamış ve kendisi Türkiye'de doğmuş kişilerle yapılan yapılandırılmış mülakat sonucu elde edilmiştir. Tüm çalışma süresinde elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiş ve içerik analizi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bulgaristan Türkleri, Göçmenler, Göçün etkileri, 1989 Göçü.

Thesis Name: The Influence of Immigration on People in a Social Context: Bulgarian Immigration

Prepared by: Nefize Behatin Ramadan

ABSTRACT

The concept of Migration which has been the subject of research in various scientific disciplines with different approaches is as old as the human history. There is no doubt that the Turks are among the communities who have experienced and affected by migration in the most intensive way. The migrations that took place after the end of the centuries long reign of the Ottoman Empire in Balkans, especially in the 19th century, continued with the territorial losses of the government in other areas. After the founding of the Turkish Republic, the last of the ongoing social migrations in the Balkans took place in Bulgaria in 1989.

In this study, the psychological effects of the 1989 immigration on the people were discussed, by comparing the social and economic problems they faced, to enable it to be recorded in the history in the context of oral history. Discriptive and qualitative research methods were used in the study. A literature review was made, then a pilot study was carried out. The actual application has followed the pilot study, and the next step has been the evaluation of results. The Data were obtained by structured interviews and meetings with four different groups; namely, people migrated in 1989, people who did not emigrate, people who returned back after immigration, and the children of the previously migrated families who were born in Turkey. The data obtained during the whole study period was evaluated by using SPSS package program.

Keywords: Immigration, Bulgarian Turks, Immigrants, Immigration impacts, 1989 Immigration.

ÖNSÖZ

Öncelikle yüksek lisans sürecinde ders aşamasından başlayarak tez çalışmamın her aşamasında benimle bilgisini ve tecrübelerini paylaşan, her zaman iletişime geçme olanağını sağlayan akademik danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Elvan Melek Ertürk'e teşekkür ederim. Edirne' de alanda göçmenlere ulaşmamda yardımcı olan ve her konuda desteklerini esirgemeyen sevgili kayınvalidem Renginar Kasap'a, Bulgaristan'da alanda göç etmeyenlere ve göç edip geri dönenlere ulaşmamda yardımcı olan ve bana her zaman sonsuz güvenen annem Şukriye Ramadan'a teşekkür ederim. Yüksek Lisans yolculuğumun başlamasına vesile olan ve bu yolda beni her zaman destekleyen eşim Mehmet Ali Kasap'a ve tez aşamasında her zaman yanımda olan oğulum Arda Kasap'a teşekkür ederim. Yapılandırılmış mülakata katılan ve samimiyetle sorulara cevap veren tüm göçmenlere ve Bulgaristan'da yaşayan Türklere, her daim yanımda olan dostlarıma, sevgi ve desteklerini esirgemeyen tüm aileme sonsuz teşekkürler.

Çalışma Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (TÜBAP) tarafından 2018-15 nolu proje ile desteklenmiştir. Katkılarından dolayı TÜBAP birimine ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Nefize Behatin Ramadan

İÇİNDEKİLER

ÖZET ……..i

ABSTRACT ……..ii

ÖNSÖZ…….iii

İÇİNDEKİLER …..…….iv

TABLOLAR LİSTESİ…….ix

KISALTMALAR ……xıı

GİRİŞ ……..……..1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ…….…...….3

1.1. Göç ve Göç Olgusuna Dair Açıklamalar…….……3

1.2. Göç Tipleri…..……..……..…….……5

1.3. Göçe İlişkin Yaklaşımlar …...……..…..…….....…….7

1.3.1. İtme Çekme Kuramı ……....…..…7

1.3.2. Petersen'in Beş Göç Tipi ……...…8

1.3.3. Göç Kuramı Olarak İlişkiler Ağı (Network) Kuramı……..9

1.4. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçün Tarihsel Süreci ……10

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN PROBLEM TANIMI …..……13

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi ……..…….13

2.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri ...…….…….15

2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi ...……..……..……17

2.3.1. Cinsiyet Dağılımı …...……18

2.3.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım ..……..19

2.3.3. Eğitim Durumu ……..……20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VERİ ANALİZİ …….……21

3.1.1989 Göçmenleri Betimleyici Analizler……..…..…….21

3.1.1. Göç Kararının Kime/Neye Bağlı Olduğu …….……..……...……21

3.1.2. Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkındaki Düşünceler ……..…22

3.1.3. Türkiye'ye Göç Ettikten Sonra Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Değişip Değişmediği ……..……24

3.1.4. Türkiye'ye Göç Etme Nedeni ..……..……...……26

3.1.5. Göç Sırasında En Çok Zorlayan Ne Oldu? ……...…….……27

3.1.6. Göç Ederken Beklentiler Nelerdi?.....……...…….……28

3.1.7. Beklentilerin Karşılanıp Karşılanmadığı ……...……..…30

3.1.8. Göç Etmeden Önce Mallarını Satıp Satamama …….…….……31

3.1.9. Mesleki Durum: Göç Öncesi ve Göç Sonrası ….……32

3.1.10. Kiminle Birlikte Göç Edildiği ……..……..…….……34

3.1.11. Göçten Sonraki Durumlarının Öncekine Göre Daha İyi Olup Olmadığı …35

3.1.12. Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nerde Kaldıkları …….……..36

3.1.13. Uyum Sağlamakta Zorluk Yaşanıp Yaşanmadığı ……..…..…37

3.1.14. Uyum Sürecinde Ne Gibi Zorluklar Yaşandığı …….……38

3.1.15. Tekrar Bulgaristan'a Geri Dönmek İsteyip İstememe …….……40

3.1.16. Geldiklerinde Kendini Yabancı Gibi Hissedip Hissetmeme ……41

3.1.17. Şu An Kendilerini Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme ……42

3.1.18. Bulgaristan'a Hangi Sıklıkla Gidildiği..…….……..……43

3.1.19. Göç Ettiklerini Duyduklarında Yerli Halkın Bu Konudaki Tepkileri Ne Olmuştur? ……44

3.1.20. Göç Ederken Nelerden Vazgeçmek Zorunda Kalındığı ……45

3.1.21. Göçmenlerin Göç Ettikten Sonra Neler Kazandıkları ……...……..46

3.1.22. Ekonomik Sıkıntılar ……..……..……47

3.1.23. Göç Sonrasında Kültür ve Geleneklerden Dolayı Dışlanma ……...……48

3.1.24. Çifte Vatandaş Olmak Neyi İfade Ediyor? ……...……49

3.1.25. Türk İsmini Geri Alıp Almama ……...……50

3.1.26. İki Ayrı Ülkede İki Ayrı İsim Taşımak Nasıl Bir Duygu ……51

3.1.27. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği ……..……..52

3.1.28. Göçmenleri En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı..……..…53

3.2. 1989 Yılında Göç Edip Dönenlere Sorulan Diğer Sorular ve Analizi ..……54

3.2.1. Neden Geri Dönme Kararı Alındığı ……..……...……..54

3.2.2. Dönünce Bu Karardan Dolayı Pişmanlık Duyup Duymama …….……55

3.2.3. Dönünce Aynı Koşullarla Karşılaşıp Karşılaşmama ……56

3.2.4. Dönünce Hangi Zorluklarla Karşılaşıldığı……56

3.2.5. Tekrar Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme ……57

3.2.6. Dönünce Halk Tarafından Dışlanma Hissetme ……58

3.2.7. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği ……58

3.2.8. En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı ……59

3.3. Göç Etmeyenler Grubu ……59

3.3.1.Göç Döneminde Türkiye Hakkında Düşünceler Nelerdi ……60

3.3.2. Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme ……61

3.3.3 Neden Göç Etmediler ……61

3.3.4. Göç Etmeme Durumundan Pişman Olup Olmama ……63

3.3.5. Göç Edilseydi Durumlarının Daha İyi Olup Olmayacağına Yönelik Düşünceleri ……63

3.3.6. Bu Durumun Yaşantıları Üzerinde Yapmış Olduğu Olumlu veya Olumsuz Etkiler ……64

3.3.7. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği ……65

3.3.8. En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı ……66

3.4. 1950-1951 Göçmenlerinin Çocuklarının Yer Aldığı Grup ……66

3.4.1. Kendilerini Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme ……67

3.4.2. Kendilerini Ailelerinin Memleketine Ait Hissedip Hissetmeme ……68

3.4.3. 1950-1951 ve 1989 Göçüne Yol Açan Nedenlerin Aynı Oranda Göç Etme İsteği Uyandırıp Uyandırmadığı……69

3.4.4. Kişilerde Göçme veya Göçmeme Durumu Hangi Kişisel Özelliklere Bağlıdır..……69

3.4.5. Çocuklarına Bulgaristan'la Alakalı Bilinenleri Anlatıp Anlatmama ……70

3.4.6. Bulgaristan Vatandaşlığı Alınıp Alınmadığı ……..……..71

3.4.7. Ailelerinin Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsettiği …….……71

3.4.8. Ailelerinin Anılarından En Çok Onları Etkileyen Bir Anının Paylaşımı ….72

TARTIŞMA ……..……73

SONUÇ ……82

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA ……..……85

EKLER ……..……89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı……..…….19

Tablo 2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım .…….19

Tablo 3. Eğitim Durumu …...……..20

Tablo 4. Göç Kararının Kime/Neye Bağlı Olduğu …….21

Tablo 5. Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Neler Olduğu ……...…….23

Tablo 6. Türkiye'ye Göç Ettikten Sonra Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Değişip Değişmediği ..……25

Tablo 7. Türkiye'ye Göç Etme Nedeni ……..…26

Tablo 8. Göç Sırasında Göçmenleri En Çok Zorlayan Ne Oldu?……27

Tablo 9. Göç Ederken Beklentiler Nelerdi ……29

Tablo 10. Beklentilerin Karşılanıp Karşılanmadığı …….……...…30

Tablo 11. Göç Etmeden Önce Mallarını Satıp Satamama ……..31

Tablo12. Göç Etmeden Önceki Çalışma Durumu ……33

Tablo 13. Şu Anki Çalışma Durumu ……..……..34

Tablo 14. Kiminle Birlikte Göç Edildi ……...35

Tablo 15. Şu Anki Durumlarının Daha İyi Olup Olmaması ……....36

Tablo 16. Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nerde Kaldıkları ……..…….…...37

Tablo 17. Uyum Sağlamakta Zorluk Yaşanıp Yaşanmadığı ……..38

Tablo 18. Uyum Sürecinde Ne Gibi Zorluklar Yaşandığı……...39

Tablo 19. Tekrar Bulgaristan'a Geri Dönmek İsteyip İstememe……40

Tablo 20. Kendini Yabancı Gibi Hissedip Hissetmeme …..……..... 41

Tablo 21. Şu An Kendilerini Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme ……..…42

Tablo 22. Bulgaristan'a Hangi Sıklıkla Gidildiği ……..……43

Tablo 23. Göç Ettiklerini Duyduklarında Yerli Halkın Bu Konudaki Tepkileri Ne Olmuştur …….……..44

Tablo 24. Göç Ederken Nelerden Vazgeçmek Zorunda Kalındığı ……..……..45

Tablo 25. Göçmenlerin Göç Ettikten Sonra Neler Kazandıkları ……46

Tablo 26. Ekonomik Sıkıntılar ……47

Tablo 27. Göç Sonrasında Kültür ve Geleneklerden Dolayı Dışlanma ……..…48

Tablo 28. Çifte Vatandaş Olmak Neyi İfade Ediyor ……..49

Tablo 29. Türk İsmini Geri Alıp Almama ……..51

Tablo 30. İki Ayrı Ülke de İki Ayrı İsim Taşımak Nasıl Bir Duygu ……..52

Tablo 31. Neden Geri Dönme Kararı Alındı ……..55

Tablo 32. Dönünce Bu Karardan Dolayı Pişmanlık Duyup Duymama ……..…55

Tablo 33. Dönünce Aynı Koşullarla Karşılaşıp Karşılaşmama ……..…..56

Tablo 34. Dönünce Hangi Zorluklarla Karşılandığı ……..57

Tablo 35. Tekrar Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme ……..57

Tablo 36. Dönünce Halk Tarafından Dışlanma Hissetme ……58

Tablo 37. Göç Döneminde Türkiye Hakkındaki Düşünceler Nelerdi ……...60

Tablo 38. Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme ……61

Tablo 39. Neden Göç Etmediniz ……62

Tablo 40. Göç Etmeme Durumundan Pişman Olup Olmama.....……..63

Tablo 41. Göç Edilseydi Durumlarının Daha İyi Olup Olmayacağına Yönelik Düşünceleri……...…….63

Tablo 42. Bu Durumun Yaşantıları Üzerinde Yapmış Olduğu Olumlu veya Olumsuz Etkiler …….....64

Tablo 43. Kendilerini Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme ……67

Tablo 44. Kendilerini Ailelerinin Memleketine Ait Hissedip Hissetmeme …….68

Tablo 45. 1950-1951 ve 1989 Göçüne Yol Açan Nedenlerin Aynı Oranda Göç Etme İsteği Uyandırıp Uyandırmadığı ……..……..69

Tablo 46. Kişilerde Göçme veya Göçmeme Durumu Hangi Kişisel Özelliklere Bağlı Olduğu …….....70

Tablo 47. Çocuklarına Bulgaristan'la Alakalı Bilinenleri Anlatıp Anlatmama …70

Tablo 48. Bulgaristan Vatandaşlığı Alınıp Alınmadığı ……..71

KISALTMALAR

Akt.: Aktaran

Bkz: Bakınız

Bursa Grubu: 1989 yılında göç etmiş şu anda Bursa'da ikamet eden göçmenler

Edirne Grubu: 1989 yılında göç etmiş şu anda Edirne'de ikamet eden göçmenler

Geri Dönenler: 1989 yılında göç etmiş daha sonrasında Bulgaristan'a geri dönmüş olan kişiler

Göç Etmeyenler: 1989 yılında yaşanan göç esnasında göç etmeyerek Bulgaristan' da kalan kişiler

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

İkinci Kuşak: 1950-1951 yıllarında göç etmiş olan kişilerin çocukları

İzmir Grubu: 1989 yılında göç etmiş şu anda İzmir' de ikamet eden göçmenler

Kayıp v.: Kayıp veri

vb.: Ve benzeri

TDK: Türk Dil Kurumu

vs: Vesaire

GİRİŞ

Tarih boyunca meydana gelen bireysel veya kitlesel göçler, her zaman olduğu gibi, bugün de dünyanın nüfus dağılımını, toplumların sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel yapılarını ve gelişimlerini şekillendirmeye devam etmektedir. Göç olgusu, nedenleri ve sonuçları bakımından önemli olup, siyasal, ekonomik ve sosyal boyutları olan çok yönlü bir toplumsal olgudur. Bu çalışmada göç sosyal bağlamda ele alınacaktır.

Tarihsel olarak göçler, genellikle kıtlık, iç huzursuzluklar, savaşlar, dinsel çatışmalar veya diğer şiddet olayları, soykırım ve siyasi sürgün gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakta ve insanlık için çok zor süreçleri içermektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 260). Göç birçok disiplin tarafından incelenerek birbirini tamamlayan farklı tanımlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Her disiplin kendi bakış açılarıyla bu tanımları ortaya koymaktadır.

Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlere bakıldığında çoğunlukla Türkiye dışındaki soydaşların ve Müslüman halkların totaliter rejimlerden ya da savaşlardan kaçarak zorunlu olarak veya kendi kararları ile Türkiye'ye göç ettikleri görülmektedir. Bu göçlerin ırksal, ulusal, sosyo-kültürel ve siyasal nedenlerle gerçekleştirdiğini belirtmek mümkündür (Ağanoğlu, 2001: 342-343).

Siyasal göçe bir örnek olan 1989 göçü Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılmış ilk göç olmayıp, geçmiş dönemlerde de çeşitli nedenlerle göçler yaşanmıştır. Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında yapılan anlaşmalar ile Balkanlardan Türkiye'ye ve Türkiye'den Balkanlara bir göç dalgası başlamıştır (Gür, 2012). Balkanlarda siyasi yapının değişmesi ile başlayan bu göç süreci, günümüze kadar devam etmiştir. 1989 yazında 310.000 Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç ederken; yaşanan göç, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da gerçekleşen en büyük kitlesel göç hareketi olma özelliğini taşımaktadır (Özlem, 2008: 352-353). Bu göçle Türkiye'ye gelen kişilere muhacir/macir adı verilmektedir. Türkiye'de başta Edirne, Bursa, İzmir, İstanbul gibi iller olmak üzere, birçok yerleşim yerinde nüfusun azımsanmayacak bir kısmını göçmenler/muhacirler oluşturmaktadır.

Çok boyutlu bir olgu özelliğini taşıyan göç, birçok disiplinin ilgi alanına girerek; sosyoloji, psikoloji, tarih, coğrafya vb. alanlar tarafından araştırılmıştır ve dinamik yapısı nedeniyle hala çok sayıda araştırmaya konu olmaya devam etmektedir. Ancak, göçün insan üzerindeki etkilerini, göç edenlerin yanında, göç edip geri dönenler ve göç etmeyenleri de inceleyerek, sosyal bağlamda ele alan yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışma ile, Bulgaristan'dan 1989 yılında yapılan son kitlesel göçün nedenleri, özellikleri, insanlar üzerinde yapmış olduğu duygusal etkiler, insanların karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya koyularak göç olgusuna dair daha kapsamlı bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, 1989 yılında göç eden ve şu anda Edirne, İzmir ve Bursa'da oturan göçmenlerlerle, 1989 yılında göç edip geri dönen kişilerle, yine aynı yıl baskılara ve koşullara rağmen göç etmeyerek Bulgaristan'da yaşamaya devam eden kişilerle ve 1950-1951 yılında göç etmiş kişilerin Türkiye'de doğan çocukları ile yapılandırılmış mülakat uygulaması ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirişmiş ve ortaya çıkan bulgular incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal çerçeve, kuramsal açıklamalar ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçün tarihsel süreci sunulacaktır. Bu bölümde göç ve göç olgusu, göç tipleri, göçe dair açıklamar, aidiyet, uyum, kimlik, kültür, göçün etkilerine dair açıklamalar yapılacaktır ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin tarihsel süreci ortaya koyulacaktır. İkinci bölümde, araştırmanın yöntemleri belirtilerek, problem tanımı, amacı ve önemi, araştırma soruları ve sayıltıları, veri toplama teknikleri, evreni ve örneklemi sunulacaktır. Son olarak ise araştırma bulguları ele alınacak ve Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'ye göç etmeden önce, göç sürecinde ve göçten sonra yaşadıkları üzerinde durulacaktır. Göç edip dönenlerin hangi sebeplerden dolayı döndükleri, göç etmeyenlerin aynı koşullara maruz kalmalarına rağmen neden göç etmedikleri, bunun hayatları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, Türkiye'ye 1950-1951 yılında göç eden kişilerin çocuklarının kendilerini nereye ait hissettiklerine dair soruların cevabı aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ

Göç olgusunun sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için söz konusu olgunun öncelikle tanımlanması gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölümde öncelikle göçün kavramsal çerçevesi çizilmekte ve sonrasında göçe ilişkin yaklaşımlara yer verilmektedir. Göç olgusu sosyal bilimlerin neredeyse tüm disiplinlerinin ilgi alanına girmiş ve her disiplin kendi penceresinden göç olgusunu tanımlamaya çalışmıştır. Göç sosyal bilimlerin önemli konularından biridir çünkü göç, veren ve alan ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal vb. yapılarının değişmesinde rol oynar. Göçün kitleler üzerindeki etkisi önemlidir, ancak asıl aktörü insandır. Bu sebeple bu çalışmada insanı merkeze alarak araştırma yapılmaya çalışılmıştır.

1.1 Göç ve Göç Olgusuna Dair Açıklamalar

Göç olgusu, tarihsel süreç içerisinde her zaman önem arz etmiştir ve günümüz dünyasında da göç hareketleri birçok sebep doğrultusunda gerçekleşmeye devam etmektedir. Bu bakımdan insanlık tarihi, bir bakıma göçler tarihidir (Canpolat ve Arıner, 2012: 9). Dünyada savaşlar, sürgünler, açlık, işsizlik, geçim sıkıntısı gibi sebeplerle yüzyıllardır devam eden bir sosyal hareketlilik mevcuttur. Barış, demokrasi, insan hakları, fikir özgürlüğü, gelir dağlımı, istihdam, ücretler gibi insan hayatını kuşatan bütün alanlarda; yerel, ulusal veya uluslararası ölçekte adil bir paylaşımın sağlanması çok zor olduğu için bu göçler bundan sonra da devam edecektir (Adıgüzel, 2016: 1).

Göçün kelime anlamı için Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlüğündeki tanımına baktığımızda göç; ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim

yerine gitme, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr, 2015). Yine genel bir tanım için Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğüne bakıldığında (2009:22) göç; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir.

Birey ve toplumların coğrafi hareketlerinin göç sayılabilmesi için, bu hareketliliğin yerleşmek üzere yapılması gerekmektedir ve göç kapsamındaki yer değiştirmelerin kısa mesafeler arasında değil, kişi veya toplulukların içinde yaşadığı fiziki ve çoğu kez sosyal çevrelerini değiştirecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Akkayan, 1981: 22). Göç sadece yaşanan fiziksel mekânın değiştirilmesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda sosyal yapının bütün unsurlarını da dönüştüren önemli bir sosyal olgu olma özelliğini taşımaktadır. Göçün temel belirleyicileri birey ve toplumsal yapıdır. Göç sürecine katılanlar, tekrar bir sosyalleşme yaşayarak, hayatlarındaki bütün ilişkileri yeniden kurmak zorunda kalmaktadır. Göç eden insanın hem ayrıldığı fiziksel ve sosyal yapıdan neyi eksilttiği (olumlu ya da olumsuz manada) hem de dâhil olduğu fiziksel ve sosyal yapıya neler kattığı önem taşımaktadır.

Göç, ekonomik, sosyal, siyasi, çevreyle ilgili ya da bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan, bazen geri dönüşü olabilen, bazen de sürekli kalmak koşuluyla coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004:13). Bu nedenle göçler bir yerleşim birimindeki nüfusun artmasına veya azalmasına yol açarken, gerçekleşen nüfus hareketliliği toplumların tüm katmanlarını etkilemektedir. Göçler, toplumsal değişmelerin en güçlü unsuru olarak, farklı fiziksel yapıya, dine, kültüre ve dile sahip toplulukları karşı karşıya getirmiş, bu toplulukların bir arada yaşamalarına ve böylelikle etkileşim içinde olmalarına neden olmuştur (Karpat, 2010: 9).

Yukarıda belirtilen tanımların ortak noktası, bir insan hareketliliğine vurgu yapıyor olmasıdır. Göç, insanların talep ve ihtiyaçlarını karşılama arayışlarından

kaynaklanan hareketliliklerin tabii bir sonucudur. Göçler, tarih boyunca, göçe muhatap olan ülkeler açısından önemli sosyal, ekonomik, iktisadi ve siyasi değişimlere zemin hazırlamıştır. Türkiye'de bu anlamda göç alan ve göç veren bir ülke olarak bu değişimlere maruz kalmıştır. Bunun dışında göç, göç etmeye neden olan tüm olguları bir bütün olarak ele almayı gerektirir. Göç birçok durumun aynı anda ve farklı ilişkisel ağlarla dönüşümü demektir. Göçün değişik tanımlamalarından bir tanesi de insanların içinde yaşadıkları fiziksel, sosyal, kültürel ortamdan kopup başka bir coğrafi ve sosyal-kültürel çevreye dâhil olmasıdır (Durugönül, 1997: 95). İnsan yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olan göç; birçok değişkenin etkisiyle ortaya çıktığından hem göç eden insanları hem de göç edilen yerdeki insanları doğrudan etkilemektedir (Uğuz ve diğerleri 2004: 387).

Yukarı da belirtilen farklı tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Her göçün bir karakteristiği vardır. Bu sebeple her göç kendi yapısı içerisinde incelenmelidir. İnterdisipliner bir yaklaşım kullanılmalıdır.

1. 2. Göç Tipleri

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan göç olgusu birçok farklı nedene bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Sadece neden olarak değil göçün gerçekleşme şekillerine bakıldığında da farklılıklar görebilmekteyiz.

Göç ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşebileceği gibi, ulusal sınırların ötesinde de gerçekleşebilir. Bir sınırın içerisinde gerçekleşen göçler "iç göç" olarak adlandırılmaktadır. Ulusal sınırların dışında gerçekleşen göçlere "dış göç" adı verilmektedir (Şahinbaş, 2007: 47). Arslan'a göre (2011) ülke sınırları içerisinde yapılan iç göçler genellikle kırdan kentte doğru gerçekleşmektedir ve kalıcı olabileceği gibi mevsimlik, dönemlik, iş gücü göçleri gibi belirli bir sürede yapılan göçlerde olabilmektedir. Şahinbaş'a göre (2007) dış göçler ise bir ülkeden başka bir ülkeye veya ülkeler grubuna yönelik olarak yapılan göçlerdir. Ülkeler arası yapılan

anlaşmalar, uluslararası sözleşmeler veya ikili anlaşmalara dayalı iş gücü, beyin göçü gibi göçler dış göç başlığı adında değerlendirmektedir.

Asar'a (2004) göre dış göç tipinin içerisinde yer alan bir kavram olan 'uluslararası göç' kavramı, kişilerin kendi ülkesinin dışına çıkıp diğer ülkelerde yaşamını sürdürmeye başlaması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu göçler bazen göç eden kişilerin ulusal kimliklerini ve aidiyetlerini sorgulamalarına neden olmaktadır. Uluslararası göçler 'yasal (düzenli)' ve 'yasal olmayan (düzensiz)' göçler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu göçler zorunlu olarak gelen göçmenin çeşitli konularla yüzleşmesine ve o yerin düzenine alışması anlamında çok yönlü uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göçler ele alındığından zorunlu göç üzerine yapılan açıklamalara detaylı yer verilecektir.

Zorunlu göç araştırmalarında önemli olan bir nokta, zorunlu ve gönüllü göç arasındaki farktır. Zorunlu göçün yargılanmadan ya da çatışmadan kaçış sebebiyle çoğunlukla siyasi bir temeli olduğu düşünülürken gönüllü göçün ise ekonomik sebeplerle tetiklendiği düşünülmektedir. Göçlerin çoğunda her iki unsurdan da biraz bulunmaktadır. Kümbetoğlu'na (2012: 82) göre çok sayıda insan kendi vatanlarını, yaşanan çatışmalar, iklim felaketleri, ekonomik krizler, siyasal nedenler yüzünden zorunlu ya da gönüllü olarak terk etmektedir. Göçün zorunlu olup olmadığı ise göç kararının alındığı sürece bağlıdır. Göç kararı, göç eden insan veya gruplarca gönüllü olarak alınmışsa ve göç eylemine katılanlar bu harekete kendi istekleriyle katılmışlarsa, bu göç 'isteğe bağlı göç' veya 'gönüllü göç' olarak adlandırılmaktadır. Belirli bir bölgenin toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasal veya doğal ortamı o bölgede yaşamı olanaksız kılmış, insanların yaşamasına imkân sağlayamayacak bir durumu ortaya çıkarmışsa, buradan dışarıya gerçekleşen göç de 'isteğe bağlı olmayan göç' veya 'zorunlu göç' olarak adlandırılmaktadır (Göç Platformu, 2011: 19).

Zorunlu göç yaşayan insanlar genellikle devletlerin ekonomik, sosyal veya siyasal bazı yaptırımları sebebiyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda

kalmaktadırlar. Bulgaristan Göçü kamu yöneticilerinin bireyleri göçe zorlaması sebebiyle meydana gelen göçler sınıfına girmektedir (Üner, 1972).

"Yerinden Edilme ve Sosyal Dışlanma: İstanbul ve Diyarbakır'da Zorunlu Göç Mağdurlarının Yaşadıkları Sorunlar" konusunda araştırma yapan Yükseker' e (2008) göre, zorunlu göç veya yerinden edilmenin yol açtığı önemli sorunlardan biri sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanmanın çeşitli boyutları ortaya çıkarılmıştır. Bu boyutlardan bazıları; geleneksel geçim kaynaklarından kopma ve bu kaynaklara ulaşamama, yurttaşlık sosyal haklarından yararlanamama, konut sıkıntısı, işgücü piyasasında rekabet edememe ve yoksulluk, çocuk emeğinin istismarı, eğitim hakkı ve fırsatlarından yararlanamama, kent ortamında ayrımcılığa uğramaktadırlar.

Göçün asıl aktörü insandır. 1989 yılında gerçekleşen göç esnasında göç eden kişiler göçmen olarak adlandırılmaktadırlar. Evrensel olarak kabul edilmiş bir 'göçmen tanımı' yoktur. Birleşmiş Milletler göçmeni; sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır.

1.3. Göçe İlişkin Yaklaşımlar

İnsanlık tarihiyle eş bir olgudur göç. Çeşitli bilimler farklı bakış açılarıyla göçe dair yaklaşımları ortaya koymaktadırlar. Göç hareketlerine dair ilk kuramlar on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır ve günümüzde de ortaya çıkmaya devam etmektedir. Bu çalışmada yer alan Bulgaristan göçünü anlamada ve açıklamada yardımcı olacak göç kuramları ele alınmıştır.

1.3.1. İtme Çekme Kuramı

Bu kuramın formülünü ve içeriğini ilk olarak 1996 yılında Everett Lee yazmıştır. *Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)* adlı çalışmasında göçlerin ilk

olarak karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Göçlere ait itici ve çekici faktörleri saptayarak analize temel oluşturacak dört faktör belirlemiştir:

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel Faktörler (Yalçın, 2004: 30).

Lee'nin kendi kuramına ait olarak belirlediği bu faktörler, itme ve çekme kuramının temel işleyişini oluşturmaktadır. Bu kurama göre hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörler vardır. Olumlu faktörler göçe yönelik çekmeyi temsil ederken, olumsuz faktörler ise itmeye karşılık gelmektedir. Hem itici hem de çekici faktörlerin birliği kişilerin karar vermesinde etkili olmaktadır.

Kuramın temel çerçevesini oluşturan ve işlerliğini sağlayan önemli noktalardan biri ise yaşanılan yer ile göç edilecek yerdeki olumlu ve olumsuz faktörlerin birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Kuramın temel çerçevesini oluşturan yaşanılan yerdeki itme çekme faktörleri kendi içerisinde bir bütün olarak; göç edilecek yerdeki itme çekme faktörleri de kendi içerinde bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Lee'nin itme ve çekme kuramının temel yapısı itibarıyla göçe etki eden itme ya da çekme faktörlerinin kişisel ve göreli olduğu söylenebilir (Çağlayan, 2006: 74).

1.3.2. Petersen'in Beş Göç Tipi

Göç ile ilgili kapsamlı değerlendirmeler yapan araştırmacı Petersen çalışmasına "eğer her insan aynıysa neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor" diye sorarak başlamıştır (Petersen' den akt. Çağlayan, 2006, 258). Peterson bireysel ve sınıfsal farklılıkları da göz önünde bulundurarak, beş göç tipi oluşturmuştur.

-İlkel (primitive) göçler: Bu göçler doğal çevrenin yarattığı baskıyla gerçekleşen göçlerdir. Bu sınıf kapsamında değerlendirilen göçler, kuraklık, kötü hava koşulları ve benzeri sebeplerden ortaya çıkmakta olan göçlerdir.

-Zorunlu göç (Forced Migration) ve yönetilmiş göç (impelled migration): Zorunlu göçler sosyal durumun yarattığı baskıyla ortaya çıkan göçlerken, yönetilmiş göçler ise, göçmenlerin gitme ya da kalma konusunda karar gücünü ellerinde bulundurabildikleri göçlerdir.

-Serbest göç (Free Migration): Daha önce tanımlanan göç tiplerinde göçmenin iradesi görece daha az öneme sahipken, Petersen'in tipleştirdiği serbest göçte, göçmen kesin ve kararlı bir şekilde kendi göç kararını vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi kitlesel değil bireysel tercihlerle ilerleyen göçleri tanımlamaktadır.

-Kitlesel göç (Mass Migration): Bir ülkeden ya da bir bölgeden başka bir bölgeye doğru çok sayıda insanın göç etmesini ifade eden göç tipidir. Petersen'e göre dünyadaki göçün üçüncü basamağı olan bu göç tipi, teknolojik gelişmeye paralel ilerleyen bir durumu ifade etmektedir. Dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının gelişmesiyle, göç kitlesel bir duruma gelmektedir. Bu göç tipinin en belirgin özelliği, göçün kolektif bir olgu haline gelmesidir.

Petersen'in çalışması çerçevesinde ortaya konan göç tipleri bireysel ve toplumsal motivasyonu kapsamaktadır. Bu yüzden göç sosyolojisi içerisinde anlamlı bir yer teşkil etmektedir. Birden fazla faktörün göç analizinde kullanılmasına izin vermesi, yönlendirilen ve zoraki göç ayrımını başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi, Petersen'in kuramını, günümüzdeki göçleri anlamamızda başarılı ve kullanılabilir kılmaktadır (Çağlayan, 2006: 76).

1.3.3. Göç Kuramı Olarak İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Bu çalışmada göçün insanlar üzerindeki sosyal bağlamada etkileri araştırılmaktadır. Göç sadece göçmenlerin üzerinde etkiler bırakmamaktadır. 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 310 000 kişi eş dost, akrabasını, arkadaşlarını bırakmak zorunda kalarak göç etmiştir. Sadece göç eden kişiler değil Bulgaristan'da kalan kişiler de göçten etkilenmiştir. Bu etkileri anlamamızda yardımcı olacak bir

kuram İlişkiler Ağı Network Kuramıdır. Bulgaristan'da kalan tanıdıkları ile var olan ilişkilerini devam ettirirken, yeni göç ettikleri ülkede de daha önce göç etmiş kişilerle yeni ağlar da kurabilmektedir göçmenler.

"Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağalarından oluşan kişiler arası bağlantılardır" (Abadan-Unat' dan akt. Çağlayan, 2006: 85). Kurulan bu ağlar sayesinde göçmenler göç kararını daha kolay almaktadır. Göçmen ilişkileri bağının diğer olumlu yönü ise yeni gelen göçmenler eski göçmenlerden iş bulmada, kalacak yer bulmada yardımlaşa bilmesidir. Aynı zamanda daha kolay sosyal adaptasyon ve yalnızlık hissinden kurtulmada yardımcı olmaktadır bu ağlar. (Çağlayan, 2006: 86).

1.4. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçün Tarihsel Süreci

Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler Osmanlı döneminde başlamıştır. Bu göçlerin nedenleri yaşanan savaşlar, bu savaşların sonrasında gelen kıtlıklar, katliam, açlık ve hastalıklar olmuştur. Cumhuriyet kurulduktan sonra da göçler devam etmiştir. Bu göçlerin sebepleri siyasal sebepler olmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk olarak muhacir meselesi ile tanışması 1683 Viyana Kuşatmasının sonrasında gerçekleştirilmiştir. 1683-1699 yılları arasında yapılan Osmanlı- Avusturya Savaşları sırasında, serhat boylarındaki Müslümanların geri çekilmeleri ile başlayan göç süreci yüzyıllarca devam etmiştir (Ağanoğlu, 2001, 31). Tuna ve Edirne Vilayetlerinde yaşayan Türklerin 500.000'i 1878-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında katliam, açlık ve hastalık sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle bir milyonu aşkın Müslüman Türkü göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı İstanbul'a gelmiştir (İpek, 1989: 41).

1878-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus harbi birçok Müslümanın ölümüne sebep olmuştur ve işgal altında kalan bölgelerdeki birçok insan muhacir konumuna düşmüştür (Ağanoğlu, 2001: 33). Bu yıllardan sonra 1908'e kadar Bulgar ve Türklerin birlikte yaşadığı alanlarda, bir Bulgar Devleti için gerek Ruslar gerekse

Bulgar milliyetçileri, verimli toprakların büyük oranına sahip Türk Nüfusunun bölgeden uzaklaştırılması gerektiği kanısına varmıştır (Köse, 2006: 246).

Balkanlardan, İstanbul ve Anadolu'ya ikinci büyük göç dalgası Balkan savaşlarında olmuştur (Küçük, 2005: 23). Balkan savaşlarında Osmanlı Devleti topraklarının çoğunluğunu kaybetmiş ve kaybedilen topraklarda yaşayan Müslüman-Türkleri katliamlara uğramış ve çok büyük bir bölümü de topraklarını terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır (Halaçoğlu, 1994). II. Balkan Savaş'ından sonra Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Devleti ile Bulgaristan arasında 29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Anlaşması ile Bulgaristan'da kalan Türk azınlığın Bulgarlarla eşit medeni ve siyasi haklara sahip olmaları güvence altına alınmıştır (Bayur, 1991: 482). I. Dünya Savaşı sonunda iktidara gelen ve 1923 yılına kadar başta kalan Aleksandır Stamboliyski liderliğindeki Çiftçi Partisi döneminde Bulgaristan'daki Türk azınlığı biraz rahat nefes alabilmiştir (Bayraktarova, 2009: 163).

Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığı için özellikle Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi hayati bir öneme sahiptir. Bu anlaşma ile ilk defa Bulgaristan'da yaşayan Türklerin anavatana göçleri bir düzene bağlanmıştır. Atatürk döneminde bu anlaşma oldukça dürüst ve düzgün bir biçimde uygulanmış, 1930 yıllarda her yıl Türkiye'ye ortalama 17 bin göçmen gelmiştir (Şimşir, 1985: 225,229). Cumhuriyet kurulduktan sonra Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler devam etmiştir. Bu dönemde gerçekleşen göçlerin nedeni savaşlar değil Bulgaristan'ın daha önce var olan Türklere eşitlik ve özgürlükçü düşüncesinin yerine 'tek Bulgar ulusu' yaratma düşüncesinin gelmesidir. Bu düşüncenin oluşması 1944 yılında sosyalist-marksist düşünce sisteminin Bulgaristan'a gelmesinden sonra gerçekleşmiştir (Kâmil, 1989: 28).

Bulgaristan'da hâkim olan yeni komünist rejim, Türk hükümetinin 250 bin Türkü topraklarına almasını talep etmiştir. Bu talep iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Bir anlaşma yapılamadığından dolayı 1951 yılında 150.000'den fazla Türk'ün ülkeden çıkartılmasıyla iki ülke arasında kriz yaşanmıştır (Şimşir, 1986). Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç 1951'de durdurulunca bu defa

parçalanmış aileler sorunu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 22 Mart 1968 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri bakanı İlhan Sabri Çağlayangil ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Dışişleri bakanı İvan Başev resmi adı "*Yakın akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmeleri hakkında anlaşma"* olan göç anlaşması imzalanmıştır (Şimşir, 1985: 361).

Bulgaristan'daki komünist yönetimi 'tek Bulgar ulusu' düşüncesiyle Türk azınlığına yönelik asimilasyon politikası başlatmıştır. Bu süreç Aralık 1984'e geldiğinde somut boyutlara ulaşmıştır. Türkçe konuşmak, dini ibadetlerin yerine getirilmesi, Türkçe yayın bulundurmak yasaklanmış, isimler zorla değiştirilmiştir. Bu durum Türkler arasında tepkileri artırırken, örgütlenme sürecinin önünü açmıştır (Özlem, 2008: 352-353). Diğer taraftan, ülkedeki Türk aydınlar hapishanelere mahkûm edilmiş ve işkencelere maruz bırakılmışlardır. Türkiye'den ve uluslararası kamuoyundan gelen baskılar birleşince Bulgaristan hükümeti geri adım atmıştır.

29 Mayıs 1989'da Todor Jivkov medya aracılığıyla, ülkedeki Bulgaristan Türklerinin istedikleri takdirde, Türkiye'ye gidebileceklerini bildirmiş ve Türkiye'nin sınırı açması doğrultusunda talepte bulunmuştur. 1989 yazında 310.000 Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir. Yaşanan bu göç, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yaşanan en büyük kitlesel göç hareketi olma özelliğini taşımaktadır (Özlem, 2008: 352-353). Türklerin Bulgaristan'dan göç etmeye başlaması ile Bulgaristan'da siyasi hava değişmeye başlamıştır. Bulgarların oluşturduğu hükümet karşıtı sivil ve siyasi örgütlenmeler özgürlük talebinde bulunarak, totaliter rejimi eleştirmeye başlamışlardır. Baskılara ve eleştirilere daha fazla dayanamayan Jivkov Hükümeti 10 Kasım 1989'da iktidardan indirilmiştir (Mevsim ve Kutlay, 2013: 124).

İKİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEM TANIMI

Toplum, nesnel bir gerçek olarak var olsa da onun etkisi ve kontrolü altındaki bireylerin günlük etkileşimleriyle yeniden şekillenir, yenilenir ve gelişir (Newman, 2013: 23). Dinamik ve sürekli gelişen bir yapıya sahip olan toplumda, göç olgusu da bu sürece katkıda bulunan önemli etkenlerden biridir. Göç sürecinde doğdukları ya da hayatlarının önemli bir kısmını geçirmiş oldukları bir yerden farklı bir yere giden kişiler, geldikleri yer ile bağlarının sürdürürken, aynı zamanda yeni yerleştikleri toplumun normlarına kendilerini uyarlamaya çalışmaktadırlar.

Bu çalışmayla, Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında yaşanan göç sürecinin, insanlar üzerindeki etkileri sosyal bağlamda incelenmeye çalışılmıştır. Göç sadece göç eden kişilerin üzerinde etkiler bırakmamakta, aynı zamanda göç etmeyip ülkesinde kalan veya kalmak zorunda kalan kişileri de etkilemektedir. Bu yüzden bu çalışmada 1989 yılında göç etmeyen ve göç edip geri dönen kişiler de araştırmaya dâhil edilmiştir. Göçün etkilerini daha iyi anlayabilmek açısından, daha önce 1950-1951 yılında yine Bulgaristan'dan göç etmiş kişilerin Türkiye'de doğan çocuklarıyla da görüşmeler yapılmış, ikinci kuşakların aidiyet, uyum, kimlik, göçmenlik ve vatandaşlık algıları karşılaştırılmak üzere sorular sorulmuştur. Belirtilen her grup için, uyum, kimlik, aidiyet duygusu, beklenti, göç etme, göç etmeme veya geri dönme amacı gibi farklı soruların cevapları aranmıştır.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, altı farklı grup ile görüşmeler yapılarak göçün sosyal bağlamdaki etkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. İlk üç grup 1989 yılında göç edenlerden oluşmaktadır; Edirne'ye göç edenler birinci grup, İzmir'e göç edenler ikinci grup ve Bursa'ya göç edenler üçüncü grup şeklinde adlandırılmıştır. Bu gruplarda göç etmeden önce, göç sürecinde ve göçten sonra meydana gelen sosyo-

kültürel değişimler, uyum süresinde yaşanan sıkıntılar, kendilerini yabancı gibi hissedip hissetmedikleri, göçmenlerin göç algısı, göçe zorunlu bir göç mü yoksa gönüllü bir göç olarak mı baktıkları, birden fazla ülkeye aidiyet geliştirip geliştirmedikleri, çifte vatandaş olmanın anlamı, Türkiye hakkında göç etmeden düşünceleri ve göç ettikten sonra bu düşünceleri değişip değişmediği sorularına cevap bulunması amaçlanmıştır. Dördüncü grup 1989 yılında göç edip geri dönen kişilerden oluşmaktadır. Bu grupta cevaplanması amaçlanan sorular; hangi sebeplerden dolayı geri dönme kararı aldıkları, geri döndüklerinde pişman olup olmadıkları, zorluk yaşayıp yaşamadıkları, tekrar Türkiye'ye göç etme düşüncesi oluşup oluşmadığı gibi sorulardır. Beşinci grup, göç sürecinde göç etme kararı almayan veya çeşitli nedenlerle göç edemeyen kişilerden oluşmaktadır. Bunlar, Bulgaristan Kırcaali ve Kırcaali'ye bağlı Çernooçene, Gabrovo ve Komuniga köylerinde yaşayan ve Momçilgrad şehrinde yaşayan göç etmemiş kişilerdir. Bu grupta cevaplanması amaçlanan sorular neden göç etmedikleri veya edemedikleri, göç etmedikleri için pişman olup olmadıkları, göç etselerdi durumlarının nasıl olacağını düşündükleri ve tüm bu sürecin üzerlerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğudur. Son grup ise, 1950-1951 yıllarında göç eden göçmenlerin çocuklarından oluşmaktadır. Bu gruba; kendilerini ailelerinin memleketlerine ait hissedip hissetmedikleri, kendilerini göçmen olarak görüp görmedikleri, Bulgaristan'la ilgili bilgilerini çocuklarına aktarıp aktarmadıkları gibi sorular sorulmuştur.

Balkanlardan Türkiye'ye yıllar boyunca dalga, dalga göç hareketleri olmuştur. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenler üzerine azımsanamayacak sayıda araştırmalar bulunmaktadır. Ancak alandaki yazına bakıldığında bu altı grubu ele alan çalışmaya rastlanmamaktadır. Özellikle de göç etmeyen kişilerin üzerindeki etkiler, 1950-51 göçmenlerinin çocuklarının oluşturduğu ikinci kuşak ve 1989 yılında göç edip geri dönenlerin neden döndüklerine dair araştırma yapılmadığı gözlenmiştir. Sadece bir çalışmada, (Dişbudak, Akgün ve Balmumcu, 2012; 6) Balkanlardan Türkiye'ye yıllar boyunca dalga, dalga göç hareketleri olmuştur. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenler üzerine azımsanamayacak sayıda araştırmalar bulunmaktadır. Ancak

alandaki yazına bakıldığında bu altı grupla, özellikle göç etmeyen kişilerin üzerindeki etkiler hakkında ve 1989 yılında göç edip geri dönenlerin neden döndüklerine dair araştırma yapılmadığı gözlenmiştir. Sadece göçmenlerin Türkiye'de yaşamaya devam etme kararlarının incelendiği bir çalışmada (Dişbudak, Akgün ve Balmumcu, 2012; 6), göçmenlerin geri göç etme nedenleri olarak Türk devleti tarafından istekleri dışındaki illere gönderilmeleri, iklim farklılıkları, sosyo-kültürel yapının farklı olması ve bunun uyum sürecini zorlaştırması olarak belirtilmiştir. Bu sebeplerin dışında kişilerin döndükten sonra yaşadıkları zorluklar veya bu kararlarından dolayı pişmanlık duyup duymadıklarına, vb. dair çalışmalar yapılmamıştır. Bu araştırma ile sözü edilen eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada betimsel ve nitel yöntem kullanılmıştır. Bilimin temel özelliği, bilinmeyen olay ve olguların çeşitli yöntemlerle araştırılması ve araştırma sonuçlarının toplumun kullanımına ve bilgisine sunulmasıdır. Her bilim dalı kendi amacına yönelik çeşitli bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanmaktadır. Sosyal bilimlerde olgular üzerinden araştırmalar yaygın olarak yapılmaktadır. Bu çalışmada göç olgusu sosyal bağlamda ele alınmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilme nedeni ise nicel araştırma teknikleri ile elde edilemeyecek bilgilere ulaşmaya çalışılmasıdır. Sosyal bilimlerde önemli yeri olan nitel veri toplama tekniklerinden yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte araştırmacının, kaynak kişilerle yüz yüze görüşmesi veri toplama tekniğinin temelini oluşturmaktadır. Tekniğin çıkış noktası insanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara bunları sor şeklinde ifade edilebilir (Arslan, 2012: 63). Bu şekilde kişilere sorulan soruların ötesinde ne düşündüklerini ifade edebilmektir Ünal'ın (2008: 20) da belirtiği gibi niteliksel araştırmanın önemli özelliklerinden birisi bu yöntemin sosyal olguların göreliliğini ve hareketliliğini yakalamaya çalışması. Bu şekilde araştırılan konu ilgili bireylerin bakış açıları doğrultusunda

görülebilmekte. Bakış açılarını oluşturan sosyal yapı ve süreçlerde bu sayede ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, ilk olarak nitel araştırma yapılarak yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasındaki amaç, bu türün sağladığı esneklik ve avantajlardan yararlanmaktır. Sorulacak soruların önceden hazırlanmasına rağmen, bu teknik, görüşme sırasında soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına imkân vermektedir (Arslan, 2012). Gerçekleşen pilot uygulama sırasında yapılan görüşmeler sayesinde araştırmanın ilk etabı daha keşfe yönelik bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu yöntem ile göçmenlerin göç etmeden önce, göç sürecinde, göçten sonra neler hissettiğini, göç edip dönenlerin neden döndüğünü, göç etmeyenlerin neden göç etmediğini, 1950-1951 göçmenlerinin çocuklarının kendilerini göçmen olarak görüp görmediklerini daha derinden anlamak ve açıklamak amaçlanmıştır. Bu süreç daha sonra gerçekleştirilecek olan yapılandırılmış mülakatlarda kullanılabilecek soruların geliştirilmesinde de yardımcı olmuştur.

Daha sonra ise pilot uygulamanın verilerinden yola çıkarak dört grup için farklı mülakat soruları hazırlanmıştır. 1989 yılında göç etmiş ve şu anda Edirne, Bursa, İzmir'de ikamet eden kişiler için 34 soru hazırlanmıştır (Ek 1a). Bu soruların sorulma amacı ise göçmenlerin göç öncesi, göç esnasında ve göç sonrasında yaşadıklarının onları sosyal bağlamda nasıl etkilediğinin ortaya çıkartılmasıdır. İkinci grup, Geri Dönenler grubu için 27 soru hazırlanmıştır (Ek 1b). Soruların sorulma amacı ise bu kişilerin neden geri dönme kararı aldıkları, geri dönmelerinden sonra bu kararlarından dolayı pişmanlık yaşadılar mı ve hangi zorluklarla yüz yüze geldiklerinin ortaya çıkartılmasıdır. Üçüncü grup, Göç Etmeyenler grubuna yönelik 11 soru hazırlanmıştır (Ek 1c). Soruların sorulma amacı ise bu kişilerin göç döneminde neden göç etmedikleri, bu durumun hayatları üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerinin anlaşılmasıdır. Dördüncü grup, İkinci Kuşak grubu yani 1950-1951 göçmenlerinin çocuklarına yönelik 11 soru hazırlanmıştır (Ek 1d). Bu soruların sorulma sebebi ise araştırmaya katılan kişilerin kendilerini göçmen olarak tanımlayıp

tanımlamadıkları ve ailelerinin memleketlerine dair aidiyet duygusunu geliştirip geliştirmediklerinin ortaya çıkartılmasıdır.

Veri toplama aşaması tamamlandıktan sonra elde edilen bilgiler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinin özellikle yapılandırılmış soruların ve analizin betimsel kısmını oluşturacak soruların analizinde SPSS 22.0 programından faydalanılmıştır. Açık uçlu soruların analizinde araştırmacı ve konusunda uzman kişilerce kodlama yapılmıştır.

2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Bulgaristan Göçmenleri ve Bulgaristan Türkleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin Türkiye kısmını, Edirne'de Eski ve Yeni Göçmen Evlerinde göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı, İzmir'de Bornova Pınarbaşı'nda, Bursa'da Kestel Göçmen Konutlarında yaşayan göçmenler oluşturmaktadır. Bulgaristan'da ise Kırcaali Vızrojdenci mahallesinde, yine Türklerin yoğun olarak yaşadığı Mastanlı şehri ve Türk köyleri Çernooçene, Gabrovo ve Komuniga'da yaşayan Türkler örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun şekilde, en etkin ve verimli veriyi sağlayacak örneklem tekniği olan kartopu tekniği ile örneklem seçimi yapılmıştır. Araştırmacının Bulgaristan Kırcaali şehrinde doğup büyümüş olması, katılımcılara ulaşmasında yardımcı olmuştur. Önce tanıdıkları kişilerle görüşmeler yapan araştırmacı, araştırmaya onların tanıdıklarıyla devam etmiştir. Bu şekilde örneklem genişletilmiştir. Araştırmaya katılan kişiler görüşmelerin sesli olarak kayıt alınmasına onay verdikten sonra sesli kayıt yapılmıştır. Sesli kayıt yapılmasını istemeyen katılımcıların cevapları kâğıtlara not edilerek kaydedilmiştir. Çalışmanın devamında kişilerin anlatımlarından referans (cinsiyet, yaş, şehir, meslek) verilerek örnekler sunulmuştur. Örneklemi oluştururken kadın erkek dağılımının dengeli olması açısından tüm gruplarda kadın erkek sayısı yarı yarıya olacak şekilde ayarlanmıştır. Toplamda 236 kişi ile görüşme yapılmıştır: 1989 göçmenleri Edirne'de 60 kişi, İzmir'de 20 kişi, Bursa'da 30 kişi, göç edip dönenler 40 kişi, göç etmeyenler 62 kişi, 1950-1951 göçmenlerinin çocukları ise Edirne'de ikamet eden 24 kişiden oluşmaktadır. Edirne Yeni ve Eski Göçmen

Evleri'nde göçmenlere kolay ulaşılmış, Bursa Kestel Göçmen Konutlarında da göçmenlere ulaşma anlamında bir zorluk söz konusu olmamıştır. Ancak İzmir Pınarbaşı mahallesinde göçmenlere ulaşımda zorluk yaşanmıştır, sadece 20 kişi ile görüşülebilmiştir. Bu mahallede göçmenler genel olarak görüşmelere katılmaktan kaçınmışlardır. Bulgaristan'da örnekleme katılan kişilere ulaşmak, araştırmacının daha önce Bulgaristan'da aynı bölgede yaşamış ve okumuş olmasından dolayı kolay olmuştur ve yine bu nedenle kişilerin sorulara samimiyetle cevap vermeleri mümkün olmuştur. Araştırmacı tarafından 1950-1951 göçmenlerine ulaşmada farklı bölgelerde oturdukları için sorun yaşanmış, sadece 24 kişi ile görüşmeler yapılabilmiştir.

Türkiye'ye 1989 yılında göç eden ve şu anda Edirne, Bursa, İzmir, gibi farklı şehirlere yerleşmiş olan göçmenlerle yapılan görüşmelerde, bu şehirler arasındaki farklılıkların ortaya çıkartılabilmesi için veriler 3 grup halinde girilerek analizler yapılmıştır. Bu nedenle, çalışmanın devamında Edirne'de ikamet eden göçmenler 'Edirne Grubu', İzmir'de ikamet eden göçmenler 'İzmir Grubu', Bursa'da ikamet eden göçmenler 'Bursa Grubu' olarak belirtilecektir. Araştırmaya katılan diğer gruplardan 1989 yılında göç edip geri dönen grup çalışmada 'Geri Dönenler' olarak, 1989 yılında yaşanan göç esnasında göç etmeyerek Bulgaristan'da ikamet etmeye devam eden kişiler çalışmada 'Göç Etmeyenler' olarak ve 1950-1951 yılında göç etmiş olan kişilerin Türkiye'de doğmuş olan çocukları ise çalışmada 'İkinci Kuşak' olarak anılacaktır.

2.3.1. Cinsiyet Dağılımı

Örneklem grubunun gücünü artırmak amacıyla araştırmaya katılan kadın ve erkek oranlarının eşit olması araştırma açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple araştırmaya katılan göçmenlerde cinsiyet açısından dengeli bir dağlım oluşturmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

	Edirne Grubu	İzmir Grubu	Bursa Grubu	Geri Dönenler	Göç Etmeyenler	İkinci Kuşak	Genel Toplam
Kadın	30	10	15	20	31	12	118
Erkek	30	10	15	20	31	12	118
Toplam Kişi	60	20	30	40	62	24	236

Araştırma kapsamında Edirne Grubu'nda 30 kadınla ve 30 erkekle, İzmir Grubu'nda 10 kadınla ve 10 erkekle, Bursa Grubu'nda 15 kadınla ve 15 erkekle, Geri Dönenler' de 20 kadınla ve 20 erkekle, Göç Etmeyenler' de 31 kadınla ve 31 erkekle, İkinci Kuşak' ta 12 kadınla ve 12 erkekle görüşmeler yapılmıştır.

2.3.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş gruplarına göre dağılım aşağıdaki Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
30-39 yaş arası	6	2,5	2,5
40-49 yaş arası	37	15,7	15,7
50-59 yaş arası	111	47,0	47,0
60-69 yaş arası	59	25,0	25,0
70-79 yaş arası	19	8,0	8,0
80-90 yaş arası	4	1,7	1,7
Toplam	236	100,0	100,0

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin %2,5'i 30- 39 yaş grubuna, %15,7' si 40-49 yaş grubuna, %47,0'ı 50-59 yaş grubuna, %25'i 60-69 yaş grubuna, %8,0'ı 70-79 yaş grubuna, %1,7'si 80-89 yaş grubuna dâhil kişilerden oluşmaktadır oluşturmaktadır. Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda çoğunlukla orta yaş grubundaki kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

2.3.3. Eğitim Durumu

Bireyin sosyalleşmesinde önemli yeri olan etkenlerden birisi de eğitimdir. Topluma katılmada ve toplumla bütünleşmede, aynı zamanda sosyal bağlamda göçün etkilerinin fark edilmesinde eğitim önem taşımaktadır.

Tablo 3: Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
İlkokul	5	2,1	2,1
Ortaokul	24	10,2	10,2
Lise	145	61,4	61,4
Üniversite	57	24,2	24,2
Lisans Üstü	5	2,1	2,1
Toplam	236	100,0	100,0

Araştırma kapsamında örnekleme giren göçmenlerin eğitim düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında, Tablo 3'te belirtildiği üzere, %2,1'i (5kişi) ilkokul mezunu, %10,2'si (24kişi) ortaokul mezunu, %61,4'ü (145kişi) lise mezunu, %22,2'si (57) kişi üniversite mezunu ve %2,1'si (5 kişi) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin hepsi okuryazarken, çoğunluk lise mezunudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2. VERİ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde yapılan yapılandırılmış mülakatlar sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır.

3.1. 1989 Göçmenleri Betimleyici Analizler

Bu bölümde Edirne, İzmir, Bursa'daki 1989 Göçmenleri ve 1989 yılında göç edip geri dönenlerin betimleyici sonuçları sunulmuştur.

3.1.1. Göç Kararının Kime/Neye Bağlı Olduğu

Asimilasyon politikalarına ve baskılara maruz kalan Bulgaristan Türklerinin, Türkiye'ye kimin isteği/neye bağlı olarak göç ettikleri, göç algısında önem taşımaktadır. Bu konudaki veriler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4: Göç Kararının Kime/Neye Bağlı Olduğu

		Kendim	Eşim	Ailem	Geniş Aile	Zorunlu	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	7	24	15	7	7	60
	%	11,7	40	25	11,7	11,7	100
İzmir Grubu	Sayı	2	11	5	2	0	20
	%	10	55	25	10	0	100
Bursa Grubu	Sayı	0	5	9	3	12	29
	%	0	17,2	31	10,3	41,4	100
Geri Dönenler	Sayı	1	27	6	6	0	40
	%	2,5	67,5	15	15	0	100
Toplam	Sayı	10	67	35	18	19	149
	%	6,7	45	23,5	12,1	12,8	100
Kayıp veri	1						

Tablo 4'te Edirne Grubu'nda, göç etme kararını eşimle birlikte aldık diyenler %40 (24 kişi), ailemle birlikte diyenler %25 (15 kişi), diğer cevaplar ise aynı yüzdeye sahiptir %11,7 (7 kişi). İzmir Grubu'nda, kararı eşimle birlikte aldık diyenler 11 (%55) kişidir, ailemle birlikte diyenler 5 (%25) kişidir. Bursa Grubu'nda zorunlu olarak göç ettik diyenlerin oranı %41,4 (12 kişidir), kararı ailemle birlikte aldık diyenlerin oranı %31 (9 kişi), göç etme kararını eşimle birlikte aldık diyenlerin oranı %17,2 (5 kişi), geniş aile ile birlikte aldık diyenlerin oranı %10,3 (3 kişidir). Bursa grubunda en sık verilen cevap zorunluluk olmakla birlikte, ikinci en sık verilen cevap yine eş ile birlikte kararın verildiğidir, dolayısıyla bu farka rağmen yine de diğerlerinden tam olarak farklılaşmamaktadır. Geri Dönenler 'de kararı eşimle birlikte aldık diyenler 67,5% (27 kişi), kararı ailemle birlikte aldık diyenler 15% (6 kişi), kararı geniş aile ile birlikte aldık diyenler 15% (6 kişidir). Bu grupta çoğunluk kararı eşleri ile birlikte aldığını belirtmiştir. Cevaplara baktığımızda 1989 göçün zorunlu göç özelliğini taşımasına rağmen araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğu kararı eşleri veya aileleri ile birlikte verdiklerini belirtmişlerdir.

3.1.2. Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkındaki Düşünceler

Bu soru açık uçlu bir sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. 1989 Göçü gerçekleşmeden önce kişilerin Türkiye hakkında bilgi ve düşüncelerinin ne yönde olduğu, hangi konulara odaklandığı Tablo 5' te belirtilmiştir.

Tablo 5: Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Neler Olduğu

		Bilgim/ Düşüncem yoktu	Televizyon/ Radyodan duyduğumuz kadar	Anavatan olarak görüyoruz	Güzel, olumlu düşüncelere sahiptim	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	20	13	1	9	8	51
	%	39,2	25,5	2	17,6	15,7	100
İzmir Grubu	Sayı	6	0	7	0	6	19
	%	31,6	0	36,8	0	31,6	100
Bursa Grubu	Sayı	6	3	7	9	1	26
	%	23,1	11,5	26,9	34,6	3,8	100
Geri dönenler	Sayı	15	0	9	14	0	38
	%	39,5	0%	23,7	36,8	0	100
Toplam	Sayı	47	16	24	32	15	134
	%	35,1	11,9	17,9	23,9	11,	100
Kayıp v.		16					

Edirne Grubu'nda Türkiye hakkında göç etmeden önce bilgim veya düşüncem yoktu diyenler 20 kişi ile çoğunluğu (%39,2) oluşturmaktadır. Sonrasında en yüksek oranda (%25,5) verilen cevap televizyondan/radyodan duyduğumuz kadar cevabıdır ve 13 kişi bu cevabı vermiştir. Güzel olumlu düşüncelere sahiptim diyenler 9 kişidir, diğer cevabını verenler ise 8 kişidir. Anavatan olarak görüyoruz diyenler ise sadece 1 kişidir. İzmir Grubu'nda çoğunluğu (%36,8) Türkiye'yi Anavatanımız olarak görüyoruz diyenler (7 kişi) oluşturmaktadır. Bilgim/düşüncem yoktu olarak belirtenler 6 kişidir ve diğer cevabını verenler 6 kişidir. Bursa Grubu'nda Türkiye hakkında güzel olumlu düşüncelere sahiptim diyenler 9 kişi (34,6) ile en sık verilen cevabı oluşturmuşlardır. Türkiye'yi Anavatanımız olarak görüyoruz diyenler 7 kişi, bilgim/düşüncem yoktu olarak ifade edenler 6 kişidir. Geri Dönenler grubunda Türkiye hakkında göç etmeden önce bilgim/düşüncem yoktu diyenler 15 kişi ile çoğunluğu (%39,5) oluşturmaktadırlar. Hemen ardından, Türkiye hakkında güzel olumlu düşüncelere sahiptim diyen 14 kişi (%36,8) gelmektedir. Bu grupta Türkiye'yi anavatan olarak görenler 9 kişi (%23,7) iken televizyon/radyo'dan duyduğumuz kadarıyla cevabını veren çıkmamıştır. Bütün gruplar dikkate

alındığında en yüksek oran (%35,1) bilgi/düşüncem yoktu cevabıdır. Bu bulgular, göçmenlerin büyük bir kısmının Türkiye hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadan göç ettiklerini göstermektedir. Göç etmeden önce bilgi sahibi olanların Türkiye hakkındaki düşüncelerini belirttikleri ifadelerden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

"Önce Atatürk. Toprağımıza, bayrağımıza geldik". (Kadın, 57 yaşında, Edirne, emekli)

"Kurtarıcı ülke ve vatan sevgimiz vardı". (Erkek, 65 yaşında, Bursa, emekli öğretmen)

"Türk bayrağının dalgalandığı, Türklerin yaşadığı topraklardı, anayurdumuzdu. Anayurtta kendi bayrağımızın altında kendi kültürümüzü özgürce yaşayamadık yıllarca, göç edebilmenin hasretiyle yaşadık. Gerçek oluyordu". (Kadın, 58 yaşında İzmir, emekli öğretmen)

"Daha iyi yaşam sürdürebileceğimiz bir ülke". (Erkek, 55 yaşında, Kırcaali/Bulgaristan, iş sahibi)

3.1.3. Türkiye'ye Göç Ettikten Sonra Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Değişip Değişmediği

Göçün ardından, göçmenlerin Türkiye'deki koşullarla tanışmalarından sonra Türkiye hakkındaki düşüncelerinin değişip değişmediği sorulmuştur. Bu soru bir önceki soruda bilgim/düşüncem yoktu diyen kişilere sorulmadığı için kayıp veri (64 kişi) sayısı yükselmiştir. Bu soruya verilen cevaplar ile ilgili bulgular Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6: Türkiye'ye Göç Ettikten Sonra Türkiye Hakkındaki Düşüncelerin Değişip Değişmediği

		Evet	Hayır	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	10	20	30
	%	33,3	66,7	100
İzmir Grubu	Sayı	3	10	13
	%	23,1	76,9	100
Bursa Grubu	Sayı	7	13	20
	%	35	65	100
Geri dönenler	Sayı	13	10	23
	%	56,5	43,5	100
Toplam	Sayı	33	53	86
	%	38,4%	61,6%	100%
Kayıp v.	64			

Tablo 6'da görüldüğü gibi toplamda dört grup için düşüncem değişmedi diyenler %61,6 (53 kişidir) ile düşüncem değişti diyenlerden (%38,4 ile 33 kişi) daha fazladır. Dikkat çeken nokta ise göç edip dönenlerde 'düşüncem değişti' diyenlerin yüzdesi 'değişmedi' diyenlere kıyasla daha yüksek olmasıdır. Göçmenler bu konu hakkındaki düşüncelerini paylaşmaktan çekinmişlerdir. Sebep olarak ise bunların geride kaldığını ve şu anda Türkiye'deki şartların göç ettikleri döneme kıyasla daha farklığı olduğunu belirtmişlerdir. Düşüncesi değişen göçmenlerin düşünceleri ise daha çok olumsuz yönde değişmiştir. Bu konu hakkında paylaşımları şu yönde olmuştur:

"Düşündüğüm kadar umut verici çıkmadı, daha da kötüye gidiyor". (Erkek, 53 yaşında, Edirne makine bakım elemanı)

"Kafamız dağıldı, hayal kırıklığı oldu". (Kadın, 46 yaşında, Bursa, emekli dokumacı)

"Düşündüğümüz kadar kolay adaptasyon süreci geçiremedik. İlk iki yıl dönmeyi bile düşündük. En çok oradaki (Bulgaristan'daki) baskıcı rejimi düşündükçe dönmekten vazgeçtik". Erkek, İzmir, 58 yaşında, depo görevlisi)

"Kendi gözümüzle görünce düşüncelerimiz değişti". (Kadın, 60 yaşında, Çernooçene/Bulgaristan, işsiz)

3.1.4. Türkiye'ye Göç Etme Nedeni

Türkiye'ye hangi nedenlerden dolayı göç ettikleri araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur. Cevaplar Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7: Türkiye'ye Göç Etme Nedeni

		Jivkov'un asimilasyon politikası	Din ve dil üzerindeki yasaklar	Türkiye'deki koşulların daha iyi olması	İsim değişikliği baskısı	Sınır dışı edilme	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	38	4	7	4	3	4	60
	%	63,3	6,7	11,7	6,7	5	6,7	100
İzmir Grubu	Sayı	12	4	1	1	0	2	20
	%	60	20	5	5	0	10	100
Bursa Grubu	Sayı	19	5	0	3	0	3	30
	%	63,3	16,7	0	10	0	10	100
Geri dönenler	Sayı	32	1	5	0	0	2	40
	%	80	2,5	12,5	0	0	5	100
Toplam	Sayı	101	14	13	8	3	11	150
	%	67,3	9,3	8,7	5,3	2	7,3	100

Tablo 7'de görüldüğü gibi neden olarak en fazla (toplam da 101 kişi; %67,3) Jivkov'un asimilasyon politikasından dolayı göç ettiklerini belirtilmişlerdir. Bütün gruplarda din ve dil üzerindeki yasaklar (14 kişi), Türkiye'deki koşulların daha iyi olması (13 kişi), isim değişikliği baskısı (8 kişi) daha az oranlarda belirtilmiştir. Sadece Edirne Grubu'ndaki 3 kişi ise sınır dışı edilmeyi sebep olarak belirtmişlerdir. Geri kalan 4 kişi (%6,7) ise diğer nedenleri belirtmişlerdir.

Bu bulgular kişilerin yaşanan asimilasyon politikasından ve bunun devamında yaşam koşullarının kötüleşmesinden dolayı göç etmiş olduklarını

göstermektedir. Araştırmaya katılan kişiler tarafından diğer olarak belirtilen nedenlere bazı örnekler şunlardır:

"Bilinçli bir göçmendim. Azınlık olmamak için göç ettim. Türk hisseden Türkiye'de olsun". (Erkek, Edirne 65 yaşında, emekli)

"Evraklarımızı aldılar, geri yenilerini verdiler, Türkçe konuşunca ceza kestiler, insanlar bıktı". (Erkek, 76 yaşında, Bursa, emekli)

3.1.5. Göç Sırasında En Çok Zorlayan Ne Oldu?

Araştırmaya katılan kişilere göç sırasında en çok zorlandıkları şey ne oldu sorusu açık uçlu bir soru olarak sorulmuştur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. Cevaplar Tablo 8'de belirtilmiştir.

Tablo 8: Göç Sırasında Göçmenleri En Çok Zorlayan Ne Oldu?

		Yolculuk	Ortam değişikliği	Uyum süreci	Ana-baba-kardeş-akrabadan ayrılmak	Sıfırdan hayata başlamak	Zorlanmadım	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	14	14	6	2	5	8	2	51
	%	27,5	27,5	11,8	3,9	9,8	15,7	3,9	100
İzmir Grubu	Sayı	9	5	2	1	1	0	0	18
	%	50	27,8	11,1	5,6	5,6	0	0	100
Bursa Grubu	Sayı	10	2	0	5	0	7	2	26
	%	38,5	7,7	0	19,2	0	26,9	7,7	100
Geri dönenler	Sayı	18	4	0	7	0	1	4	34
	%	52,9	11,8	0	20,6	0	2,9	11,8	100
Toplam	Sayı	51	25	8	15	6	16	8	129
	%	39,5	19,4	6,2	11,6	4,7	12,4	6,2	100
Kayıp v.	21								

Tablo 8'de görüldüğü gibi, Edirne Grubu'ndan, göç sırasında onları en çok zorlayanın yolculuk ve ortam değişikliğinin olduğunu belirtenler her iki cevap için

de 14 kişidir (%27,5). Yine aynı gruptan göç sırasında zorlanmadığını belirtenlerin oranı 15,7% (8 kişidir). İzmir Grubu'nda göç sırasında en çok zorlayan yolculuk oldu olarak belirtenler 50% (9 kişi), ortam değişikliği oldu diyenler 27,8% (5 kişi). Bursa Grubu'nda göç sırasında en çok zorlatan yolculuk oldu diyen kişilerin oranı 38,5% (10 kişi), göç esnasında zorlanmadım diyenler 26,9% (7 kişidir). Geri Dönenler' de göç esnasında en çok zorlayan yolculuk oldu diyenlerin oranı 52,9 % (18 kişi), anne-baba-kardeşten ayrılmak oldu diyenler 20,6% (7 kişidir). Toplamda dört grup için en yüksek oranda kişilerin tarafından belirtilen cevap yolculuk olmuştur 39,5 % (51 kişi). Yolculuk esnasında yaşadıkları zorluklar ve diğer nedenlerin anlatımı aşağıdaki örneklerle belirtilmiştir.

"Yol boylarında 10 güne yakın arabalarda uyumak". (Erkek, 53 yaşında, İzmir, Makine bakım elemanı)

"Yolculuk sırasında çocuklarımın aç kalması". (Erkek, 52 yaşında, Çernooçene/Bulgaristan, memur)

"Evimizi ve eşyalarımızı bırakıp boş ellerle geldik buraya …". (Kadın, 59 yaşında, Edirne, çalışmıyor)

"Çocuklarım çok küçüktü, çok zorlandım. Çalışabilmek için bakıcı tuttum". (Kadın, 46 yaşında, Bursa, emekli)

3.1.6. Göç Ederken Beklentiler Nelerdi?

Tablo 9'da göçmenlerin göç ederken hangi beklentiler içinde oldukları belirtilmiştir.

Tablo 9: Göç Ederken Beklentiler Nelerdi

		Daha iyi bir hayat	Dil, din ibadetlerimizi özgürce yerine getirebilmek	Daha iyi bir eğitim	Daha iyi bir iş imkânı	Hepsi	Yoktu	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	19	28	3	1	1	6	58
	%	32,8	48,3	5,2	1,7	1,7	10,3	100
İzmir Grubu	Sayı	15	3	1	0	1	0	20
	%	75	15	5	0	5	0	100
Bursa Grubu	Sayı	10	9	1	0	4	6	30
	%	33,3	30	3,3	0	13,3	20	100
Geri dönenler	Sayı	36	1	0	0	0	3	40
	%	90	2,5	0	0	0	7,5	100
Toplam	Sayı	80	41	5	1	6	15	148
	%	54,1	27,7	3,4	7	4,1	10,1	100
Kayıp v.	2							

Tablo 9'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğu (80 kişi; %54,1) daha iyi bir hayat beklentisi ile göç etmiş olduklarını belirtmişlerdir. Edirne Grubu'nda göç ederken beklentilerinin dil, dini ibadetlerini özgürce yerine getirebilmek olduğunu belirtenlerin sayısı 28 kişidir (%48,5), daha iyi bir hayat beklentisi ile göç ettiğini belirtenlerin sayısı 19 kişidir (%32,8), beklentisi olmadığını belirtenler 6 kişidir (%10,3). İzmir Grubu'nda daha iyi bir hayat beklentisi ile göç ettik diyenler 15 kişidir (%75). Bursa Grubu'nda daha iyi bir hayat beklentisi ile göç ettik diyenler 10 kişidir (%33,3), dil ve din ibadetlerimizi özgürce yerine getirebilmek diyenler 9 kişidir (%30). Geri Dönenler' de kişilerin neredeyse tamamı (36 kişi %90) daha iyi bir hayat beklentisi işe göç ettiğini belirtmiştir. Bu konu hakkında düşünceleri sorulduğunda verilen cevaplardan bazıları şöyle olmuştur:

"Özgür olarak yaşamaya geldik". (Kadın, 58 yaşında, Bursa, emekli)

"... en çok erkek çocuklarım için sevindim, çünkü sünnet olabileceklerdi". (Kadın, 59 yaşında, Edirne, çalışmıyor)

"Bir beklentim yoktu, önemli olan baskılardan kurtulmam ve tekrar ismimi geri alabilmekti". (Erkek, 65 yaşında, İzmir, emekli)

3.1.7. Beklentilerin Karşılanıp Karşılanmadığı

Araştırmaya katılan kişilere beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı sorulmuştur. Tablo 10'da cevaplar belirtilmiştir.

Tablo 10: Beklentilerin Karşılanıp Karşılanmadığı

		Evet	Hayır	Kısmen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	28	18	6	52
	%	53,8	34,6	11,5	100,0
İzmir Grubu	Sayı	12	2	6	20
	%	60,0	10,0	30,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	18	2	4	24
	%	75,0	8,3	16,7	100,0
Geri dönenler	Sayı	5	19	13	37
	%	13,5	51,4	35,1	100,0
Toplam	Sayı	63	41	29	133
	%	47,4	30,8	21,8	100
Kayıp	17				

Tablo 10'da görüldüğü gibi Edirne Grubu'nun %53,8'i, İzmir Grubu'nun %60'ı, Bursa Grubu'nun %75'i, yani Türkiye'de yaşamaya devam eden göçmenlerin çoğunluğu beklentilerinin karşılandığı cevabını vermiştir. Geri Dönenler'in ise çok azı (%13,5) beklentilerinin karşılandığını belirtmişlerdir. 'Hayır' cevabı ise Edirne Grubu'nda %34,6, İzmir Grubu'nda 10, Bursa Grubu'nda 2 kişi (%8,3) tarafından belirtilmiştir. Geri Dönenler grubu en yüksek oranda(%51,4) 'hayır' diyen gruptur. Bu veriler, kişilerin geriye dönme kararında beklentilerinin karşılanmamasının önemli rolü olduğunu düşündürmektedir. Beklentilerimiz kısmen karşılandı şeklinde cevap verenlerin yine en yüksek oranı %35,1 ile Geri Dönenler'dir.

3.1.8. Göç Etmeden Önce Mallarını Satıp Satamama

Göçmenlerin göç ederken maddi anlamda ne tür zorluklarla karşılaştıklarını anlayabilmek amacıyla göç etmeden önce, mallarını satıp satamama durumu araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur. Bazı göçmenlerin Bulgaristan'daki maddi durumu iyi olduğu halde bu varlıklarını göç ederken yanlarında getirememeleri söz konusudur. Bu durumun onların yerleştikleri yerlere uyumunda etkili olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 11: Göç Etmeden Önce Mallarını Satıp Satamama

		Evet	Hayır	Kısmen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	7	49	3	59
	%	11,9	83,1	5,1	100,0
İzmir Grubu	Sayı	0	16	4	20
	%	0	80,0	20,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	3	27	0	30
	%	10,0	90,0	0	100,0
Geri dönenler	Sayı	1	35	4	40
	%	2,5	87,5	10	100,0
Toplam	Sayı	11	127	11	149
	%	7,4	85,2	7,4	100
Kayıp veri	1				

Tablo 11'e baktığımızda Edirne Grubu 'evet' olarak %11,9; 'hayır' olarak %83,1 ve 'kısmen' olarak %5,1 cevabını vermişlerdir. İzmir Grubu'na baktığımızda 'evet' cevabı verilmemiştir, 'hayır' ise %80 ve 'kısmen' %20'dir. Bursa Grubu'nda 'evet' %10, 'hayır' %90'dır.Geri Dönenler' e baktığımızda 'evet' cevabını sadece 1 kişi verirken, 'hayır' cevabını 35 kişi ve 'kısmen' cevabını 4 kişi vermiştir. Sahip oldukları malları satmama durumundan dolayı geri dönme kararını daha kolay aldıkları düşünülebilir, çünkü döndüklerinde hala bazı güvenceleri kalmış olacaktır.

Araştırmada görüşülen göçmenlerin bu konu hakkındaki söyledikleri ile ilgili bazı örnekler aşağıda belirtilmiştir:

"*Sürgün edildik, bu yüzden satamadık". (Kadın, 55 yaşında, Edirne, çalışmıyor)*

"Göç nedeniyle eşyalar değerinin çok altında satıldı. Mecbur olduğumuz içinde sattık". (Erkek, 58 yaşında, İzmir, depo görevlisi)

1989 yılında yaşanan göçü bir fırsat olarak değerlendiren Bulgarlar köy, köy gezerek göç etmeyi düşünen kişilerin hayvanlarını değerinden çok aza satın aldıkları, bunun dışında Türkiye'de bulamazsınız dedikleri eşyaları yine göç edecek kişilere çok yüksek ücretlere sattıkları derinlemesine yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler arasındadır.

3.1.9. Mesleki Durum: Göç Öncesi ve Göç Sonrası

Araştırmanın örneklem grubunu göç kararını alabilecek yaşa gelen kişiler oluşturmaktadır. Çoğunluk orada bir mesleği olan, bir işte çalışan kişilerdir. Türkiye'ye geldikten sonra aynı meslekte çalışmaya devam edebildiler mi, hangi mesleği yaptılar, sorularına cevap bulabilmek için araştırmaya katılan kişilere göç öncesi ve göç sonrası meslek durumu sorulmuştur.

Tablo 12. Göç Etmeden Önceki Çalışma Durumu

		İşçi	Memur	Esnaf	Öğretmen	Hemşire	Doktor	Öğrenci	Ev kadını	İşsiz	Emekli	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	33	5	1	2	0	3	12	0	1	1	58
	%	56,9	8,6	1,7	3,4	0	5,2	20,7	0	1,7	1,7	100
İzmir Grubu	Sayı	8	3	1	3	0	0	3	1	1	0	20
	%	40,0	15,0	5,0	15,0	0	0	15,0	5,0	5,0	0	100
Bursa Grubu	Sayı	14	0	2	6	4	0	4	0	0	0	30
	%	46,7	0	6,7	20,0	13,3	0	13,3	0	0	0	100
Toplam	Sayı	55	8	4	11	4	3	19	1	2	1	108
	%	50,9	7,4	3,7	10,2	3,7	2,8	17,6	0,9	1,9	0,9	100
Kayıp v.	2											

Edirne Grubu'nda göç etmeden önceki meslek yüzdeleri şöyledir: işçi %56,9 (33 kişi), memur %8,6 (5 kişi), öğrenci %20,7 (12 kişi). Esnaf, işsiz ve emeklilerin sayısı ise 1'er kişidir. İzmir Grubu'nda en yüksek frekans 8 kişi (%40,0) ile işçilerdir. Memur ve öğretmenler 3'er kişi ile (%15,0'er) ikinci sırada yer almaktadır. Bursa Grubu'nda yüzdelere bakıldığında en yüksek (%46,7) grubu işçiler (14 kişi) oluşturmakta, öğretmenler %20,0 (6 kişi) ile ikinci sırada yer almaktadır. Hemşire (4 kişi) ve öğrenci (4 kişi) grupları %13.3 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Toplamda üç gruba bakıldığında en büyük yüzdeyi (%50,9) işçiler oluşturmakta (55 kişi), göç dönemimde öğrenci olanların yüzdesi 17,6 (19 kişi) ile ikinci, öğretmen olanlarınki ise %10,2 (11 kişi) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Sonraki sıralarda yer alan meslekler ise %7,4 ile Memur (8 kişi), %3,7 ile Esnaf ve hemşire (4'er kişi), %2,8 ile doktor (3 kişi) olarak belirlenmiştir. Sadece birer kişi işsiz ve ev kadını olarak belirtilmiştir. Türkiye'ye göç ettikten sonra aynı gruplardaki mesleki dağılımın nasıl olduğu Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13: Şu Anki Çalışma Durumu

		İşçi	Memur	Esnaf	Öğretmen	Hemşire	Doktor	Mühendis	Öğrenci	Ev kadını	İşsiz	Emekli	Toplam
Edirne	Sayı	8	4	4	4	1	6	1	0	3	0	28	59
Grubu	%	13,6	6,8	6,8	6,8	1,7	10,2	1,7	0	4,9	0	47,5	100,0
İzmir	Sayı	3	2	1	1	2	0	0	0	1	0	10	20
Grubu	%	15,0	10,0	5,0	5,0	10,0	0	0	0	5,0	0	50,0	100,0
Bursa grubu	Sayı	4	0	0	0	0	0	1	1	0	0	24	30
	%	13,3	0	0	0	0	0	3,3	3,3	0	0	80,0	100,0
Geri Dönenler	Sayı	10	5	7	3	0	0	0	0	2	3	10	40
	%	25,0	12,5	17,5	7,5	0	0	0	0	5,0	7,5	25,0	100,0
Toplam	Sayı	25	11	12	8	3	6	2	1	6	3	72	149
	%	16,8	7,4	8,1	5,4	2,0	4,0	1,3	7	4,0	2,0	48,3	100,0
Kayıp v.	1												

Göçmenlerin büyük bir kısmının (%48) şu anda emekli olduğu görülmektedir. Bunun nedeni aradan geçen sürede kişilerin yaşları gereği emekliye ayrılmış olmasıdır. Edirne Grubu'nda emekli olanlar 28 kişidir (%47,5). İzmir Grubu'nda emekli olanlar 10 kişi (%50,0), Bursa Grubu'nda 24 kişi (%80,0), Geri Dönenlerde ise emekliler oranı 10 kişidir (%25,0). Emeklilerden sonra ise göçmen gruplarının tümünde işçiler en kalabalık meslek grubunu oluşturmaktadır. Göç öncesi öğrenci olan grupların önceden sayısı daha az olan grupları oluşturduğu söylenebilir, örneğin, göç öncesi mühendis yokken bugün 2 mühendis vardır ve doktorların sayısında artış olmuştur.

3.1.10. Kiminle Birlikte Göç Edildiği

Araştırmaya katılan kişilere kiminle birlikte göç ettikleri sorulmuştur. Birlikte göç edilen kişilerin kim oldukları, ya da geride bırakılan yakınların durumunun kişinin uyumunda etkili olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 14: Kiminle Birlikte Göç Edildi

		Ailem	Eş ve çocuklar	Tek başıma	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	36	23	1	60
	%	60,0	38,3	1,7	100,0
İzmir Grubu	Sayı	7	12	1	20
	%	35,0	60,0	5,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	9	21	0	30
	%	30,0	70,0	0	100,0
Geri Dönenler	Sayı	10	30	0	40
	%	25,0	75,0	0%	100,0
Toplam	Sayı	62	86	2	150
	%	41,3	57,3	1,3	100,0

Tablo 14'e baktığımızda, Edirne Grubu (23 kişi %38,3) hariç diğer grupların tümünde çoğunluk eş ve çocuklarla birlikte göç ettiklerini söylemişlerdir. İzmir grubunun %60'ı (12 kişi), Bursa grubunun %70'i (21 kişi), Geri Dönenler'in ise %75'i (30 kişi) eş ve çocuklarıyla göç etmişlerdir. Edirne Grubu %60,0 (36 kişi) oranıyla en çok Ailemle göç ettim cevabını veren gruptur. Bu oran İzmir Grubu için %35,0 (7 kişi), Bursa Grubu için %30,0 (9 kişi), Geri Dönenler grubu için ise %25,0'tir (10 kişi). Buradan çıkan sonuca bakıldığında şu söylenebilir, göç edenlerin çoğunluğu çocukları olan çekirdek ailelerden oluşturmaktadır. Tek başına göç ettiğini belirtenler ise Edirne ve İzmir gruplarında birer kişidir.

3.1.11. Göçten Sonraki Durumlarının Öncekine Göre Daha İyi Olup Olmadığı

Araştırmaya katılan kişilere şu anki durumlarının göç etmeden önceki durumlarına kıyasla daha iyi olup olmadığı sorulmuştur. Durumu daha iyi olanlar evet cevabı vermişlerdir.

Tablo 15: Şu Anki Durumlarının Daha İyi Olup Olmaması

		Evet	Hayır	İki ülkede iyiydi	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	51	2	6	59
	%	86,4	3,4	10,2	100,0
İzmir Grubu	Sayı	11	4	5	20
	%	55,0	20,0	25,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	21	2	7	30
	%	70,0	6,7	23,3	100,0
Toplam	Sayı	83	8	18	109
	%	76,1	7,3	16,5	100,0
Kayıp veri	1				

Tablo 15'e baktığımızda üç grup içinde çoğunluk şu anki durumlarının daha iyi olduğunu belirtmiştir %76,1 (83 kişi). 'Hayır' cevabını veren kişi sayısı sadece 8'dir (%7,3). İki ülkede de durumum iyiydi diyenler toplam 18 kişidir (%16,5).

3.1.12. Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nerde Kaldıkları

Araştırmaya katılan kişilere Türkiye'ye ilk geldiklerinde nerede kaldıkları sorulmuştur. Bu soru, bazı kişilerin akraba ya da tanıdık kişilerin yanında kalmaları söz konusu olduğundan tanıdıkları olmayanlara kıyasla, göç ile ilgili yaşanan sorunlarda bir farklılık yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek amacı taşımaktadır.

Tablo 16: Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nerde Kaldıkları

		Akraba	Tanıdık	Okullar	Köyde	Kira	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	37	2	1	6	9	5	60
	%	61,7	3,3	1,7	10,0	15,0	8,3	100,0
İzmir Grubu	Sayı	13	1	0	0	6	0	20
	%	65,0	5,0	0	0	30,0	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	17	0	4	0	9	0	30
	%	56,7	0	13,3	0	30,0	0	100,0
Geri Dönenler	Sayı	29	5	4	2	0	0	40
	%	72,5	12,5	10,0	5,0	0	0	100,0
Toplam	Sayı	96	8	9	8	24	5	150
	%	64,0	5,3	6,0	5,3	16,0	3,3	100,0

Tablo 16' da görüldüğü gibi göçmenlerin ilk geldiklerinde farklı yerlerde kaldıkları görünmektedir. Çoğunluk ilk geldiklerinde 2-3 ay bir akraba evinde kaldıktan sonra kiraya çıktığını söylemiştir. Daha sonradan kurulan eski göçmen evlerine geçen göçmenler uzun yıllar hep birlikte aynı yerde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, göçmenlerin ilk geldiklerinde akraba veya eş dost ile yakın olmak istediklerini düşündürmektedir.

3.1.13. Uyum Sağlamakta Zorluk Yaşanıp Yaşanmadığı

Göç ile beraber uyum sorunu da beraberinde gelmektedir. Bu yüzden uyum sürecinde zorluk yaşanıp yaşanmadığı araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur. Zorluk yaşadık diyenlerin cevapları Tablo 17'de Evet, yaşamadık diyenlerin cevapları Hayır şeklinde belirtilmiştir. Bazı kişiler de kısmen zorluk yaşadıklarını ancak bu zorlukları bekledikleri için onları çok zorlamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17: Uyum Sağlamakta Zorluk Yaşanıp Yaşanmadığı

		Evet	Hayır	Kısmen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	35	24	1	60
	%	58,3	40,0	1,7	100,0
İzmir Grubu	Sayı	13	6	1	20
	%	65,0	30,0	5,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	8	16	6	30
	%	26,7	53,3	20,0	100,0
Geri dönenler	Sayı	34	6	0	40
	%	85,0	15,0	0	100,0
Toplam	Sayı	90	52	8	150
	%	60,0	34,7	5,3	100,0

Edirne Grubu için yüzdeler çok yakın olup, ‘zorluk yaşadım’ diyenler 35 kişi (%58,3), ‘zorluk yaşamadım’ diyenler 24 kişidir (%40,0). İzmir Grubu’nda ‘zorluk yaşadım’ diyenler 13 kişi (%65,0), ‘zorluk yaşamadım’ diyenler ise 6 kişidir (%30,0). Bursa Grubu’nda zorluk yaşamadığını belirten kişilerin sayısı zorluk yaşadığını belirtenlere göre daha yüksektir (16 kişi; %58,3). ‘Evet’ zorluk yaşadım diyenler toplamda 8 kişi (%26,7), ‘kısmen’ diyenler 6 kişidir(%20,0). Geri Dönenler’ de uyum sürecinde zorluk yaşadım diyenlerin yüzdesi çok yüksektir %85,0 (34 kişi). Bu grup tüm gruplar içinde en çok zorluk yaşadığını belirten gruptur ve Bulgaristan’a dönme kararının kişilerin uyum sürecinde yaşadıkları zorluklarla ilişkili olduğu söylenebilir.

3.1.14. Uyum Sürecinde Ne Gibi Zorluklar Yaşandığı

Örnekleme katılan kişilere uyum sürecinde ne gibi zorluklar yaşadıkları sorulmuştur. Bu soru açık uçlu bir sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. Uyum sürecinde araştırmaya katılan 150 kişiden %60,0’ı (90 kişi) zorluk yaşadığını ve %5,3’ü (8 kişi) kısmen zorluk yaşadıklarını belirtmiştir.

Tablo 18: Uyum Sürecinde Ne Gibi Zorluklar Yaşandığı

		Maddi zorluk	Dil problemi	Kültür farkı	Sistem farkı	Özlem duygusu	Zorluk yaşamadım	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	2	10	5	14	1	0	5	37
	%	5,4	27,0	13,5	37,8	2,7	0	13,5	100,0
İzmir Grubu	Sayı	0	5	3	4	1	0	4	17
	%	0	29,4	17,6	23,5	5,9	0	23,5	100,0
Bursa Grubu	Sayı	0	5	0	7	1	2	0	15
	%	0	33,3	0	46,7	6,7	13,3	0	100,0
Geri dönenler	Sayı	6	19	4	1	0	0	2	32
	%	18,8	59,4	12,5	3,1	0	0	6,3	100,0
Toplam	Sayı	8	39	12	26	3	2	11	101
	%	7,9	38,6	11,9	25,7	3,0	2,0	10,9	100,0
Kayıp v.	49								

Tablo 18'de kayıp olarak gözlenen kişiler, bir önceki soruda zorluk yaşamadığını belirten 49 kişidir. Toplamda dört grup içinde yaşanan en büyük zorluk %38,6 (39 kişi) dil problemi olmuştur. Bu problemi en çok yaşayan grup ise %59,4 (19 kişi) ile Geri dönenler grubudur. Bu oran ayrıca bütün gruplar arasında yaşanan zorluklara dair belirtilen en yüksek orandır. Bu durum kişilerin yaşadıkları dil probleminin yüksekliğinin onların geri dönmesinde etkisi olabileceğini düşündürmüştür. Bu kişiler, yaşadıkları yerden kendi kimlikleri ve kimliklerinin bir kısmı oluşturan dilleri ile ilgili sıkıntılardan dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır. Ancak, göç ettikleri yerde de yine dil problemi yaşıyor olmalarından dolayı geri dönme kararı almaları, kendileri için dilin önemli olduğunun bir göstergesi olabilir. Edirne Grubu'nda ve Bursa grubunda uyum sürecinde en çok sistem farkından dolayı zorlandıklarını belirtenlerin yüzdesi sırasıyla %37,8 (14 kişi) ve %46,7'dir (7 kişi). Sistem farkının içerisinde vardiyalı çalışma saatleri, kirada oturma, sokakta bir şey satan çocuklar, komünist sistem ve kapitalist sistem arasındaki farklılıklar, vb. yer almaktadır. Edirne Grubu'ndaki 2 kişi dışında maddi zorluk yaşadıklarını belirtenler (8 kişi), Geri Dönenler grubunda dil probleminden sonraki en yüksek yüzdeyi (%18,8) oluşturmaktadır.

İlk göç ettiklerinde, yerli halk ile birbirine alışma sürecinde farklı boyutlarda sorunlar yaşanmış olmasına rağmen göçmenlerin bu sorunları dile getirmekten kaçındığı izlenimine sahip olunmuştur. Bu konu hakkında düşünceleri şu yönde olmuştur:

"Politika, ekonomi, yaşam standartları değişik olması bizi zorladı". (Erkek, 49 yaşında, Edirne, diş teknisyeni)

"Tek zorluk vardiyalı işe başladım. Bulgaristan'da öyle bir çalışma sistemi yoktu ve ilk defa kirada yaşadık". (Kadın, 58 yaşında, Bursa, emekli)

"Zorluklara alışkın olduğumuz için buradaki şartlar bize her zaman uygun geldi". (Erkek, 60 yaşında, İzmir, öğretmem)

3.1.15. Tekrar Bulgaristan'a Geri Dönmek İsteyip İstememe

Örnekleme katılan kişilere tekrar Bulgaristan'a dönmek ister misiniz diye sorulmuştur. Bu sorunun amacı, Türkiye'ye gelen kişilerin uyum ve benimseme süreçleri hakkında bilgi almaktır.

Tablo 19: Tekrar Bulgaristan'a Geri Dönmek İsteyip İstememe

		Evet	Hayır	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	2	58	60
	%	3,3	96,7	100,0
İzmir Grubu	Sayı	0	20	20
	%	0	100,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	3	27	30
	%	10,0	90,0	100,0
Toplam	Sayı	5	105	110
	%	4,5	95,5	100,0

Tablo 19'da görüldüğü gibi örneklemdeki 5 kişi dışında hiç kimse geri dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Bu 5 kişinin bu konu hakkında düşünceleri sorulduğunda, emekli olduklarında Bulgaristan'a geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Hayatlarını yeniden Türkiye'de kurduklarını tüm mal varlıklarının

burada olduğunu belirten katılımcılar, bu nedenlerden dolayı tekrar Bulgaristan'a geri dönmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

3.1.16. Geldiklerinde Kendini Yabancı Gibi Hissedip Hissetmeme

Göçmenlere ilk geldiklerinde yabancılık duygusu hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Bu soru, göçmenlerin aidiyetleri ve kendilerini nasıl kimliklendirdiklerine yönelik bilgi toplama amacını taşımaktadır.

Tablo 20: Kendini Yabancı Gibi Hissedip Hissetmeme

		Evet	Hayır	Bazen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	31	15	14	60
	%	51,7	25,0	23,3	100,0
İzmir Grubu	Sayı	9	4	7	20
	%	45,0	20,0	35,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	7	18	5	30
	%	23,3	60,0	16,7	100,0
Geri dönenler	Sayı	34	5	1	40
	%	85,0	12,5	2,5	100,0
Toplam	Sayı	81	42	27	150
	%	54,0	28,0	18,0	100,0

Tablo 20 incelendiğinde, Bursa Grubu (%23,3) dışındaki tüm gruplarda çoğunluğun kendini ilk geldiklerinde yabancı hissettiklerini belirttikleri gözlenmektedir. Geri Dönenler'de 34 kişi (%85,0) ile kendini yabancı hissetme tüm gruplar içindeki en yüksek oranı oluşturmaktadır. Edirne Grubu'nda 31 kişi (%51,7), İzmir Grubu'nda ise 9 kişi (%45,0), ilk geldiklerinde kendilerini yabancı gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir. Tüm gruplar içinde toplam 27 kişi (%18,0)bazen kendini yabancı gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. En büyük farklılık, Geri Dönenlerde görülmektedir. Bu grupta yabancı olarak hissettiklerini söyleyenlerin sayısı 34 kişi iken, böyle hissetmediklerini belirtenler 5 kişidir. Sonuç olarak yabancı olarak hissetme durumunun geri dönme kararlarında etkili olduğu söylenebilir.

3.1.17. Şu An Kendilerini Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme

Araştırmaya katılan kişilere şu an kendilerini hala yabancı olarak hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Bu soru da açık uçlu bir sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır.

Tablo 21: Şu An Kendilerini Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme

		Uyum sağlamış	Türk Vatandaşı	Hala yabancı	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	37	2	4	1	44
	%	84,1	4,5	9,1	2,3	100,0
İzmir Grubu	Sayı	10	6	1	0	17
	%	58,8	35,3	5,9	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	12	2	0	0	14
	%	85,7	14,3	0	0	100,0
Toplam	Sayı	59	10	5	1	75
	%	78,7	13,3	6,7	1,3	100,0
Kayıp Veri	35					

Tablo 21'de görüldüğü gibi, tüm gruplarda çoğunluk (59 kişi; %78,7) kendini uyum sağlamış olarak belirtmektedir. Edirne Grubu'nda kendilerinin uyum sağlamış olduklarını belirtenler %84,1 ile 37 kişi, Bursa Grubu'nda %85,7 ile12 kişi ve İzmir Grubu'nda %58,8 ile 10 kişidir. Kendilerini Türk vatandaşı olarak tanımlayanların en yüksek oranı %35,3 (6 kişi) ile İzmir Grubu'ndadır. Toplamda 5 kişi (%6,7) ise hala kendini yabancı hissettiklerini belirtmiştir.

Göçmenlerin şu an kendilerini yabancı olarak hissedip hissetmeme durumu, toplumla bütünleşme ile doğrudan bağlantılıdır. Genel olarak baktığımızda ortaya çıkan bulgular göçmenlerin şu an kendilerini yabancı olarak hissetmediklerini ve yaşadıkları toplum ile bütünleştiklerini göstermektedir. Araştırmaya katılan bazı göçmenlerin bu konudaki söylemleri şu yönde olmuştur:

"Şu an kendimi yabancı gibi hissetmiyorum". (Kadın, 55 yaşında, Edirne, memur)

"Şu an yerli gibi hissediyorum". (Erkek, 68 yaşında, Bursa, emekli öğretmen)

"Türkiye'ye alıştım. Artık kendimi rahat hissediyorum. Sosyal çevrem, akrabalarım olduğu için uyum sağladım. Türkçemi geliştirdim". (Kadın, 60 yaşında, İzmir, aşçı)

3.1.18. Bulgaristan'a Hangi Sıklıkta Gidildiği

Araştırmaya katılanlara hangi sıklıkla Bulgaristan'a gittikleri sorulmuştur.

Tablo 22: Bulgaristan'a Hangi Sıklıkla Gidildiği

		Hiç	Nadiren	Arasıra (yılda bir)	Fırsat buldukça (özel günlerde, bayram gibi)	Genellikle (birkaç ayda bir)	Sıklıkla (en az ayda bir)	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	2	3	12	17	9	17	60
	%	3,3	5,0	20,0	28,3	15,0%	28,3%	100,0%
İzmir Grubu	Sayı	2	12	3	3	0	0	20
	%	10,0	60,0	15,0	15,0	0	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	1	10	13	3	2	1	30
	%	3,3	33,3%	43,3	10,0	6,7	3,3	100,0%
Toplam	Sayı	5	25	28	23	11	18	110
	%	4,5	22,7	25,5	20,9	10,0	16,4	100,0

Tablo 22'de görüldüğü gibi, Edirne Grubu'nda Bulgaristan'a sıklıkla gittiğini belirtenlerin oranı ve fırsat buldukça gittiğini belirtenlerin oranı %28,3 (17 kişi) eşittir. İzmir Grubu'nda Bulgaristan'a nadiren gittiğini belirtenlerin oranı %60 (12 kişidir). Bursa Grubu'nda ara sıra (yılda bir) Bulgaristan'a gittiğini belirtenlerin oranı %43,3 (13 kişi), nadiren gittiğini belirtenler %33,3'tür (10 kişi). Burada dikkat çeken Edirne Grubu'nda sıklıkla Bulgaristan'a gittiğini belirtenlerin sayısının yüksek olmasıdır. Edirne'nin Bulgaristan sınırına diğer şehirlerle kıyasla daha yakın mesafede olmasının bu sonuçta etkili olduğunu söyleyebiliriz. Üç grupta toplamda hiç gitmediğini belirtenler beş kişidir. Bu sonuç şu anlama gelmektedir örnekleme

katılanların çoğunluğu Bulgaristan ile bağlantılarını sürdürmeye devam etmektedirler.

3.1.19. Göçmen olduklarını Duyduklarında Yerli Halkın Tepkileri Ne Olmuştur?

Örnekleme katılan kişilere göçmen olduklarını duyduklarında göç ettikleri yerlerdeki yerli halkın tepkilerinin ne olduğu sorulmuştur. Pilot çalışmada olumlu tepkilerin içinde yardımseverlik dikkat çekici şekilde geçtiğinden ayrı bir kategori olarak kodlanmıştır. Sorular sunulduğunda kişilerin bir kısmı hem yardımseverlik, hem çeşitli olumlu ve olumsuz tepkileri aldıklarını belirttiklerinden Hepsi kategorisi oluşturulmuştur.

Tablo 23: Göç Ettiklerini Duyduklarında Yerli Halkın Tepkileri Ne Olmuştur

		Yardımsever	Olumlu	Olumsuz	Hepsi	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	23	24	5	4	4	60
	%	38,3	40,0	8,3	6,7	6,7	100,0
İzmir Grubu	Sayı	8	6	6	0	0	20
	%	40,0	30,0	30,0	0	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	6	14	5	3	2	30
	%	20,0	46,7	16,7	10,0	6,7	100,0
Toplam	Sayı	37	44	16	7	6	110
	%	33,6	40,0	14,5	6,4	5,5	100,0

Tablo 23'te gösterildiği gibi, göçmenlerin Bulgaristan'dan göç etmiş olduklarını öğrendiklerinde yerli halkın genellikle olumlu (%40,0) ve yardımsever (%33,6) bir tepki gösterdikleri bütün gruplar tarafından belirtilmiştir. Edirne Grubu'nda yerli halkın göç ettiklerini duyduklarında tepkilerin olumlu olduğunu belirtenlerin sayısı 24 kişidir (40,0), yardımsever olduklarını belirtenlerin sayısı 23 kişidir (%38,3). İzmir Grubu'nda yerli halkın tepkilerinin yardımsever olduğunu belirtenler 8 kişi (%40,0), tepkilerin olumlu ve olumsuz olduğunu belirtenler eşit şekilde 6 kişidir (%30,0). Bursa Grubu'nda yerli halkın tepkilerinin olumlu olduğunu

belirtenler çoğunluktadır (%46,7) ve 14 kişidir. Bursa Grubu'nda (%16,7) Edirne Grubu'ndaki (%8,3) gibi 5 kişi tepkilerin olumsuz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların konu hakkında düşüncelerinden bazıları şu şekilde olmuştur:

"Tepki gösterdiler, bizim işimizi elimizden aldınız diye". (Erkek, 76 yaşında, Edirne, emekli)

"Kişilerden farklı tepkiler aldık hem olumlu hem olumsuz. Bazıları yardımcı oldular. Kışları odun yardımında bulundular, bazıları ise siz Bulgar'sınız, gâvursunuz dediler, çok üzüldük". (Erkek, 62 yaşında, Bursa, emekli).

3.1.20. Göç Ederken Nelerden Vazgeçmek Zorunda Kalındığı

Doğup büyüdükleri topraklardan göç etmek durumunda kalan göçmenlere göç ederken nelerden vazgeçtikleri sorulmuştur. Katılımcılar tarafından verilen cevaplar Tablo 24'de belirtilmiştir:

Tablo 24: Göç Ederken Nelerden Vazgeçmek Zorunda Kalındığı

		Ev	Anne-baba	Araba	Tarla	İş	Arkadaşlar	Hepsi	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	16	15	1	0	2	0	13	12	59
	%	27,1	25,4	1,7	0	3,4	0	22,0	20,3	100,0
İzmir Grubu	Sayı	4	5	0	0	0	0	0	11	20
	%	20,0	25,0	0	0	0	0	0	55,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	6	3	1	1	0	3	2	14	30
	%	20,0	10,0	3,3	3,3	0	10,0	6,7	46,7	100,0
Toplam	Sayı	26	23	2	1	2	3	15	37	109
	%	23,9	21,1	1,8	9	1,8	2,8	13,8	33,9	100,0
Kayıp v.	1									

Tablo 24'te de görüldüğü gibi, kişiler bütün gruplarda en çok evinden (%23,9), ikinci olarak da anne-babalarından (%21,1) vaz geçmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Edirne Grubu'nda göç ederken evinden vazgeçmek

durumunda kaldığını belirtenler 16 kişidir (%27,1), anne-babadan ayrılmak zorunda kaldığını belirtenler 15 kişidir, hepsinden vazgeçmek durumunda kaldığını belirtenler 13 kişidir (%22,0). İzmir Grubu'nda evimden vazgeçmek durumunda kaldım diyenler 4 kişidir (%20,0), diğer cevabını veren 11 kişi (%55,0) net bir cevap vermek istememiştir. Bursa Grubu'nda evinden vazgeçmek durumunda kaldığını belirtenler 6 kişidir (%20,0) ve diğer cevabını verenler 14 kişi ile grubun %46,7'sini oluşturmaktadır ve net bir cevap vermek istememiş olduklarını belirtmişlerdir.

3.1.21. Göçmenlerin Göç Ettikten Sonra Neler Kazandıkları

Her şeyi arkasında bırakarak göç etme durumunda kalan kişilere göç ettikten sonra neler kazandıkları sorulmuştur. Sonuçlar Tablo 25'te belirtilmiştir.

Tablo 25: Göçmenlerin Göç Ettikten Sonra Neler Kazandıkları

		Daha iyi bir hayat	Kendi dilimizde konuşma imkânı	İbadetlerimizi özgürce yerine getirebilme	Özgürlük	Hepsi	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	29	14	1	2	14	0	60
	%	48,3	23,3	1,7	3,3	23,3	0	100,0
İzmir Grubu	Sayı	13	2	0	1	2	2	20
	%	65,0	10,0	0	5,0	10,0	10,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	13	6	2	0	8	1	30
	%	43,3	20,0	6,7	0	26,7	3,3	100,0
Toplam	Sayı	55	22	3	3	24	3	110
	%	50,0	20,0	2,7	2,7	21,8	2,7	100,0

Tablo 25 incelendiğinde, üç grup genelinde en yüksek oranın daha iyi bir hayat isteği olarak grubun yarısı (55kişi) tarafından arzulandığı gözlenmektedir. Edirne Grubu'nda göç ettikten sonra daha iyi bir hayatı olduğunu belirtenler 29 kişi (%48,3), kendi dilinde konuşma imkânı kazandığını belirtenler 14 kişidir (%23,3). İzmir Grubu'nda çoğunluğu oluşturan 13 kişi (%65,0) göç ettikten sonra daha iyi bir hayatı olduğunu belirtmiştir. Bursa Grubu'nda daha iyi bir hayat kazandığını

belirtenler de 13 kişidir (%43,3). Siyasi baskı ve birçok yasağa maruz kalan birçok Bulgaristan Türkü tüm maddi ve manevi birikimini Bulgaristan'da bırakarak göç etmiştir. Sonuçlara bakıldığında çoğunluk daha iyi bir hayatlarının olmasını bir kazanç olarak belirtmişlerdir.

3.1.22. Ekonomik Sıkıntılar

Örnekleme katılan kişilere ekonomik sıkıntı çekip çekmedikleri sorulmuştur.

Tablo 26: Ekonomik Sıkıntılar

		Evet	Hayır	Kısmen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	47	10	3	60
	%	78,3	16,7	5,0	100,0
İzmir Grubu	Sayı	18	1	1	20
	%	90,0	5,0	5,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	17	9	4	30
	%	56,7	30,0	13,3	100,0
Geri dönenler	Sayı	37	3	0	40
	%	92,5	7,5	0	100,0
Toplam	Sayı	119	23	8	150
	%	79,3	15,3	5,3	100,0

Tablo 26'ya baktığımızda ekonomik sıkıntı çektiklerini belirtenlerin yüzdesinin çok yüksek olduğunu görüyoruz (79,3). Bu demek oluyor ki 150 kişiden 119'u ekonomik sıkıntı çekmiştir. Toplam yüzdeler şu şekildedir: Ekonomik sıkıntı çekmeyenler %15,3 (23 kişi). 'Kısmen' çekenler %5,3 (8 kişidir). Sonuca bakıldığında kişilerin birçok yönden hayata sıfırdan başladıkları söylenilebilir.

3.1.23. Göç Sonrasında Kültür ve Geleneklerden Dolayı Dışlanma

Göç sonrasında kültür ve geleneklerden dolayı dışlanıp dışlanmadıkları katılımcılara sorulmuştur.

Tablo 27: Göç Sonrasında Kültür ve Geleneklerden Dolayı Dışlanma

		Evet	Hayır	Kısmen	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	13	47	0	60
	%	21,7	78,3	0	100,0
İzmir Grubu	Sayı	2	18	0	20
	%	10,0	90,0	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	3	25	2	30
	%	10,0	83,3	6,7	100,0
Toplam	Sayı	18	90	2	110
	%	16,4	81,8	1,8	100,0

Tablo 27'ye baktığımızda, kültür ve geleneklerimizden dolayı dışlanma yaşamadık diyenlerin oranı %81,8 (90 kişi), kültür ve geleneklerimizden dolayı dışlanma yaşadık diyenlerin oranın %16,4 (18 kişi) olduğu görülmektedir. Bu durum dil ile ilgili sıkıntılar olsa da göçmenlerin çoğunluğunun kültür ve geleneklerden dolayı dışlanmama nedenlerinin bu bakımlardan görece yakın oldukları bir ülkeye göç etmiş olmaları ile ilişkilendirilebilir. Yine de yaşadıkları dışlanmayı aşağıdaki örneklerle betimleyebilmek mümkündür.

"Kötü hissettim, psikolojik ve kültürel çöküş yaşadım". (Erkek, 54 yaşında, Edirne, emekli)

"Bize Bulgar diyerek dışlamalarından dolayı, yadırgama hissettim". (Erkek, 75 yaşında, Bursa, emekli kaynakçı)

"Bir kişi kendi insan gibi insan olunca kimse onu dışlayamaz". (Erkek, 60 yaşında, İzmir, öğretmen)

Bu yaşanan dışlanma duygusu kişilerin adaptasyon ve uyum sürecini zorlaştırmakta ve kişilerin kendini kötü hissetmesine yol açmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin bu konu hakkında düşüncelerini paylaşmamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çok sayıda kişinin düşüncelerini şu cümle açıklamaktadır: "*Yaşanan her şey geride kaldı. Şu anki ilişkilerimiz çok iyi, eskileri konuşmanın bir anlamı yoktur".*

3.1.24. Çifte Vatandaş Olmak Neyi İfade Ediyor?

1989 göçmenlerinin hepsi, Bulgaristan'dan geldikten sonra Türkiye'den vatandaşlık almışlar ve çifte vatandaşlık statüsüne sahip olmuşlardır. Araştırmaya katılan kişilere çifte vatandaş olmak neyi ifade ediyor diye sorulmuştur. Bu soru açık uçlu bir sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. Tablo 28'de sonuçlar belirtilmiştir:

Tablo 28**:** Çifte Vatandaş Olmak Neyi İfade Ediyor

		Özgürlük	Her iki ülkeden sosyal haklarımı alabilmek	Bulgaristan ile bağlantı	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	29	12	9	6	56
	%	51,8	21,4	16,1	10,7	100,0
İzmir Grubu	Sayı	6	0	8	3	17
	%	35,3	0	47,1	17,6	100,0
Bursa Grubu	Sayı	10	6	9	2	27
	%	37,0	22,2	33,3	7,4	100,0
Toplam	Sayı	45	18	26	11	100
	%	45,0	18,0	26,0	11,0	100,0
Kayıp veri	10					

Tablo 28'de görüldüğü gibi, Edirne Grubu'nda çifte vatandaş olma durumunun özgürlüğü ifade ettiğini belirtenler 29 kişi (%51,8) ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine aynı grupta her iki ülkeden sosyal haklarını alabilmek anlamına geldiğini ifade edenler 12 kişidir (%21,4). İzmir Grubu'nda çifte vatandaş

olma durumunun Bulgaristan ile bağlantı anlamına geldiğini ifade edenler 8 kişi (%47,1) olarak çoğunluğu oluşturmaktadır, özgürlük anlamına geldiğini ifade edenler ise 6 kişidir (%35,3). Bursa Grubu'nda çifte vatandaş olma durumunun özgürlüğü ifade ettiğini belirtenler 10 kişi (%37,0), Bulgaristan ile bağlantı anlamına geldiğini ifade edenler 9 kişi (%33,3), her iki ülkeden sosyal haklarını alabilmek diyenler 6 kişidir (%22,2). Bu konu hakkında göçmenlerin düşüncelerinden örnekler şu şekilde olmuştur:

"Biraz kendimi bulmak, kendimi iyi hissetmek ve bir yere ait hissetmek". (Erkek, 54 yaşında, Edirne, emekli)

"Bulgaristan'a rahat gidebilmek, sosyal haklarımızı almak". (Erkek, 56 yaşında, Bursa, emekli marangoz)

"Büyüklerimiz ve Bulgaristan'da kalanlarla daha rahat görüşebilmek için bir imkân". (Kadın, 60 yaşında, aşçı)

3.1.25. Türk İsmini Geri Alıp Almama

Birçok Bulgaristan Türkü isim değişikliği yüzünden göç etme kararı almıştır. İsimlerinin değişmesinin kişilerin hayatlarına etkileri çok büyük olmuştur. Göç sırasında asimilasyon politikası sonucu pasaportlarında Bulgar isimleri yazılı olan kişiler, Türkiye'ye geldikten sonra Türk isimleriyle kimlik almışlardır. Bulgaristan'daki politikanın değişmesi sonucu Türklerin dava açarak Türk isimlerini geri alma hakkını kazanmaları söz konusu olmuştur. Bu yüzden örnekleme katılan kişilere Türk isimlerini geri alıp almadıkları sorulmuştur.

Tablo 29: Türk İsmini Geri Alıp Almama

		Evet	Hayır	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	39	21	60
	%	65,0	35,0	100,0
İzmir Grubu	Sayı	16	4	20
	%	80,0	20,0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	27	3	30
	%	90,0	10,0	100,0
Toplam	Sayı	82	28	110
	%	74,5	25,5	100,0

Tablo 29 incelendiğinde bütün gruplar için ‘evet ismimi geri aldım’ diyenlerin toplam yüzdesi %74,5 (82 kişi), ‘hayır almadım’ diyenlerinki %25,5’tir (28 kişi). İsim değişikliğinin kolay bir süreç olmadığı göz önünde bulundurulursa, bu sonuçlara bakarak şunu belirtebiliriz Türk ismini taşımak Bulgaristan Türkleri için oldukça önemlidir.

3.1.26. İki Ayrı Ülkede İki Ayrı İsim Taşımak Nasıl Bir Duygu

Bu soru açık uçlu sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. Araştırmaya katılanlara iki ülkede iki ayrı isim taşıma durumu hakkında düşünceleri sorulmuştur.

Tablo 30: İki Ayrı Ülkede İki Ayrı İsim Taşımak Nasıl Bir Duygu

		Benim için bir şey ifade etmiyor	Kötü bir duygu	Diğer	Toplam
Edirne Grubu	Sayı	12	1	0	13
	%	92,3	7,7	0	100,0
İzmir Grubu	Sayı	3	2	0	5
	%	60,0	40,0	0	100,0
Bursa Grubu	Sayı	2	0	1	3
	%	66,7	0	33,3	100,0
Toplam	Sayı	17	3	1	21
	%	81,0	14,3	4,8	100,0
Kayıp veri	89				

Tablo 30'da dikkati çeken nokta bu sorudaki kayıp veri durumudur. Bu konuda konuşmak istemeyenlerin 89 kişi olduğu düşünüldüğünde, kişilerin bu konuya hala hassas oldukları söylenebilir. Edirne Grubu'nda iki ayrı ülkede iki ayrı isim taşımanın onlar için bir şey ifade etmediğini belirtenler 12 kişidir. İzmir Grubu'nda iki ayrı ülkede iki ayrı isim taşıma durumunun bir şey ifade etmediğini belirtenler 3 kişi, Bursa Grubu'nda ise 2 kişidir. Bu durum hakkında kişilerin düşünceleri şu şekilde olmuştur:

"Hiçbir duygu hissetmiyorum, isim önemli değil, benim kişiliğim önemli". (Erkek, 54 yaşında, Edirne, emekli)

"Bulgar ismimi istemiyorum, fakat gidip değiştirmeye zamanım yok". (Kadın, 63 yaşında, Bursa, emekli)

"Kâğıt üzerinde bir isim, beni etkilemiyor". (Kadın, 61 yaşında, İzmir, emekli)

3.1.27. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği

Araştırmaya katılan kişilere göç dönemi günleri hakkında bahsedip bahsetmedikleri ve nasıl bahsettikleri sorulmuştur. Düşüncelerini bu şekilde ifade etmişlerdir:

"Eski anılarımızı konuşuyoruz, aslında o günleri pek hatırlamak istemiyoruz". (Kadın, 65 yaşında, Edirne, emekli aşçı)

"Bahsediyoruz o günlerden, onları konuşuyoruz çünkü hatıralar ayakta tutar bir insanı". (Erkek, 56 yaşında, Bursa, emekli marangoz)

"O günleri eşimle aramda konuşuyoruz. Çocuklarımızda bizimle aynı sıkıntıları çektiler. Torunlarımız küçük. Büyüdüklerinde zamanında yaşananları onlara da anlatacağız". (Kadın, 58 yaşında, Bursa, emekli)

"Zor günlerdi, hatırlıyoruz, hiç unutmuyoruz". (Erkek, 68 yaşında, İzmir, emekli)

"Bizzat yaşadığımız sıkıntılardı, hiç kolay olmadı. Her şeyimizi geride bırakmış yeni bir hayat kuracaktık. Çok çalıştık ailemize yeni bir yuva kurabilmek için. Çocuklarımızın iyi bir eğitim alabilmesi için, yaşamımızda bir sürü fedakarlıkta bulunduk. Kendi hayatımızı da bir düzene koymuş iş aş derken zorlukları aşmış her şeyi yoluna koymuş, başarmıştık". (Kadın, 56 yaşında, İzmir, emekli öğretmen)

Kişilerin yapmış olduğu paylaşımlar doğrultusunda göçün zorlu bir süreç olduğunu, yaşananların kişiler tarafından unutulmadığı ve gelecek nesillere aktarıldığı belirtilebilmektedir.

3.1.28. Göçmenleri En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı

Araştırmaya katılan kişilere göç dönemi öncesi, göç esnasında veya göç sonrasında en çok onları etkileyen bir anıyı paylaşmaları rica edilmiştir. Paylaşımlar şu şekilde olmuştur:

"Çadır kentte kaldığımız o günler çok zordu". (Erkek, 52 yaşında, Edirne, emekli)

"İşe gittiğim için beni ayıplıyorlardı, hiç unutmuyorum". (Kadın, 47 yaşında, Edirne, emekli)

"Alışveriş için akşam pazarına gidiyorduk, parasızlık çektik, çocuklar muz istiyordu alamıyorduk". (Kadın, 58 yaşında, Edirne, emekli)

"Çocuklarımız küçük yaşta yalnız kalıyordu. Sorumluluk yüklendi çocuklarımıza. Oyuncak alamıyorduk, çocuklar mandallarla oyun oynuyordu". (Kadın, 46 yaşında, Bursa, emekli dokumacı)

"Sınır kapısını görünce ben ne yapıyorum, ben nereye gidiyorum gibi büyük bir yanlış yapıyormuşçasına bir hisse kapıldım. Babaeski illerini görünce içim biraz yumuşadı". (Erkek, 58 yaşında, Bursa, depo görevlisi)

"Eski günleri düşününce çok duygulandım. Çocuklar yazın çalışmaya gidiyorlardı para kazanmak için. Babam vefat etti onun cenazesine gidemedim. Teyzemin ölümünü 52 gün sonra öğrendim". (Kadın, 62 yaşında, İzmir, emekli)

Paylaşılan anılara bakıldığında genelinin olumsuz anılardan oluştuğu görülmektedir. Göç süreci başlamadan önce, göç esnasında ve göç sonrasına ait anıların paylaşımı yapılmıştır. Paylaşılan anılara bakıldığında göçün ne kadar zor bir süreç olduğu görülmektedir.

3.2. 1989 Yılında Göç Edip Dönenlere Sorulan Diğer Sorular ve Analizi

Araştırmaya katılan 40 kişiye neden geri dönme kararı aldıkları, dönünce bu kararından dolayı pişman olup olmadıkları, döndüklerinde hangi koşullarla karşılaştıkları ve halk tarafından bir dışlanma hissedip hissetmedikleri, tekrar geri göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri hakkında sorular sorulmuştur.

3.2.1. Neden Geri Dönme Kararı Alındı

Neden geri dönme kararı alındığı açık uçlu sorudur, verilen cevaplara göre kodlama yapılmıştır. Göç ettikten sonra Bulgaristan'a geri dönmüş olan örneklem grubundaki kişilere neden geri dönme kararı aldıkları ile ilgili düşünceleri sorulmuştur.

Tablo 31: Neden Geri Dönme Kararı Alındı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Maddi Sıkıntı	18	45,0	45,0	45,0
Sağlık Problemleri	8	20,0	20,0	65,0
Özlem	6	15,0	15,0	80,0
İşsizlik	5	12,5	12,5	92,5
Uyum Sağlayamamak	2	5,0	5,0	97,5
Diğer	1	2,5	2,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Tablo 31'de belirtildiği gibi, geri dönme kararını maddi sıkıntılardan dolayı aldığını belirtenler 18 kişi ile çoğunluğu (%45,0) oluşturmaktadır, 8 kişi (%20,0) sağlık problemlerinden dolayı, 6 kişi (%15,0) özlem duygusundan dolayı, 5 kişi (%12,5) ise işsizlikten dolayı dönme kararını aldığını belirtmişlerdir. Uyum sağlayamadığı için döndüklerini belirten 2 kişi (%5,0) vardır. Göç edenlerin çoğunluğunu küçük çocukları olan ailelerin oluşturduğunu ve içinde bulundukları koşulları düşündüğümüzde maddi sıkıntı yaşanması çok doğaldır.

3.2.2. Dönünce Bu Karardan Dolayı Pişmanlık Duyup Duymama

Döndükleri için pişmanlık duyup duymadıkları örnekleme katılan kişilere sorulmuştur. Pişmanlık duyanlar evet, duymayanlar hayır olarak kodlanmışlardır.

Tablo 32: Dönünce Bu Karardan Dolayı Pişmanlık Duyup Duymama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	7	17,5	17,5	17,5
Hayır	33	82,5	82,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Pişmanlık duymadıklarını ifade edenler 33 kişi (%82,5), pişman olduklarını ifade edenler ise 7 kişidir (%17,5). Sonuca baktığımızda çoğunluğun dönme

kararından dolayı pişmanlık hissetmedikleri ve bu kararlarından memnun olduklarını belirtebiliriz.

3.2.3. Dönünce Aynı Koşullarla Karşılaşıp Karşılaşmama

Bulgaristan'a geri dönen kişilere, 'Döndüğünüzde aynı koşullarla mı karşılaştınız?' sorusu sorulmuştur.

Tablo 33: Dönünce Aynı Koşullarla Karşılaşıp Karşılaşmama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	15	37,5	37,5	37,5
Hayır	25	62,5	62,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Tablo 33'de Bulgaristan'a geri döndüklerinde farklı koşullarla karşılaştıklarını belirten kişilerin yüzdesi 62,5 (25 kişi), aynı koşullarla karşılaştık diyenlerin yüzdesi 37,5'tir (15 kişi). Göç edenlerin çoğunluğu geri döndüklerinde bıraktıkları koşullarla karşılaşmamış olduklarını belirtmişlerdir.

3.2.4. Dönünce Hangi Zorluklarla Karşılaşıldığı

Dönünce hangi zorluklarla karşılaştıkları araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur.

Tablo 34: Dönünce Hangi Zorluklarla Karşılandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İş Bulma	9	22,5	25,0	25,0
Maddi Sıkıntı	3	7,5	8,3	33,3
Zorluk Yaşamadım	24	60,0	66,7	100,0
Toplam	36	90,0	100,0	
Kayıp	4	10,0		
Genel Toplam	40	100,0		

Tablo 34'te görüldüğü gibi Geri Dönenler grubunda %60,0 kadar (36 kişi) bir çoğunluk zorluk yaşamadığını belirtmiştir, Bu grupta en sık belirtilen zorluk, iş bulma konusunda 9 kişi (%22,5) tarafından belirtilmiştir. maddi sıkıntı yaşadığını belirtenler 3 kişidir (%7,5). Bu konu hakkında kişilerin düşüncelerinden örnekler şu şekilde belirtilebilir:

"*Zorluk yaşamadım". (Erkek, 48 yaşında)*

"Maddi sıkıntı çektik". (Erkek, 58 yaşında)

"Tekrardan iş bulmak". (Kadın, 53 yaşında)

3.2.5. Tekrar Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme

Bulgaristan'a döndükten sonra Türkiye'ye ikinci kez göç eden aileler bulunduğundan örnekleme katılan kişilere tekrar Türkiye'ye göç etmeyi düşünüp düşünmediklerini sorulmuştur.

Tablo 35: Tekrar Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	3	7,5	7,5	7,5
Hayır	37	92,5	92,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Tablo 35' e baktığımızda sadece 3 kişinin (%7,5) geri dönmeyi düşündüğünü belirtiğini görüyoruz. Geri göç etmeyi düşünmeyen çoğunluğun yüzdesi ise %92,5 (37 kişidir).

3.2.6. Dönünce Halk Tarafından Dışlanma Hissetme

Bulgaristan'a dönünce halk tarafından neden döndüklerinin sorgulanması ve bu yüzden dışlanma hissedip hissetmedikleri kişilere sorulmuştur.

Tablo 36: Dönünce Halk Tarafından Dışlanma Hissetme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	3	7,5	7,5	7,5
Hayır	37	92,5	92,5	100,0
Toplam	40	100,0	100,0	

Tablo 36'da halk tarafında dışlanma hissetmedim diyenler 37 kişi (%92,5) ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Halk tarafından dışlanma hissettim diyenler ise sadece 3 kişidir (%7,5).

3.2.7. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği

Türkiye'ye göç edip tekrar Bulgaristan'a geri dönen kişilere göç döneminde yaşananlar hakkında nasıl bahsettikleri sorulmuştur. Düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Göç zorunlu olmasaydı göç etmezdik". (Kadın, 48 yaşında)

"Bu kadar yıl sonra hala sorumlular cezalandırılmadı, hak yerini bulmadı". (Kadın, 56 yaşında)

"Kalabalık aile bir araya geldiğinde tabii o günlerden bahsediyoruz, aileler bölündü diye". (Erkek, 48 yaşında)

"Kötü, kara günler diye bahsederiz". (Erkek, 53 yaşında)

Araştırmaya katılan kişilerin paylaşımları doğrultusunda göçün zorunlu bir göç olma özelliğine vurgu yapıldığı, göçten dolayı ailelerin bölündüğü ve zorlu günlerin geçirildiği belirtilebilir.

3.2.8. En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı

Tüm süreç yaşanırken birçok anı birikimi olmuştur ve göç edip geri dönenlere onları en çok etkileyen bir anılarını paylaşmaları istenmiştir. Paylaşımlardan bazıları şu şekilde olmuştur:

"Türkiye'de çalıştığım iş yerinde bir çalışan oğulum dövmüştü. Onu hiç unutmuyorum. (Kadın, 63 yaşında)

"Efendim kelimesinin anlamı konusunda sıkıntı çekmiştim". (Kadın, 52 yaşında)

"İki arada kalmak, eşimi ve çocuklarımı da bir oraya bir buraya sürüklemek". (Erkek,58 yaşında)

"Çok çalıştım, maaşımı vermediler, sıkıntılı zamanlar yaşadık". (Erkek, 54 yaşında)

3.3. Göç Etmeyenler Grubu

Göç araştırmalarının ilgilendiği diğer bir konu da neden benzer koşullara sahip insanların hepsinin göç etmediğidir. İngiltere'de yapılan biri deneysel diğeri mülakata dayalı sosyal psikoloji araştırmaları, kimlik ve mekâna dair bilişsel temsillerin göç kararında etkili olduğunu göstermiştir (Reichers'dan akt. Yalçın, 2006: 247-263). Daha kapsamlı nedenleri araştırmak üzere bu çalışmada 1989 göçü esnasında göç etmeyen kişilere neden göç etmediklerine dair sorular sorulmaktadır.

Göç olgusu sadece göç edenleri değil göç etmeyenleri de etkileyen bir süreçtir. Bu yüzden bu çalışmada göç etmeyen kişiler de yer almaktadır. Cevabını

aradığımız sorular ise; aynı koşullara maruz kalmalarına rağmen neden göç etmedikleri, göç etmedikleri için pişmanlık duyup duymadıkları, göç etselerdi durumlarının daha iyi olacağını düşünüp düşünmedikleri ve tüm sürecin hayatları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu sorularıdır.

3.3.1. Göç Döneminde Türkiye Hakkında Düşünceler Nelerdi

Göç döneminde Türkiye hakkındaki düşüncelerinin ne yönde olduğu araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur.

Tablo 37: Göç Döneminde Türkiye Hakkındaki Düşünceler Nelerdi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Güzel, olumlu düşünceler	19	30,6	39,6	39,6
Bilgim/Düşüncem yoktu	18	29,0	37,5	77,1
Anavatan	9	14,5	18,8	95,9
Televizyon, radyodan duyduğumuz kadar	1	1,6	2,1	98,0
Diğer	1	1,6	2,1	100,0
Toplam	48	77,4	100,0	
Kayıp	14	22,6		
Genel Toplam	62	100		

Tablo 37'de göç döneminde Türkiye hakkında güzel olumlu düşüncelere sahiptim diyenler 19 (%30,6) kişi, bilgim/düşüncem yoktu diyenler 18 kişi (%2,90) ile en sık belirtilen düşüncedir. Anavatanımız olarak görüyoruz diyenler 9 kişidir (%14,5). Genel olarak baktığımızda Bulgaristan'da yaşayan Türklerin göç zamanında Türkiye hakkındaki düşüncelerinin olumlu yönde olduğu görülmektedir. Bu konu hakkında kişilerin düşünceleri şu şekilde olmuştur:

"Anavatan gibi görürdüm". (Kadın, 57 yaşında)

"Türkiye'yi çok iyi düşünürdüm, zengin bir memleket". (Kadın, 66 yaşında)

"Göç etmek isterdim ve Anavatan gibi görürdüm". (Erkek, 59 yaşında)

"Türkiye'ye gitmek, yaşamak çok büyük hayalimdi". (Erkek 42 yaşında)

3.3.2. Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme

Türkiye'ye göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri araştırmaya katılan bu gruptaki kişilere sorulmuştur.

Tablo 38: Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşünüp Düşünmeme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	57	91,9	91,9	91,9
Hayır	5	8,1	8,1	100,0
Toplam	62	100,0	100,0	

Tablo 38'de Türkiye'ye göç etmeyi düşündüklerini belirten kişilerin oranı %91,9 (57 kişi), göç etmeyi düşünmediklerini ifade edenlerinki ise %8,1'dir (5 kişi). Tablodan çıkan sonuçlara bakıldığında, zorunlu göç özelliği taşımasına rağmen 1989 yılında gerçekleşen göç esnasında çoğunluğun göç etmeyi düşündükleri, ancak gerçekleştiremedikleri gözlenmektedir.

3.3.3. Neden Göç Etmediler

Bir önceki Tablo 38'de göç etmeyi düşünenlerin yüzdesinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilere neden göç etmedikleri sorulmuştur.

Tablo 39: Neden Göç Etmediniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Türkiye Sınır kapısı kapandı	25	40,3	43,1	43,1
Ailevi nedenler	16	25,8	27,6	70,7
Resmi işlemler sonuçlanmadı	14	22,6	24,1	94,8
Mekânsal nedenler	2	3,2	3,4	98,3
Diğer	1	1,6	1,7	100,0
Toplam	58	93,5	100,0	
Kayıp	4	6,5		
Genel Toplam	62	100,0		

Tablo 39'a bakıldığında, Türkiye sınır kapısı kapandı diyenlerin sayısı 25 kişi (%4,03) ile en çok belirtilen neden olarak ortaya çıkmaktadır. Ailevi nedenler (ailede asker olma durumu, eşin hamile olma durumu, eşinin ailesinin göç etme istememe durumu, aile fertlerinden birinin evrak işlerinin tamamlanmaması) yüzünden gidemeyenlerin sayısı 16 kişi (%25,8), resmi işlemler sonuçlanmadı bu yüzden göç etmedik diyenlerin sayısı 14 kişidir (%22,6). Mekânsal nedenler (evini bırakmak, işini bırakmak, ailesini, okulunu, doğduğu toprakları terk etmek istememe durumu) yüzünden göç edemediğini belirten 2 kişi (%3,2) olmuştur. Daha önceki soruda belirtildiği gibi çoğunluk göç etmeyi düşünmüş ve istemiş fakat Sınır kapısının kapanması veya diğer nedenlerden dolayı göç edememişlerdir. Bu konu hakkında düşüncelerin örneklerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

"İşimi, gücümü, evimi bırakmak istemedim". (Kadın, 66 yaşında)

"Benim ısrar etmeme rağmen eşim, anne ve babasını bırakıp göç etmek istemedi". (Kadın, 57 yaşında)

"Pasaportlarımız çıkmadı, sınır kapandı". (Erkek, 55 yaşında)

"Askerdim, aileme siz gidin dedim ama beni bırakmak istemediler". (Erkek, 48 yaşında)

3.3.4. Göç Etmeme Durumundan Pişman Olup Olmama

Göç etmedikleri için pişmanlık duyup duymadıkları durumu araştırmaya katılanlara sorulmuştur.

Tablo 40: Göç Etmeme Durumdan Pişman Olup Olmama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	31	50,0	50,0	50,0
Hayır	15	24,2	24,2	74,2
Kısmen	16	25,8	25,8	100,0
Toplam	62	100,0	100,0	

Tablo 40'a bakıldığında göç etmediği için pişmanlık duyanların grubun yarısını oluşturmaktadır (31 kişi). Bu soruya kısmen cevabını verenlerin yüzdesi 25,8 (16 kişi), pişmanlık duymayanların yüzdesi ise %24,2'dir (15 kişi). Katılımcıların yarısından fazlası göç etmedikleri veya edemedikleri için pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Bu duyguların hayatlarını olumsuz bir şekilde etkilediklerini belirtmişlerdir.

3.3.5. Göç Edilseydi Durumlarının Daha İyi Olup Olmayacağına Yönelik Düşünceleri

Göç etmiş olsalardı durumları daha mı iyi olurdu sorusu, araştırmaya katılan göç etmemiş olan kişilere sorulmuştur. Cevaplar Tablo 44'de belirtilmiştir.

Tablo 41: Göç Edilseydi Durumlarının Daha İyi Olup Olmayacağına Yönelik Düşünceleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	49	79,0	79,0	79,0
Hayır	8	12,9	12,9	91,9
Bilemiyorum	5	8,1	8,1	100,0
Toplam	62	100,0	100,0	

Tablo 41'e belirtildiği gibi, göç etseydim durumum daha iyi olurdu diyenler 49 kişi (%79,0) ile en yüksek frekansı oluşturmaktadır. Durumum daha iyi olmazdı diyenler 8 kişi (%12,9), durumum ne olurdu bilemiyorum diyenler ise 5 kişidir (%8,1). Kişiler hayatları boyunca Türkiye'ye göç eden kişilerin durumunun daha iyi olduğuna inanmışlar ve bu inanç doğrultusunda onların da göç etme durumunda durumlarının daha iyi olacağı yönünde düşünceleri gelişmiştir.

3.3.6. Bu Durumun Yaşantıları Üzerinde Yapmış Olduğu Olumlu veya Olumsuz Etkiler

1989 Göçü hem zorunlu hem kitlesel hem de siyasal bir göç olarak sadece göç edenleri değil, göç etmeyerek Bulgaristan'da kalanları da önemli ölçüde etkilemiştir. Bulgaristan'da kalan ve araştırmaya katılan kişilere bu durumun yaşantıları üzerinde ne gibi etkileri olduğu sorulmuştur.

Tablo 42: Bu Durumun Yaşantıları Üzerinde Yapmış Olduğu Olumlu veya Olumsuz Etkiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Olumsuz, aileler bölündü	13	21,0	41,9	41,9
Olumsuz, göç etseydim durumum daha iyi olurdu	7	11,3	22,6	64,5
Olumsuz, hasretlik çekiyoruz	4	6,5	12,9	77,4
Olumsuz, göç etseydim şimdiye kadar emekli olurdum	2	3,2	6,5	83,9
Olumsuz her şeyimizi sattık fakat göç edemedik	2	3,2	6,5	90,4
Olumlu, doğduğumuz topraklarda büyüdük	2	3,2	6,5	96,9
Olumsuz, birçok Türk şiddete maruz kaldı	1	1,6	3,2	100,0
Toplam	31	50,0	100,0	
Kayıp	31	50,0		
Genel Toplam	62	100,0		

Bu durumun yaşantıları üzerindeki olumsuz veya olumlu etkileri hakkındaki cevaplara baktığımız olumsuz etkilerin örnekleri daha fazla olduğu görülmektedir. Olumsuz, aileler bölündü diyenler 13 kişi (%21,0), olumsuz, göç etseydim durumum daha iyi olurdu diyenler 7 kişi (%11,3), olumsuz, hasretlik çekiyoruz diyenler 4 kişidir (%6,5). Olumsuz, göç etseydim şimdiye kadar emekli olurdum ve olumsuz, her şeyimizi sattık fakat göç edemedik diyen 2şer kişi (%3,2) vardır. Sadece 1 kişi (%1,6) de yine olumsuz, birçok Türk şiddete maruz kaldı derken, doğduğumuz topraklarda büyüdük diyerek tek olumlu yanıtı veren 2 kişi (%3,2) vardır. Cevaplara bakıldığında Bulgaristan'da kalan kişilerin yaşantısında özlem duygusunun baskın olduğu görülmektedir, aile fertlerinden ayrılmak durumunda kalanlar onların özlemini çekmiş, bunu göçün olumsuz sonuçları arasında en sıklıkla belirtmişlerdir. Türkiye'deki koşulların daha iyi olduğuna inanlar ve Türkiye'ye göç etseydim şimdiye kadar emekli olurdum diyen kişilerin göç edememe durumunda dolayı pişmanlık duydukları ifade edilebilir:

"Olumsuz etkileri oldu. Anne, baba ve kardeşimden uzun yıllar ayrı kaldım, onları göremedim, hasretlik çektim. Uzun süre sadece mektupla haberleştik". (Kadın, 57 yaşında)

"Göç etseydik çocuklarım daha başarılı olabilirdi". (Kadın, 57 yaşında)

"Evet. Çocukluğumdan beri Türkiye'yi hayal ettim. Babam da Türkiye'ye hayrandı. Göç etseydim bu hasreti giderirdim, Bulgaristan'da azınlık olarak yaşamazdım. Kurtulurdum, çocuklarım Türkiye'de eşit vatandaş olarak yaşardı-bunlar olumsuz etkileri. Diğer yandan yüzyıllarda atalarımın topraklarında yaşamak, burada layık olduğumuz hakları savunmak, bu memlekette eşit bir vatandaş olarak yaşamak, bu topraklarda varlığımızı sürdürmek, demokrasiyi korumak bunlarda olumlu yönleri. Çünkü bu yönde çaba ve gayret verdim". (Erkek, 55 yaşında)

3.3.7. Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsedildiği

Göç etmemiş veya göç edememiş katılımcılara o günlerden nasıl bahsederler diye sorulmuştur. Paylaşımlarından bazıları şöyle olmuştur:

"Gitseydik mi daha iyi olurdu, kaldık kötü mü oldu diye konuşuyoruz". (Kadın, 56 yaşında)

"Ara sıra konuşuyoruz o günleri. Benim kızım İstanbul'da yaşıyor, orada evli. Onun için bu konu hakkında hep konuşuruz". (Kadın, 62 yaşında)

"Türkiye'de olsaydık geleceğimiz daha iyi olurdu". (Erkek, 42 yaşında)

"Göç döneminde köylerde insanlar azaldığı için, 3-4 köyden insanlar bir köyde yaşamaya başlar diye bahsederdik" (Erkek, 48 yaşında)

Araştırmaya katılan kişilerin paylaşımları doğrultusunda göç edemeyenlerin göç etmediklerinden dolayı pişmanlık duydukları, göç sonrasında bölünmüş aileler ve hasretlik duygusunun geliştiği ve köylerdeki kişilerin insanların azalmasından dolayı toplanıp birlikte yaşama duygusunun ortaya çıktığı belirtilebilir. Aynı zamanda yaşanan göçün kitlesel bir göç özelliği taşıdığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

3.3.8. En Çok Etkileyen Anıların Paylaşımı

Araştırmaya katılan kişilere o döneme ait bir anılarını paylaşmaları rica edilmiştir. Anlatımlar şu yönde olmuştur:

"Hayatımın sonuna kadar unutmayacağım bir olay var. O da bir sabah annemin ve babamın erkenden gelip "kızım biz yarın sabah Türkiye'ye yola çıkıyoruz, hakkını helal et belki de bir daha görüşemeyiz" cümlesiydi. Haftalarca kendime gelememiştim, ta ki annemden bir mektup alana kadar". (Kadın, 57 yaşında)

"Yakın akrabamızın sınırda bagaj arabası yandı, bizi en çok etkileten o oldu". (Kadın, 62 yaşında)

"1989 yılında bizim köyümüzden komşularımız göç ettiler. Ben onlara yardımcı oldum bagaj taşımalarına. Sınırda çok bekleyenler gördüm. Küçük bebekler, çocuklar, zor zamanlardı. Bütün mallarını ucuz fiyata satmak zorunda kalanlar oldu". (Erkek, 60 yaşında)

"Göç edip de orada kalanların yaşamları bizlerden defalarca daha iyi olduğunu biliyoruz". (Erkek, 69 yaşında)

Araştırmaya katılan kişilerin paylaşımları doğrultusunda göç döneminde kişileri etkileyenlerin yaşanan ayrılıklar, yolculuk süresinde yaşanan zorluklar ve göç sonrasında da göç edenlerin daha iyi durumda olduğu düşüncesinin gelişmesi olarak belirtilebilir.

3.4. 1950-1951 Göçmenlerinin Çocuklarının Yer Aldığı Grup

Araştırmanın bu bölümünde 1950-1951 göçmenlerinin Türkiye'de doğmuş olan ve Edirne'de yaşayan çocukları ile görüşmeler yapılmıştır. Bu grupta yer alan kişilere kendilerini göçmen olarak görüp görmedikleri, kendilerini ailelerinin memleketine ait hissedip hissetmedikleri, 1950-1951 ve 1989 göçüne yol açan nedenlerin aynı oranda göç etme isteği uyandırıp uyandırmadığı ve kişilerde göçme veya göçmemenin hangi kişisel özelliklere bağlı olduğu hakkındaki görüşleri, çocuklarına Bulgaristan'la ilgili bildiklerini anlatıp anlatmadıkları ve Bulgaristan vatandaşlığı alıp almadıkları sorulmuştur.

3.4.1. Kendilerini Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme

Kendilerini göçmen olarak hissedip hissetmedikleri durumu araştırmaya katılan kişilere sorulmuştur.

Tablo 43: Kendilerini Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	3	12,5	12,5	12,5
Hayır	21	87,5	87,5	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Cevaplar ise Tablo 43'te görüldüğü gibi, 3 kişi (%12,5) için evet, hissediyorum ve 21 kişi (%87,5) için hayır, hissetmiyorum şeklinde olmuştur. Bu

grupta çoğunluk kendini göçmen olarak hissetmemektedir. Bu konuda düşünceleri şöyledir:

"Ben Türkiye'de doğdum büyüdüm. Çocuklarımda burada doğdu. Biz kendimizi göçmen olarak görmüyoruz. Türkiye vatandaşıyız. Sadece Bulgaristan ile bağlantımız devam ediyor. Orada yaşayan akrabalarımız var". (Erkek, 55 yaşında).

"Köküm Bulgaristan olduğu için içten bir hissim var her zaman, göçmen olarak". (Kadın, 52 yaşında)

3.4.2. Kendilerini Ailelerinin Memleketine Ait Hissedip Hissetmeme

Araştırmaya katılan kişilere kendilerini ailelerinin memleketine ait hissedip hissetmedikleri sorulmuştur.

Tablo 44: Kendilerini Ailelerinin Memleketine Ait Hissedip Hissetmeme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	6	25,0	25,0	25,0
Hayır	7	29,2	29,2	54,2
Kısmen	11	45,8	45,8	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Tablo 44'de gözlendiği gibi, kendilerini ailelerinin memleketine kısmen ait hissettiklerini belirtenler 11 kişi (%45,8) ile en yüksek orana sahiptir. Ailelerinin memleketine herhangi bir aidiyet hissetmediklerini belirtenler 7 kişi (%29,2), ait hissettiklerini belirtenler ise 6 kişidir (%25,0). Kişilerin bu konu hakkındaki düşüncelerinden örnekler ise şu şekilde verilebilir:

"Uzun yıllar gitmediğim ve sonradan haberim olduğu içim hissetmedim. Ama o topraklara gidince, akrabalarımızı görünce içten bir parçam oraya ait olduğunu hissetti". (Kadın, 61 yaşında)

"İki ülke 'yede yakınlık duyuyorum". (Kadın, 70 yaşında)

3.4.3. 1950-1951 ve 1989 Göçüne Yol Açan Nedenlerin Aynı Oranda Göç Etme İsteği Uyandırıp Uyandırmadığı

Araştırmaya katılan kişilere 1950-1951 göçüne yol açan nedenlerin 1989 yılında yaşanan göçle aynı oranda göç etme isteği uyandırmış olup olmadığı hakkındaki düşünceleri ile ilgili soru sorulmuştur.

Tablo 45: 1950-1951 ve 1989 Göçüne Yol Açan Nedenlerin Aynı Oranda Göç Etme İsteği Uyandırıp Uyandırmadığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	0	0	0	0
Hayır	22	91,7	91,7	91,7
Fikrim yok	2	8,3	8,3	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Tablo 45'de 1950-1951 göçüne yol açan nedenlerin aynı oranda göç etme isteğini uyandırmadığını düşünenler 22 kişi (%91,7), bu konu hakkında düşüncesi olmayanlar 2 kişidir(%8,3). Araştırmaya katılan kişiler 1989 yılında yaşanan göçün doğrudan uygulanan asimilasyon politikası ve yaşanan zulümler sonucunda gerçekleştiğinden dolayı kişilerde daha fazla göç etme isteği uyandırdığını paylaşmışlardır.

3.4.4. Kişilerin Göç Etme veya Göç Etmeme Durumu Hangi Kişisel Özelliklere Bağlıdır

Araştırmaya katılan kişilere kişilerin göçme veya göçmeme durumunun hangi kişisel özelliklere bağlı olduğu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Sonuçlar Tablo 46'da belirtilmiştir.

Tablo 46: Kişilerde Göçme veya Göçmeme Durumunun Hangi Kişisel Özelliklere Bağlı Olduğu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ekonomik durum	14	58,3	58,3	58,3
Değerler	4	16,7	16,7	75,0
Eğitim	1	4,2	4,2	79,2
Risk alma	1	4,2	4,2	83,3
Fikrim yok	4	16,7	16,7	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Tabloya bakıldığında kişilerin göç etme veya göç etmeme durumunun ekonomik koşullara bağlı olduğunu ifade edenler 14 kişi (%58,3) ile çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Bu durumun değerlere bağlı olduğunu ifade edenler 4 kişi (%16,7), fikri olmadığını belirtenler de 4 kişidir. Eğitime ve risk alma özelliklerine bağlı olduğunu düşünenler ise 1er kişidir. Bu gruptaki kişiler göç etme veya etmeme durumunun kişisel özelliklerden çok ekonomik özelliklere bağlı olduğunu düşünmektedirler.

3.4.5. Çocuklarına Bulgaristan'la Alakalı Bilinenleri Anlatıp Anlatmama

Araştırmaya katılan kişilere çocuklarına Bulgaristan'la ilgili bilgilerini anlatıp anlatmadıkları sorulmuştur.

Tablo 47: Çocuklarına Bulgaristan'la Alakalı Bilinenleri Anlatıp Anlatmama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	20	83,3	83,3	83,3
Hayır	1	4,2	4,2	87,5
Kısmen	3	12,5	12,5	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan kişilerden %83,3'ü (20 kişi) bilgilerini çocuklarına aktardıklarını söylemişlerdir. Sadece 1 kişi çok fazla bilgisi olmadığını görüşmeler sırasında aktarmıştır. 3 kişi kısmen bilgilerini aktardıklarını söylemişlerdir.

3.4.6. Bulgaristan Vatandaşlığı Alınıp Alınmadığı

Araştırmaya katılan kişilere Bulgaristan vatandaşlığı alıp almadıkları, alma istekleri veya düşüncelerinin olup olmadığı sorulmuştur.

Tablo 48: Bulgaristan Vatandaşlığı Alınıp Alınmadığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	0	0	0	0
Hayır	19	79,2	79,2	79,2
Almayı Düşünüyorum	5	20,8	20,8	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Tablo 48'e baktığımızda araştırmaya katılan kişiler %79,2 (19 kişi) Bulgaristan vatandaşlığı almadığını belirtmiş ve %20,8 (5 kişi) almayı düşündüğünü ifade etmiştir.

3.4.7. Ailelerinin Göç Dönemi Günlerinden Nasıl Bahsettiği

Ailesi daha önceki kuşaklarda göç eden kişilere göç dönemindeki günlerden ailelerin nasıl bahsettikleri sorulmuştur. Cevaplar şu şekilde olmuştur:

"Çocukluğumda bahsederlerdi. Bulgaristan'da yaşadıkları köy hakkında. Herkesin ekmeğini topraktan çıkardığını, hayvancılık yaptıklarını. Oradaki etin çok lezzetli olduğundan bahsederlerdi". (Kadın, 56 yaşında)

"18 yaşındaymış annem ve babam o dönemde. Çalışıp kazandıkları paraları büyüklerine veriyorlarmış. Annem hep evde kayınvalidesinin ve görümcelerinin çocuklara bakmış. Dedem babamın dersleri çok iyi olmasına rağmen onu okula göndermemiş. Babamın da içinde kalmış okul sevdası. Çalışıp kendi küçük

kardeşlerini okutmuş ve tabii ki bizleri (5 kardeşiz, hepimiz üniversite mezunuyuz)". (Kadın, 61 yaşında)

"Annem rüyalarında hep yaşadığı köyü, kendini orada gördüğünü anlatırdı, yokluk içinde yaşadıklarını fakat mutlu olduklarını söylerdi. Pide tavasında tarhana pişirirlermiş, kaşıkları bile yokmuş, Babam ise oradan nefret ettiğini söylerdi, Babası savaş zamanında Türkiye'de 6 yıl kalmış. Anlattıklarını göre askerler sarayiçinde ağaç kabuklarını yemişler. 1951 göçmenleri daha fazla zorluklar yaşamış, fakat devlet onlara iş imkânı sağlamış. Bizim insanımız çok çalışkan ve bize Bulgar diyenlere çok kızıyorum. Macırlar olmasaydı Trakya bölgesi bu kadar gelişmezdi". (Erkek, 60 yaşında)

3.4.8. Ailelerinin Anılarından En Çok Onları Etkileyen Bir Anın Paylaşımı

Araştırmaya katılan kişilere ailelerinin anlattıkları hikâyelerden en çok etkilendikleri bir anıyı paylaşmaları rica edilmiştir. Paylaşımlar şu şekilde olmuştur:

"Bulgarlarla güzel vakit geçirdiklerini, beraber okula gittiklerini, sokaklarda birlikte oynadıklarını anlatırdı annem. Çok iyi anlaştıklarını paylaşmıştı. Devletlerarası politikalardan dolayı bunların yaşandığını paylaşmıştı ve bu beni çok etkilemişti". (Kadın, 70 yaşında)

"Annem kat kat giyinerek çok fazla eşyayı Kapıkule sınırından nasıl geçirmeye çalıştıklarını anlatmıştı". (Kadın, 65 yaşında)

"Çok var. Büyük izler bırakmış Bulgaristan onlarda. Annemin küçük yaşta annesiz kalması ve evlendirilmesi. O günler çor kendine gelmiş annem. Göç ettikten sonra annem babasını kaybetmiş ve Bulgaristan'daki cenazeye katılamamış. Bu onda derin yaralar bırakmış. Çok üzülerek atlattı o günleri. 17 yıl sonra ilk defa Bulgaristan'a gittiler". (Kadın, 61 yaşında)

TARTIŞMA

Bu çalışmada, 1989'da göç ederek Edirne, İzmir ve Bursa'da yaşayan göçmenler ile 1989 yılında göç edip sonra Bulgaristan'a geri dönen kişilerin benzer sorulara verdikleri cevaplardaki farklılıklar karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Göç edip geri dönenlerin neden döndüğü ve dönünce hangi zorluklarla karşılaştıkları, 1989 yılında göç etmeyerek Bulgaristan'da kalan kişilerin neden göç etmedikleri ve bu durumun olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesi, 1950-1951 göçmenlerinin çocuklarının kendilerini göçmen olarak tanımlayıp tanımlamadıkları ve kendilerini ailelerinin memleketlerine ait hissedip hissetmedikleri incelenmeye çalışılmıştır.

1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçle ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Fakat yapılan yazın taramasında üç farklı şehirde ikamet eden göçmenlerle görüşmeler yapılarak göçle ilgili yaşananlar ve göçün etkilerine dair farklılıkların ortaya çıkartılmasını amaçlayan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Göçmenlerin çoğunluğunun Türkiye'ye göç etme kararını eşiyle birlikte aldıkları görülmektedir. Aslında 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç, siyasi bir zorlama sonucu gerçekleştiğinden, Beş Göç Tipi kuramına göre zorunlu göç kategorisinde değerlendirilmelidir. Ancak, bulgulara göre kişilerin eş/aileleri ile karar alarak göç etmiş olmalarını belirtmeleriyle aynı zamanda yönlendirilmiş göç olarak da tanımlanabileceği ortaya çıkmıştır. Bu durum göç olgusunun karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

Bulgular kişilerin çoğunluğunun göç etmeden önce Türkiye hakkında net bilgileri olmadığını göstermektedir, dolayısıyla kişiler bilmedikleri bir ülkeye gitme kararı almışlardır. Bu da geri dönenlerin çokluğunu açıklamaktadır. Göç edip geri dönenler genellikle hayal kırıklığına uğradıklarını, beklentinin karşılanmadığını ifade etmişlerdir. Bu yüzden geri dönme kararını daha kolay aldıkları söylenilebilir. Türkiye hakkında belli bir düşüncesi olanlar arasında ise göçten sonra bu düşünceleri değişmeyen kişilerin Türkiye'ye yerleşenler grubunda çoğunluğu oluşturduğu

söylenebilir. Düşüncelerinin değiştiğini belirtenlerin de çoğunluğunu geri dönenler oluşturmaktadır.

Bulgaristan Türklerine uygulanan asimilasyon politikaları nedeniyle Türkiye'ye gitme isteği artmıştır. Göç etme nedenlerinin başında Jivkov'un asimilasyon politikası belirtilmiştir. İtme ve çekme kuramı doğrultusunda ele alındığında bu politikalar bir itme faktörü olmuştur. Göç edilen ülke ile ilgili çekici faktörler ise Türkiye'ye dair, özgürce kendi dilinde konuşabilecekleri, kendi isimleri ile yaşantılarını devam ettirebilecekleri, dini ibadetlerini özgürce yerine getirebilecekleri bir ülke olması düşüncesidir.

Göçmenleri göç öncesi yaşadıkları zorlukların yanında göç sürecinde ve sonrasında da çeşitli sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu yolculuğun çok uzun sürdüğünü, çok fazla beklediklerini, aç ve uykusuz kaldıklarını ve sürekli 'nereye gidiyoruz?', 'şimdi ne olacak?' düşünceleriyle yolculuğun geçtiğini ifade etmişlerdir. Özellikle küçük çocuklarıyla yolculuğa çıkan aileler çocuklarının da bu süreci onlarla birlikte yaşamak zorunda kaldıkları için çok üzüldüklerini belirtmişlerdir. Yolculuk dışında da en çok ortam değişikliğinden (evden, işten, okuldan ayrılmaktan) dolayı çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Bulgaristan'daki asimilasyon politikası sonucu ana dilinde konuşamayan, isimleri değiştirilen, din üzerindeki yasaklardan dolayı hayat şartları kötüye giden Bulgaristan Türklerinin çoğu daha iyi bir hayat beklentisi ile göç etmiştir. Bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı sorulduğunda ise çoğunluk karşılandığını ifade etmişlerdir. Burada beklentilerimiz karşılanmadı ifadesi en çok göç edip dönenler grubunda belirtilmiştir. Beklentileri karşılanmadığından dolayı bu kişilerin daha kolay geri dönme kararını aldıkları ifade edilebilir. Beklentilerin ne olduğu sorulduğunda bir beklentisi olmadığını söyleyen kişiler, bunları düşünme zamanı olmadığını belirtmişlerdir. Bu kişiler, görevliler tarafından evlerine gelinerek ya da karakola çağrılarak ülkeyi 2 gün içerisinde terk etmek zorunda bırakılan kişilerdir.

Kısa süre içerisinde göç etmek durumunda kalan kişilere göç etmeden önce mallarını satabildiler mi diye sorulduğunda çoğunluğun mallarını satamadıkları belirlenmiştir. Bu sorunun amacı göç ederken maddi anlamda ne tür zorluklarla karşılaştıklarını anlayabilmektir. Mallarını satabildiklerini belirten küçük bir grup ise değerinin çok altında satabildiklerini ifade etmişlerdir. Mallarını satamayan ve birikimi olmayan aileler göç ettikten sonra ekonomik sıkıntı yaşadıklarını ve hayata sıfırdan başladıklarını ifade etmişlerdir.

Örnekleme katılan kişilere kimlerle birlikte göç ettikleri sorulduğunda en çok eşleri ve çocuklarıyla birlikte göç ettikleri belirlenmiştir. Bu demek oluyor ki göç edenlerin çoğunluğu küçük çocukları olan genç ailelerden oluşmaktadır. Bulgaristan hükümeti öncellikli olarak küçük çocukları olan aileleri göçe zorlamıştır. Küçük çocukları ile göç etmek durumunda kalan aileler hem yolculuk sırasında hem de yerleştikleri yerdeki uyum sürecinde sıkıntılarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Göçten sonra şu anda içinde bulundukları durumlarının Bulgaristan'dakine göre daha iyi olup olmadığı sorulduğunda çoğunluk, şu anki durumunun daha iyi olduğunu belirtmiştir. Her iki ülkede de durumlarının iyi olduğunu belirten kişiler, genellikle 70 yaş üzerinde olan ve şu anda her iki ülkeden de emeklilik hakkı kazanmış olan kişilerdir. Her iki ülkede de çalıştıkları, kazandıkları ve ev aldıklarını belirtmiş olan bu kişilerin daha mutlu oldukları görüşmeler sırasında gözlenmiştir. Göç ettikten sonra durumunun daha iyi olduğunu belirten kişiler ise Bulgaristan'da yaşadıkları yasaklara vurgu yapmışlar, bunlar olmasaydı orada da iyi bir yaşam kurabileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. O günkü koşullar yüzünden ancak göç ederek Türkiye'ye geldikten sonra yasakların ortadan kalkmasıyla daha iyi bir hayat sürebildiklerini belirtmişlerdir.

İlişkiler Ağı (Network) kuramı doğrultusunda daha önce göç etmiş kişiler ile yeni göç edenler arasında ilişkiler ağının nasıl çalıştığı araştırma sonuçlarında görülmektedir. Göçmenler Türkiye'ye ilk geldiklerinde çoğunlukla akraba yanında kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu olanağa sahip olmalarının nedeni ise daha önce 1950-

1951 ve 1969-1978 yıllarında göç etmiş olan akrabalarının Türkiye'de bulunmasıdır. Daha önce göç etmiş olan bu kişiler yaşanan asimilasyon politikasını öğrendiklerinde akrabalarına her türlü yardım edeceklerini belirtmişlerdir. Göç ettiklerinde akrabalarında kalan kişiler çalışmaya başladıktan sonra iki veya üç ay içerisinde kiraya çıktıklarını belirtmişlerdir. Daha sonrasında da tüm ailece çalışıp, para biriktirerek kendi evlerini aldıklarını ifade emişlerdir. Bulgaristan'da evleri olduğunu, kirada yaşayanların olmadığını belirten kişiler, çok çalıp az kazanıp kira ödemektense, para biriktirip ev almayı tercih ettiklerini de belirtmişlerdir.

Araştırmada çoğunluk uyum problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Uyum sağlamakta en çok zorluk yaşadığını belirten kişiler göç edip geri dönenlerdir. Bu sonuç itibariyle şu söylenebilir; uyum problemleri kişilerin geri dönme kararında belirleyici rol oynamış olabilir. Bunlardan farklılaşan grup Bursa'da yaşayan göçmenler olmuştur. Bursa grubundaki erkeklerin tamamına yakını göç ettikten sonra çalışmaya ve hayat mücadelesine girdiklerini, bu yüzden hiç uyum ile ilgili sıkıntıları düşünmeye vakit bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle bu grupta çoğunluk uyum sıkıntısı yaşamadıklarını veya kısmen yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Uyum sorunları ile birlikte, yerli halkın dışlaması, yaşam standartlarının düşmesi gibi sorunlar yaşamalarına rağmen, göçmenlerin bu sorunları çok fazla dile getirmek istemedikleri görülmüştür. Başka bir ülkeye göç edildiğini ve bu tarz sorunların normal olduğunu belirten göçmenler, çok zorluk yaşadıklarını fakat üstesinden geldiklerini paylaşmışlardır. Göçmenler uyum sürecinde yaşadıkları sorunların sistem farkı, kültür farkı, dil ile ilgili sıkıntılardan (şiveden dolayı alay edilme, ayıplanma) kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Ancak bugüne gelindiğinde bu farklılıkların çoğunlukla ortadan kalktığını ve uyum sağladıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye'ye göç eden kişilerin uyum ve benimseme süreçleri hakkında bilgi alabilmek amacı ile örnekleme katılan kişilere tekrar Bulgaristan'a geri dönmek isteyip istemediği sorulduğunda çoğunluk geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Kişiler Türkiye'de hayatlarını tekrar kurduklarını, kendilerinin ev sahibi olduklarını, maddi birikimlerinin burada olduğunu ve burada olmaktan mutlu

olduklarını paylaşmışlardır. Sonuçlar göçmenlerin çoğunluğu tamamen Türkiye'ye uyum sağladığını göstermektedir.

Örnekleme katılan kişilere Türkiye'ye geldiklerinde kendilerini yabancı gibi hissedip hissetmedikleri sorulduğunda çoğunluk yabancı olarak hissettiğini ifade etmiştir. Kendilerini yabancı olarak hissettiklerini ifade edenlerin en yoğun olduğu grup göç edip geri dönenler grubudur. Yabancılık duygusunun geri dönme kararını daha kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Bu yabancılık duygusunun altında yatan temel neden ise iki ülke arasındaki sistem farkıdır. Aynı zamanda doğup büyümüş oldukları yeri bırakıp başka bir mekâna göç etmeleri sonucunda göçmenlerin ilk geldiklerinde yabancılık hissetmesi doğal karşılanabilir. Göçmenlerin şu an yabancılık duygusu hissedip hissetmediği sorulduğunda ise çoğunluk hissetmediğini ve uyum sağladığını belirtmiştir.

Hangi sıklıkla Bulgaristan' a gidiyor oldukları sorusuna verilen cevaplara bakıldığında bir sınır kenti olan Edirne'ye yerleşmiş göçmenlerin daha sıklıkla Bulgaristan'a gidebilmelerinin söz konusu olduğu gözlenmektedir. Öte yandan Bursa ve İzmir'e göç etmiş kişilerin Bulgaristan'daki ata topraklarına gidebilmeleri için çok mesafe kat etmeleri gerekmektedir. Bu yüzden Bursa Grubu ara sıra (yılda bir), en uzak olan İzmir Grubu ise nadiren (4 yılda 1), genellikle pasaport süresi ile ilgili olarak Bulgaristan'a gidebildiklerini belirtmişlerdir. Bu demek oluyor ki göç edenlerin Bulgaristan ile bağlantısı bir şekilde devam etmektedir. Yine burada ilişkiler ağı (Network) kuramı doğrultusunda göçmenlerin ayrıldıkları ülke ile var olan ilişkilerini sürdürdüklerini belirtebiliriz.

Göçmenlere yerli halkın onlara karşı tepkileri sorulduğunda hem olumlu hem olumsuz tepkiler aldıklarını paylaşmışlardır. Kişiler yerli halkın onlara bazen çocuklarının bakımında, bazen de bazı ihtiyaçlarını karşılama yoluyla maddi açıdan yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir. Olumsuz tepkiler de çok aldıklarını söylemelerine rağmen fazla bilgi paylaşmak istememişlerdir. Bunun sebebi olarak yaşananların zamanında yaşanıp bittiği ve şu anda durumun farklı olduğunu belirtmişlerdir.

Bulgaristan Türkleri göç ederken anne, baba, kardeş ve akrabalardan, komşu ve sevdiklerinden ayrılmanın dışında; ev, araba, iş, gibi birçok şeyden de vazgeçmek durumuna kaldıklarını belirtmişlerdir. Okul çağındakiler okullarını bırakmak zorunda kalmıştır. Göç ederken nelerden vazgeçmek durumunda kalındığı sorulduğundan en sık verilen cevaplar anne babadan ve evden ayrılık olmuştur. Bulgaristan'da kendi evleri olan kişiler, evlerini bırakıp göç etme durumunda kalmışlardır. Türkiye'ye geldiklerinde de alışık olmadıkları bir sistemle karşı karşıya gelerek kirada yaşamak durumunda kalmışlardır. Kirada yaşamaya alışık olmayan Bulgaristan göçmenleri çok çalışıp ev almayı öncelik olarak görmüşlerdir. Bunun dışında anne-baba dan ayrılmak durumunda kaldıklarından dolayı çok büyük üzüntüler yaşadığını paylaşan kişiler eşyaların bir önemi olmadığını vurgulayarak, zaten Türkiye'de de çok çalışarak kendilerine ev, araba aldıklarını ve maddi birikimlerinin olduklarını ifade etmişlerdir. Maddi ve manevi birikimini arkalarında bırakarak göç etmek durumunda kalan kişilere göç ettikten sonra neler kazandıkları sorulduğunda çoğunluk, daha iyi bir hayat kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bulgaristan'da son dönemde maruz kalmış oldukları asimilasyon politikasından dolayı yaşam şartları kötüleşen kişilerin göç ettikten sonra daha iyi bir şekilde yaşadıkları söylenebilir.

Göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde yaşadıkları sorunlara baktığımızda ise ekonomik problemler ön plana çıkmaktadır. Bulgaristan hükümetinin göç etmek isteyen bireylerin Türkiye'ye para geçirmelerine izin vermemesi, göçmenleri ekonomik olarak zorlayan en önemli sebep olmuştur. Söylemlerinde sık sık sıfırdan başladıklarını belirten göçmenler, en çok ekonomik anlamda sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Buna rağmen yıllar içinde ekonomik olarak yeterli konuma gelmişlerdir. Bulgaristan göçmenlerinin bu özellikleri onların çalışkanlıklarıyla anılmasına neden olmuştur.

Çifte vatandaşlığı olan Bulgaristan göçmenlerine çifte vatandaşlığın kendileri için ne ifade ettiği sorulduğunda sırasıyla; özgürlük, Bulgaristan ile bağlantı ve Bulgaristan'dan da sosyal haklarını alabilmek cevapları alınmıştır. Her iki ülkede de çalışmış ve emekli olma hakkını kazanmış kişiler vardır. Bunlar için emeklerinin

karşılığını alabilmek çifte vatandaşlık sayesinde mümkün olabilmektedir. Görüşmeler esnasında isim değişikliği olmasaydı bu kadar çok kişi göç etmezdi düşüncesini paylaşanlar olmuştur. Türk ismini geri almak kişiler için çok önemlidir. Türk ismini alanların çoğu, bunu yasa çıkar çıkmaz, dava açarak hemen yaptıklarını belirtmişlerdir. Diğer göçmenler için iki farklı ülkede iki farklı isim taşıma durumu ortaya çıkmaktadır. Ancak kişiler bu durumun kendileri için hiçbir şey ifade etmediğini, Bulgar isimlerinin sadece belgelerde geçtiğini yoksa aile içinde hiçbir zaman bu isimleri kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

1989 yılında göç edip geri dönen kişilere neden döndükleri sorulduğunda çoğunluk maddi sıkıntılardan dolayı dönme kararı aldıklarını, bazıları ise sağlık problemlerinden dolayı döndüğünü belirtmişlerdir. Diğer geri dönme kararlarının özlem duygusu, işsizlik ve uyum sağlayamamak üzerinden verildiğini söylemişlerdir. Geri döndüklerinde bazı kişiler aynı şartlarla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Şartların değişmesinin nedeni asimilasyon politikası uygulayan hükümetin düşmesidir. Mevcut işlerini bırakıp göç etmek durumunda kalan Bulgaristan Türkleri döndüklerinde iş bulmakta zorlandıklarını paylaşmışlardır. Buna rağmen, tekrar Türkiye'ye göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda çoğunluk göç etmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Bu çalışmanın asıl amacı göçün insanlar üzerindeki etkilerinin sosyal bağlamda araştırılmasıdır. Göç olgusu göç etmeyenleri de etkileyen bir olgudur. 1989 yılında gerçekleşen göç sırasında 310.000'den fazla kişi göç etmiştir. Birçok aile bölünmüş, birçok iş yeri işçisiz, birçok okulda sınıflar boş, tarlada ürün toplanmadan kalmıştır. Bulgaristan'da kalan Türklere göç döneminde Türkiye'ye göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda çoğunluk göç etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Göç etmeyi düşünmediklerini ifade edenler ise az sayıdadır. Göç etmeyi istemelerine rağmen Bulgaristan'da kalmak durumunda kalanlara neden göç etmedikleri sorulduğunda, Türkiye sınır kapısının kapanmasından dolayı göç edemediklerini ifade edenlerin çoğunlukta olduğu bulunmuştur. Resmi işlemler sonuçlanamaması veya ailevi (ailede bir askerin olması, hamilenin olması veya yaşlı anne babanın bırakılıp göç edilmemesi) nedenler sırasıyla ikinci ve üçüncü göç

edememe nedenlerini oluşturmuştur. Yapılan görüşmelerde örnekleme katılan kişilerin çoğunluğu, göç etme ihtimali olduğundan eşyaları toplanmış bir şekilde beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu şekilde göç etmeyi beklerken göç edememeleri kişilerin hayal kırıklığı yaşamalarına neden olmuştur. Göç etmedikleri için pişman olduklarını ifade edenler grubun yarısını oluşturmaktadır. Kalan grubun yaklaşık yarısını pişman olmadıklarını dile getirenler ve kısmen pişman olduklarını söyleyenler oluşturmaktadır. Göç edemediklerinden dolayı pişmanlık duygusu hisseden kişiler bu durumdan olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilere göç etselerdi durumlarının daha iyi olup olmayacağı yönündeki düşünceleri sorulduğunda ise kişiler çok yüksek oranda 'göç etseydik şu anda daha iyi durumda olurduk' cevabını vermişlerdir.

Göç döneminde birçok akrabası, anne-babası, eş-dost, arkadaşları göç ederken Bulgaristan'da kalmak zorunda kalan kişiler bu durumdan olumsuz etkilenmişlerdir. Bu olumsuz etkilerin ortaya çıkartılması amacı ile örnekleme katılan kişilere bu durumun hayatları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Verilen cevaplar çoğunlukla olumsuz yönde olmuştur, sadece 2 kişi doğduğu topraklarda büyümenin olumlu bir etki olduğunu ifade etmiştir. Olumsuz etkilerin neler olduğunu sorulduğunda ailelerin bölündüğünü, hasretlik duygusunun oluştuğunu, göç etselerdi şu anda emekli durumunda olacaklarını, birçok şeyi satmalarına rağmen göç edemediklerini ve maddi kayıpları olduğunu belirtmişlerdir.

Ailesi 1950-1951 yıllarında göç etmiş olan göçmenlerin Türkiye'de doğmuş çocukları ile yapılan görüşmelerde kişilerin kendilerini göçmen olarak hissedip hissetmedikleri ve aidiyet hislerinin Türkiye'ye mi yoksa Bulgaristan'a mı olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Türkiye'de doğan göçmen çocuklarının çoğunlukla kendilerini göçmen olarak ifade etmedikleri, Türkiye'de doğup büyümüş olmaları dolayısıyla göçmen olmadıkları yönünde ifadeler kullandıkları gözlenmiştir. Bu gruptaki kişilerin çoğunluğunun kısmen kendilerini ailelerinin memleketlerine ait hissettikleri, tamamen aidiyet hissettiklerini belirten kişilerin ise daha küçük bir grubu oluşturduğu bulgulanmıştır. Bu grupta kendilerini göçmen olarak

tanımlamayan kişiler, ailelerinin memleketlerine karşı aidiyet duygusunun var olduğunu ya da Bulgaristan'a gittiklerinde bu duygunun varlığını hissettiklerini paylaşmışlardır. Türkiye'de doğmuş olsalar bile Bulgaristan'da yaşayan akrabaları olduğundan Bulgaristan'la duygusal bağlantılarının devam ettiğini belirtmişlerdir.

Yine bu gruptaki kişilerden kendi ailelerinin yaptıkları göç ile 1989'da kişilerin yaşadıkları göçün karşılaştırılması istendiğinde, 1989 göçünün öncekine kıyasla kişilerde daha fazla göç etme isteği uyandırdığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. 1989 yılında gerçekleşen göçün politik yapısından ve doğrudan bir zorlama içerdiğinden dolayı bu durumun oluştuğunu düşünmektedirler. Örnekleme katılan kişilere göç etme veya göç etmeme durumunun hangi özelliklere bağlı olduğu sorulduğunda çoğunluk ekonomik durumun bu konuda önemli rol oynadığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilere Bulgaristan'la ilgili bildiklerini çocuklarına aktarıp aktarmadıkları sorulduğunda çoğunluk aktardığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan kişilere Bulgaristan vatandaşlığı alıp almadıkları sorulduğunda hiç biri vatandaşlık almadıklarını ifade etmişlerdir. Örneklemdeki kişilerden 5 tanesi vatandaşlık almayı çok istediklerini, bunun için gerekli evrakların hazırladıklarını ancak henüz gerçekleştirmediklerini belirtmişlerdir.

Bu çalışma ile alan yazındaki çok sayıda yer alan bilgilere yapılan katkıların yanında daha önce araştırılmamış olan konuların da betimlenmesine çaba gösterilmiştir. Bu noktada, göç ettikleri halde geri dönme kararı alanlar, göç etmedikleri halde göçten etkilenenler veya göç edemedikleri için mağduriyet yaşayanlar ve göçmenlerin çocukları olan ikinci kuşaklar ile ilgili bilgiler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle bu çalışmanın betimsel bulgularının daha sonraki çalışmalara esin kaynağı olacağı ve bir başlangıç noktası oluşturacağı için önemli katkısı olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

İnsanlık tarihiyle eş bir olgu olan göç hareketleri 19.yüzyılda sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlarıyla önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmeye başlaması ile tüm Balkanlardan olduğu gibi Bulgaristan'dan da Türkiye'ye göçler yaşanmaya başlamıştır. Ortaya çıkan göç süreci, Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmiştir. Araştırmanın asıl konusunu yakın tarihte göçü yaşayan Bulgaristan Türkleri oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasının amacı, 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş ve şu anda Edirne, İzmir ve Bursa'da yaşayan göçmenler, 1989 yılında göç edip geri dönen kişiler, 1989 yılı göçü esnasında göç etmeyip Bulgaristan'da kalan veya kalmak zorunda kalanlar ile 1950-1951 göçmenlerinin Türkiye'de doğmuş olan çocukları ile görüşerek göçün sosyal bağlamda insanlar üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Edirne Yeni ve Eski Göçmen Evleri, İzmir Pınarbaşı mahallesi, Bursa Kestel Göçmen Konutları, Bulgaristan Kırcaali ve Mestanlı şehri ve Gabrobo, Çernooçene ve Komuniga köylerinde yaşayan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin amacı göçmenlerin toplumla bütünleşme düzeyi, uyum sürecindeki zorluklar, kendilerini yabancı olarak hissedip hissetmedikleri, çifte vatandaşlık ile ilgili düşünceleri, göç edip dönenlerin neden döndükleri, bu durumun hayatları üzerindeki olumsuz ve olumlu etkileri, göç etmeyenlerin aynı koşullara maruz kalmalarına rağmen neden göç etmedikleri ve 1950-1951 göçmenlerinin çocuklarının kendilerini göçmen olarak görüp görmedikleri, ailelerinin memleketine aidiyet hissedip hissetmedikleri gibi soruların cevabının bulunmasıdır. 1989 göçü siyasal göçe örnektir, aynı zamanda toplumsal ve zorunlu bir göç olma özelliği de taşımaktadır. Bu göçün siyasi bir göç olarak nitelendirilmesinin nedeni o dönemde Bulgaristan'daki Türklere uygulanan asimilasyon politikaları, din ve dil üzerindeki yasaklar, isim değişikliği gibi ülkedeki siyasi baskılardır. Tüm bunlar Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, Türkiye'ye göç etmesinde büyük etken teşkil etmektedir ve kişiler üzerinde travmatik sonuçları olmuştur. Araştırma kapsamında örneklem grubunun temsiliyet gücünü artırmak için, görüşülen kişilerin cinsiyet dağılımlarında dengeli bir tablo oluşturulmaya çalışılarak sayıları eşit tutulmuştur.

Çalışmada ağırlıklı olarak Bulgaristan'dan kendileri göç kararı vererek Türkiye'ye gelen kişiler ile görüşülmüştür. Bu yüzden örneklem grubunun yaş dağılımı genellikle 50 yaş ve üzeridir. Örneklem yaş grubunun eğitim seviyesine bakıldığında ise oransal olarak en çok lise mezunu bulunmaktadır. Örneklem grubunun içindeki herkes okuryazardır. Meslek durumlarına bakıldığında ise kişiler genel olarak işçi, hemşire, öğretmen olarak çalışmışlardır, şu an da ise çoğunluk emeklidir. Kendilerini ev kadını olarak tanımlayanların sayısı çok azıdır.

Araştırmanın sonucunda elde etmiş olduğumuz bilgiler doğrultusunda 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş ve şu anda Edirne, İzmir ve Bursa'da ikamet eden kişilerin çoğunluğunun Türkiye hakkında bilgileri olmadan göç ettikleri; göç etme nedenlerinin başında Bulgaristan hükümetinin uyguladığı asimilasyon politikasının geldiği; göç sırasında en çok yolculuk sürecinde zorlandıklarını; daha iyi bir hayat beklentisi ile göç ettikleri; göç ederken çoğunluk Bulgaristan'daki maddi ve manevi birikimlerini geride bırakarak göç ettikleri, bundan dolayı ekonomik sıkıntılar yaşadıkları; yaşamış oldukları uyum sürecindeki problemleri zamanla aştıkları; şu anda tamamen Türkiye'ye uyum sağlamış oldukları; çifte vatandaş olmanın Bulgaristan ile bağlantılarının sürdürme anlamına geldiği ifade edilebilmektedir. Araştırmada Edirne, Bursa, İzmir göçmen grupları arasındaki farklılıklar ortaya koyulmaya çalışıldığında şu sonuçlar bulunmuştur. Edirne'de yaşayanların Bulgaristan'a yakın olmasından dolayı sıklıkla Bulgaristan'a gidip gelebilmeleri sayesinde akraba ve tanıdıklarıyla bağlarını koruyabilmelerinin sonucunda daha kolay uyum sağladıkları gözlenmiştir. İzmir ve Bursa'da ikamet eden kişilerin uyum sürecinde özlem duygusundan dolayı daha fazla zorlandıklarını, mesafelerin uzak olmasından dolayı da nadiren Bulgaristan'a gidebildikleri, dolayısıyla bağlarını sürdürmekte zorlandıkları söylenebilir. Göçmenlerin yaşanan tüm ekonomik sıkıntıları, uyum problemlerini zamanla çok çalışarak geride bıraktıkları söylenebilir. Göç edip dönenler grubunun maddi sıkıntılar, uyum süresinde yaşadıkları problemler ve beklentilerinin karşılanmamasından dolayı geri döndüklerini ve bu kararlarından dolayı memnun oldukları gözlenmiştir. 1989 yılında gerçekleşen göç sırasında göç etmeyen kişilerin göç etmeyi düşündüklerini fakat sınır kapılarının kapanmasından, evrakların hazır olmamasından veya ailevi

nedenlerden dolayı göç etmedikleri bulgular doğrultusunda belirtilebilir. Göç edemediklerinden dolayı pişmanlık duyduklarını, göç etselerdi durumlarının daha iyi olacağını düşünen Bulgaristan Türklerinin bu durumdan olumsuz etkilendikleri ifade edilebilir. 1950-1951 yıllarında göç eden kişilerin çocuklarının kendilerini göçmen olarak tanımlamalarsa bile ailelerin memleketlerine karşı bir miktar aidiyet duygusu hissettiklerini söylemek mümkündür.

Araştırma Türkiye'de Edirne, Bursa, İzmir'de yaşayan göçmenler, Bulgaristan'da Kırcaali bölgesinde yaşayan Türkler ve Edirne'de yaşayan 1950-1951 yıllarında göç etmiş olan kişiler üzerinde yapılmış olduğu için bu bölgelerle sınırlıdır. Farklı bölge ve şehirlerde yaşayan kişilere ulaşılarak daha geniş bir bilgiye sahip olunması mümkündür. Bulgaristan'dan yapılan 1989 göçünün siyasal bir göç olmasından ve bu dönemde kişilerin maruz kaldıkları baskılar ve işkencelerin hala hatırlanmasından dolayı kişilerin araştırmaya katılmaktan çekindikleri araştırmanın sınırlılıkları arasında belirtilebilir. Yapılandırılmış mülakata katılan kişilerin bazıları bu sebeplerden dolayı bazı sorulara çekinerek cevap verdikleri veya fikrini ve düşüncesini paylaşmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu sebeple kayıp veriler ortaya çıkmıştır. Kişiler tedirginliklerinin daha önce onlarla göç ile ilgili görüşme yapmak isteyenlerin cevapları manipüle etmeye çalışmalarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan kişiler sorulara cevap verirken geçmişi hatırlamalarından dolayı çok duygusal anlar yaşamışlardır, bunlar araştırmacının zorlanmasına yol açmıştır. Kartopu yöntemi kullandığından dolayı araştırmacı ilk önce tanıdığı ve kolay ulaşabildiği kişiler ile görüşmeler yapmıştır. Araştırmacının Bulgaristan'dan olması Bulgaristan'da yaşayan kişilere daha kolay ulaşmasına olanak vermiştir. Araştırmacı kişilere tanıdıkları vasıtasıyla ulaşmasından dolayı kişiler güvenerek sorulara samimi bir şekilde cevap vermişlerdir. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişiler araştırmanın siyasetle ilgili olmadığını anladıklarında sorulara daha samimi bir şekilde cevap vermişlerdir.

KAYNAKÇA/BİBLİOGRAFYA

Adıgüzel, Yusuf, *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Ağanoğlu, Yıldırım H., *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi GÖÇ*, Kum Saati , İstanbul, 2001.

Akkayan, Taylan, *Göç Ve Değişme* , İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Arslan, D. A., *Sosyoloji ve Yöntem Yazıları*, Kalkan Matbaacılık, Ankara, 2012.

Asar, Aydoğan, *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları* ,Emek Ofset, Ankara,2004.

Aşkın, D., *Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2012.

Bayraktarova, Emine, *Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.

Bayur, Yusuf H., *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurum Yayınları, 1991.

Canpolat, Hasan, Arıner, Hakkı O., *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, ORSAM Rapor No:123, Ankara, 2012.

Çağlayan, Savaş, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Sosyal Bilimler Etstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 2006

Devlet Planlama Teşkilatı Bulgaritan'dan Türk Göçleri,DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Hizmete Özel Rapor, Ankara, 1990.

Devlet Planlama Teşkilatı İşpiyasası Özel İhtisat Komisyon Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Yayın No 2709.

Dişbudak, Cem, Akgün, Gonca ve Balmumcu, Özgür. "Göçmenlerin 'Türkiye'de Yaşamaya Devam Etme Kararlarının' Sosyo-Ekonomik Belirleyenleri: 1989 Bulgaristan Göçmenleri Örneği", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 2012, C:4(2)*, ss. 1-10.

Doğan, Vahit, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara, 2006.

Durugönül, Esma, "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hereketler. Toplum ve Göç" *Sosyoloji Derneği II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Ankara, ss: 95-100.

Edirne Postası, Edirne, 1952, s: 2.

Gordon, I., "Modelling Approaches to Migration and Labour Market. T. Champion and T. Fielding (der), *Migration Processes and Patterns*, Belhaven Press, London, 1992, s: 119.

Göç Platformu Zorla Yerinden Edilenler İçin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Raporu, 2011.

İçduygu A., *Türkiye'de Kaçak Göç*, Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2004.

İpek, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890),* Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

İpek, Nedim, "1864 Kafkaç Araştırmalarında Kaynaklar ve Yöntem Sorunu", *146. Yılında 1864 Kafkas Göçü: Savaş Ve Sürgün Uluslararası Sempozyum*, İstanbul, 6-7 Aralık, 2010.

İOM, *Göç Terimleri Sözlüğü,* Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s:22.

Halaçoğlu, A., *Balkan Harbi Sırasında Rumeliden Türk Göçleri (1912-1913)*, Türk Tarih Kurumları Yayınları, Ankara, 1994.

Karpat, Kemal, *The Turks of Bulgaria: The History, Culture and Political Fate of a Minorıty,* Isis Press, İstanbul, 1990.

Köse,Osman, "Bulgaristan Emareti ve Türkler", Türkoloji Dergisi, 2006

Kutlay, Muzaffer, "Bulgaristan'Da Asimilasyon Davasında Zaman Aşımı", *Uşak Stratejik Gündem İnternet Dergisi*, Ankara, 2012.

Küçük, Murat, *Bir Nefes Balkan*, Horasan Yayınları, İstanbul, 2005.

Kümbetoğlu, Belkıs, "Göç Çalışmalarında 'Nasıl' Sorusu", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Kümbetoğlu, Belkıs, "Göçmenlik Mültecilik, Yeni bir Yaşam Ve Sonrası", *Toplum ve Göç temalı II. Ulusal Sosyoloji* Kongresi, Mersin, 1996.

Mevsim, H., ve Kutluay, M., *Tarihe Not Düşmek: 1989 Göçü Kitap Serisi/Giriş,* Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu yayınları, Ankara, 2013.

Newman, D.M., *Sosyoloji*, çev. D. Ali Arslan. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2013

Özlem, Kader, *Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Perspektifinin İncelenmesi*, 2008.

Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal BağıtlanAnkara*, Ankara, 2004.

Şahinbaş, İ., *Zorunlu Göç Bağlamında Bulgar Türkleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2007.

Şimşir, Bilal, *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985.

Uğuz, Ş., Bilgen, İ., Yerlikaya, E. E., Evlice, Y. E., "Göç ve Göçün Ruhsal Sonuçları ", *Çukurova Üniversitesi Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, Cilt: 13, 2004, ss: 283-394.

Ünal, S., *Sosyal Bütünleşme ve Kimlik Bağlamında Türkiye'deki Balkan Göçmenleri Üzerine Bir Değerlendirme (İzmir'den Bir Örneklem),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2008.

Üner, Sunday, *Nüfus Bilim Sözlüğü*, Hacettepe Üniversite Yayınları, Ankara 1972.

Yalçın, Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

Yalçın, Meral G., *Göç Psikolojisi*, Pharmakon Yayınevi, Ankara, 2017.

Yıldız, F, *Avrupa Türklerinde Kimlik sorunu olarak çifte aidiyitet: Hollanda Örneği,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2009

Yükseker, Deniz, "Yerinden Edilme ve Sosyal Dışlanma: İstanbul ve Diyarbakır'da Zorunlu Göç Mağdurlarının Yaşadıkları Sorunlar", *Zorunlu Göçle Yüzleşmek-Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası*, (A.

Tamer Aker, Ayşe Betül Çelik, Deniz Yükseker, Dilek Kurban, Turgay İnalan) TESEV Yayınları, İstanbul, 2008.

www.tdk.org.tr

EKLER

EK 1- YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

Ek 1.a. Göç Edenlere Yönelik Sorular

1. Yaşınız? …….
2. Cinsiyetiniz? K E
3. Göç alma kararını kendiniz mi verdiniz? (K)endim (E)şimle (A)ilem (G)eniş aile …….
4. Göç etmeden önce Türkiye hakkındaki düşünceleriniz nelerdi?

5. Türkiye hakkındaki düşünceleriniz göç ettikten sonra değişti mi? (ne yönde?)
    a. Evet
    b. Hayır

6. Göç etme nedeniniz nedir?
    a. Jivkov'un asimilasyon politikası
    b. Dinimiz ve dilimiz üzerindeki yasaklar
    c. Türkiye'deki koşulların daha iyi olması
    d. Diğer …….
7. Göç sırasında sizi en çok zorlayan neydi?

8. Göç ederken beklentileriniz nelerdi?
    a. Daha iyi bir hayat
    b. Dil, din ibadetlerimizi özgürce yerine getirebilme ihtimali
    c. Daha iyi bir eğitim
    d. Daha iyi iş imkânı
    e. Daha yüksek hayat standarttı
9. Beklentileriniz karşılandı mı?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Kısmen…….
10. Göç ederken mallarınızı satabildiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Kısmen …….
11. Göç etmeden önceki eğitiminiz neydi? İlk Okul Orta Okul Lise

    Üniversite Lisans Üstü diğer……

12. Göç etmeden önceki işiniz neydi?

13. Şimdiki eğitiminiz?

14. Şimdiki işiniz?

15. Kiminle birlikte göç ettiniz? ….
    a. Aile
    b. Eş ve çocuklar
    c. Tek başına
16. Şu anki durumunun daha mı iyi?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. İki ülkede de iyiydi
17. Türkiye'ye ilk geldiğinizde nerde kaldınız?
    a. Akraba
    b. Tanıdık
    c. Okullar
    d. Köyde
    e. Kira
    f. Diğer ….

18. Uyum sağlamakta zorluk çektiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
19. Uyum süresinde ne gibi zorluklar yaşadınız? …

20. Şimdi göç ettiğiniz topraklara geri dönmek ister misiniz? …
    a. Evet
    b. Hayır
21. Kendinizi yabancı gibi hissetiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Bazen
22. Peki şu an nasıl hissediyorsunuz?

23. Bulgaristan'a hangi sıklıkla gidiyorsunuz?
    a. Hiç
    b. Nadiren (birkaç yılda bir ……)
    c. Ara sıra (yılda bir)

d. Fırsat buldukça (özel günlerde bayram gibi)
e. Genellikle (birkaç ayda bir)
f. Sıklıkla (en az ayda bir)

24. Göç ettiğinizi duyduklarında diğer insanların bu konudaki tepkileri ne olmuştu?
    a. Yardımsever
    b. Olumlu
    c. Olumsuz
    d. Diğer …
25. Nelerden vazgeçtiniz?
    a. Ev
    b. Araba
    c. Tarla
    d. İs
    e. Arkadaşlar
    f. Akrabalar
    g. Diğer
26. Neler kazandınız?
    a. Daha iyi bir hayat
    b. Kendi dilimizde konuşma imkânı
    c. İbadetlerimizi özgürce yerine getirme şansı
    d. Diğer……
27. Ekonomik sıkıntı çektiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
28. Göç dönemi günlerinden nasıl bahsedersiniz?

29. Sizi etkileyen bir anınızı paylaşır mısınız?

30. Göç sonrası kültürünüzden ve geleneklerinizden dolayı dışlanma, ayıplanma gibi bir durumla karşılaştınız mı?
    a. Evet
    b. Hayır
31. Bunlar size ne gibi duygular hissettirdi?

32. Çifte vatandaş olmak size neyi ifade ediyor?

33. Türk isminizi geri aldınız mı?
    a. Evet
    b. Hayır
34. İki ayrı ülkede iki ayrı isim taşımak nasıl bir duygu?

Ek 1.b. 1989 Yılında Göç Edip Geri Dönenlere Yönelik Sorular

1. Yaşınız? ……
2. Cinsiyetiniz? K E
3. Göç alma kararını kendiniz mi verdiniz? (K)endim (E)şimle (A)ilem (G)eniş aile ……
4. Göç etmeden önce Türkiye hakkındaki düşünceleriniz nelerdi?

5. Türkiye hakkındaki düşünceleriniz göç ettikten sonra değişti mi? (ne yönde?)
    a. Evet
    b. Hayır
6. Türkiye'ye göç etme nedeniniz nedir?
    a. Jivko'vun asimilasyon politikası
    b. Dinimiz ve dilimiz üzerindeki yasaklar
    c. Türkiye'deki koşulların daha iyi olması
    d. Diğer
7. Göç sırasında sizi en çok zorlayan neydi?

8. Göç ederken beklentileriniz nelerdi?
    a. Daha iyi bir hayat
    b. Dil, din ibadetlerimizi özgürce yerine getirebilme ihtimali
    c. Daha iyi bir eğitim
    d. Daha iyi iş imkânı
    e. Daha yüksek hayat standarttı
9. Beklentileriniz karşılandı mı?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Kısmen
10. Göç ederken mallarınızı satabildiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Kısmen
11. İşiniz Nedir?
12.
13. Eğitiminiz nedir? İlk Okul Orta Okul Lise Üniversite Lisans Üstü diğer……
14. Kiminle birlikte göç ettiniz?
    a. Aile
    b. Eş ve çocuklar
    c. Tek başına

15. Neden geri dönmeye karar verdiniz?
    a. Maddi sıkıntı
    b. Özlem
    c. Sağılık problemleri
    d. Diğer
16. Dönünce bu kararınızdan dolayı pişman oldunuz mu?
    a. Evet
    b. Hayır
17. Döndüğünüzde aynı koşullarla mı karşılaştınız?
    a. Evet
    b. Hayır
18. Tekrar geri göç etmeyi düşündünüz mü?
    a. Evet
    b. Hayır
19. Döndüğünüzde hangi zorluklarla karşılaştınız?

20. Halk tarafından dışlanma hissetiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
21. Türkiye'ye ilk geldiğinizde nerde kaldınız?
    a. Akraba
    b. Tanıdık
    c. Okullar
    d. Köyde
    e. Kira
    f. Diğer
22. Uyum sağlamakta zorluk çektiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
23. Uyum süresinde ne gibi zorluklar yaşadınız?

24. Kendinizi yabancı gibi hissetiniz mi?
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Bazen
25. Ekonomik sıkıntı çektiniz mi?

    a. Evet
    b. Hayır
    c. Kısmen

26. O günlerden nasıl bahsedersiniz?

27. Sizi etkileyen bir anınızı paylaşır mısınız?

Ek 1.c. Göç Etmeyenlere Yönelik Sorular

1. Yaşınız?.....
2. Cinsiyetiniz? K E
3. Eğitiminiz? İlk Okul Orta Lise Üniversite Diğer….
4. Göç döneminde Türkiye hakkındaki düşünceleriniz nelerdi?
5. Türkiye' ye göç etmeyi düşündünüz mü?
   a. Evet
   b. Hayır
6. Neden göç etmediniz?

7. Göç etmediğiniz için pişman mısınız?
   a. Evet
   b. Hayır
   c. Kısmen
8. Göç etseydiniz sizce daha iyi bir durumda mı olurdunuz?
   a. Evet
   b. Hayır
9. Bu durumun yaşantınıza olumlu veya olumsuz etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

10. Göç dönemi günlerinden nasıl bahsedersiniz?

11. Sizi etkileyen bir anınızı paylaşır mısınız?

Ek 1.d. 1950-1951 Göçmenlerinin Çocuklarına Yönelik Sorular

1. Yaşınız? ….
2. Cinsiyetiniz? K E
3. Eğitiminiz nedir? İlk Okul Orta Okul Lise Üniversite Diğer….
4. Kendinizi göçmen olarak hissediyor musunuz?
   a. Evet
   b. Hayır
5. Kendinizi ailenizin memleketine ait hissediyor musunuz?
   a. Evet
   b. Hayır
6. 1950-1951 göçü ve 1989 göçüne yol açan nedenler sizce kişilerde aynı oranda göç etme isteği uyandırmış mıdır?
7. Sizce kişilerde göçme veya göçmeme ne gibi kişisel özelliklere bağılıdır (yaş, ekonomik durum, sağılık, değerler …)
8. Çocuklarınıza Bulgaristan'la alakalı bildiklerinizi anlatıyor musunuz?
   a. Evet
   b. Hayır
9. Bulgaristan vatandaşlığı aldınız mı?
   a. Evet
   b. Hayır
10. Aileniz göç dönemi hakkında nasıl bahseder?
11. Sizi etkileyen bir anılarını paylaşır mısınız?

EK 2: ONAM FORMU

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan ve Toplum Araştırmaları Anabilim Dalında sürdürmekte olduğumuz *"Göçün İnsanlar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Göçü"* adlı Yüksek Lisans Tezi için, Bulgaristan'dan göç eden kişilerden ve Bulgaristan Türkeri'nden gönüllü olanlarla görüşmeler yapılmaktadır. Eğer kabul ederseniz ses kaydı alınarak sonrasında içerik analizi yapılacaktır. Verdiğiniz tüm bilgiler bilimsel çalışma sürecinde değerlendirilecek herhangi bir şekilde özel bilgileriniz açıklanmayacaktır.

Analiz edilen bilgiler diğerleriyle birlikte değerlendirilecek, sadece bazı bilgiler örnekler olarak kullanılabilecek. Bütün bilgiler bilimsel tez yazımı, bilimsel bildiri ve makalelerde kullanılacak, bunun dışında bir amaçla kullanılmayacaktır.

Bu açıklamalar doğrultusunda Yüksek Lisans Tez çalışmamıza katılmak ve göç sürecinin daha iyi anlaşılmasına bilimsek olarak katkıda bulunmak için gönüllü iseniz, aşağıdaki onamı imzalamanızı rica ederiz.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz,

Yüksek Lisans Öğrencisi: Nefize Behatin Ramadan

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Elvan Melek Ertürk

Açıklamaları okudum, anladım. Anlattığım bilgilerin içerik analizi yapılarak ve yüksek lisans tezi ile birlikte, onunla ilgili makale, bildiri gibi metinlerde değerlendirilmesine onay veriyorum.

İmza:

Tarih:

EK 3: ETİK KURUL ONAYI

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2017/12
KARAR NO: 2017.12.09

Karar Tarihi: 07.12.2017

Akademik danışmanlığını Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Elvan Melek ERTÜRK'ün yaptığı Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan ve Toplum Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Nefize Behatin RAMADAN tarafından Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunda değerlendirilmek üzere gönderilen "Göçün İnsanlar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Göçü" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına, ancak araştırmada ses kaydı yapılması halinde etik olarak onay formu alınması gerektiğine mevcudun oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof.Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof.Dr. Rıdvan CANIM
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof.Dr. Yüksel BAYRAK
Üye
Fen Fakültesi Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof.Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU
Üye
Güzel Sanatlar Fak. Öğretim Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Doç. Ahmet Hamdi ZAFER
Üye
Devlet Konservatuvarı Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç.Dr. Yılmaz ÇAKICI
Üye
Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Yrd.Doç.Dr. Ayşegül KILIÇ
Üye
Balkan Araştırma Enst. Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Doç.Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Üye
İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Doç.Dr. Emre ATILGAN
Üye
Sağlık Bilimler Fak. Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Yrd.Doç.Dr. Levent DOĞAN
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Yrd.Doç.Dr. Özcan AYGÜN
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Yrd.Doç.Dr. Esma MIHLAYANLAR
Üye
Mimarlık Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır